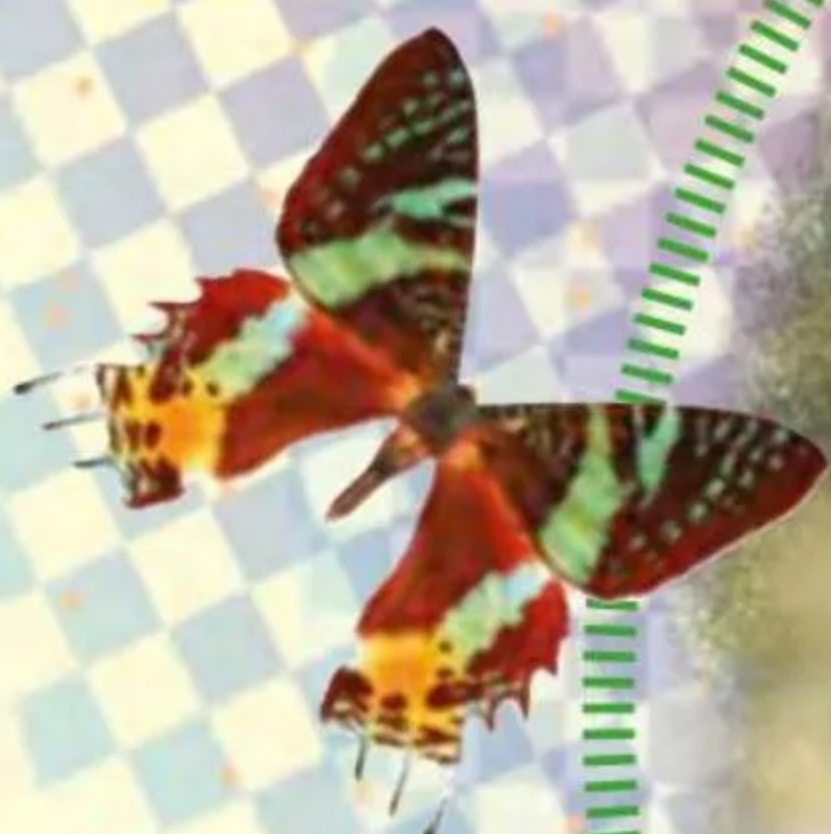

Ольга Тагліна
Олена Агеєва
Наталка Котелянець
Вікторія Вдовенко

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

3
КЛАС
ЧАСТИНА 2

Ольга Тагліна
Олена Агєєва
Наталка Котелянець
Вікторія Вдовенко

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Підручник
для 3 класу закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

rnk.com.ua/107907

Інтерактивний
електронний додаток
до підручника

Київ • Харків
Видавництво «Ранок»
2025

УДК 501:37.016(075.2)
Т13

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 10.03.2025 № 430)

Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна

Тагліна О.

Т13 Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти
(у 2-х ч.) : Ч. 2 / О. Тагліна, О. Агеєва, Н. Котелянець, В. Вдовенко. —
Х. : Вид-во «Ранок», 2025.

УДК 501:37.016(075.2)

Інтерактивний
електронний додаток
до підручника
доступний за QR-кодом
або посиланням
rnk.com.ua/107907

Привіт!
 Я Олівець-Мандрівець!
 Майстриня Голочка буде навчати нас
 виготовляти важливі дрібнички
 й розвивати креативні здібності,
 а Фея відкриє секрети світу інформатики.
 Рушаймо з нами у подорож світом!
 Будемо разом досліджувати
 та спостерігати, занотовувати
 та робити відкриття!

Умовні позначки

— Поділись своїми думками

— Дай відповідь на запитання

— Досліджую та спостерігаю

— Працюйте разом

— Зроби власноруч

— Прочитай текст

— Виконай завдання, розшифруй, відгадай

— Практичне завдання

Працюючи за підручником у класі та вдома, ти стаєш більш розумною та самостійною людиною. Ти стараєшся. А коли людина старається, у неї рано чи пізно все виходить. І тоді оточуючі кажуть, що до людини прийшов успіх.

Цей урок допоможе тобі зібрати разом твої знання й уміння та оцінити твої досягнення.

1 Перевір свої знання.

1. Що є головним чудом світу?
2. Що відрізняє людину від тварини?
3. Що потрібно для росту й розвитку людини?
4. Як людина досягає успіху? Наведи приклади.
5. Чи варто оцінювати людину тільки за зовнішністю?

2 Прочитай оповідання Василя Сухомлинського. Чому батько вважає, що Петрик утратив день?

Втрачений день

В одного батька було троє синів — маленьких хлоп'ят.
— Розкажіть, як ви сьогодні прожили день.

Юрко відповів:

— Я сьогодні посадив дерево.

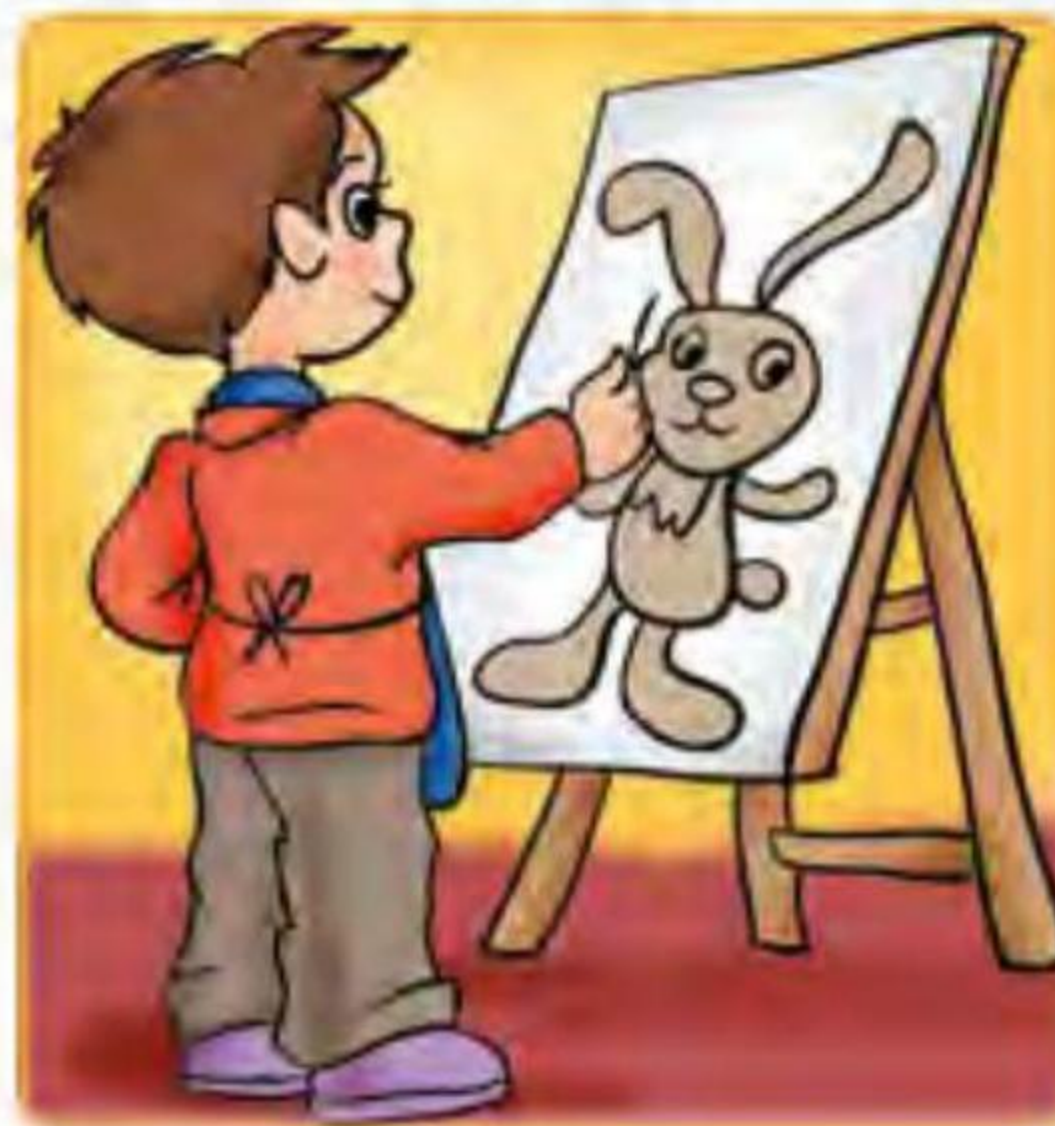
Батько сказав:

— Ти сьогодні добре прожив день.

Миколка відповів:

— Я сьогодні зайчика намалював.

— Ти теж непогано прожив день, — сказав батько.

Петрик відповів:

— Я сьогодні в м'яча грав... І морозиво з'їв.

— У тебе сьогодні втрачений день, — посмутнів батько.

З Прочитай текст. Встав пропущене слово. Яка риса характеру людини висміюється в цьому тексті?

Степан у полі пас отару. Нудьга, нема чого робити, то й вигдавав дурити людей і закричав: «Рятуйте, вовк!». Люди збіглись, а Степан сміється, бо вовка й близько не було.

Потім угледів той Степан, що справді вовк підкрався до отари, і став гукати: «Вовк, вовк, рятуйте, люди!» А люди кажуть: «Бреше». Тим часом вовк схопив щонайкращу ягничку і без поміхи потяг у ліс. Отак усе бува на світі: хто раз ..., тому вже віри не дають.

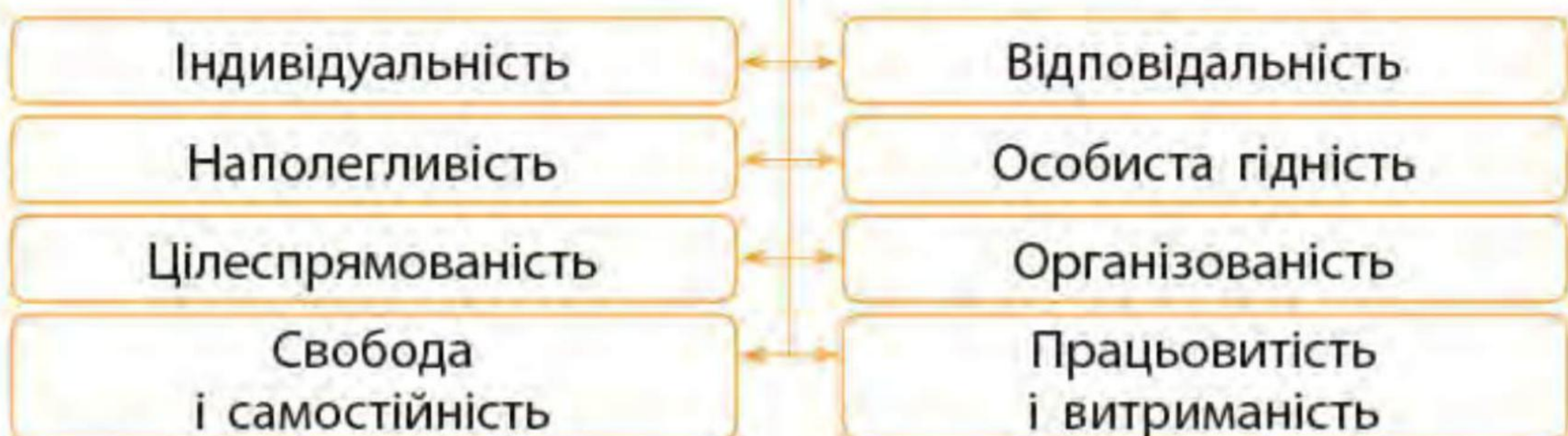

Я хочу дізнатися про особистість.

Особистість — це конкретна людина з індивідуальними рисами характеру і поведінки.

На формування особистості впливають спілкування з іншими людьми, воля й характер, знання, інтереси, захоплення, мрії й бажання людини.

Ознаки особистості

Особистістю є людина з власним досвідом, яка аналізує свої дії, робить висновки про їхні наслідки, контролює поведінку, усвідомлює свої переваги й недоліки. Може правильно оцінити ситуацію та ухвалити рішення самостійно.

4 Як діти оцінюють власні знання та інтелект?

Інтеле́кт — це здобуття, розуміння, збереження та застосування знань на практиці.

Інтуї́ція — це вміння здогадатися, передчути.

Я вмію робити
висновки

Я вмію обробляти
здобуту інформацію

Я використовую
абстрактні поняття

Я швидко ухвалюю
рішення

Я вмію аналізувати

Я маю інтуїцію

Я використовую
метафори, порівняння,
образи

Я відчуваю емоції
інших людей та
контролюю свої

5 Оціни власні знання та інтелект. Запиши кількість плюсів «+» у стовпчику з надписом «Так». Наприкінці навчального року ще раз повернись до цієї таблиці та порівняй свої результати на початку навчального року і після його завершення.

	Так	Імовірноше так, ніж ні	Ні
Я вмію аналізувати			
Я вмію робити висновки			
Я швидко ухвалюю рішення			
Я вмію опрацьовувати здобуту інформацію			
Я відчуваю емоції інших людей та контролюю власні			
Я маю інтуїцію			
Я використовую абстрактні поняття			
Я використовую метафори, порівняння, образи			

Я розумію, що маю розвиватися як особистість, здобувати нові знання і підвищувати рівень власного інтелекту.

Поміркуйте над малюнками: на які питання Тарасик шукав відповіді? Поділіться своїми міркуваннями одне з одним.

Назвіть способи пошуку відповіді, якими не скористався Тарасик.

Прочитай «шифрування» й перевір свої припущення. Читай склади за годинниковою стрілкою, починаючи з кольорової клітинки.

ко	ли	ме	шка
і	та	кі	ли?
Де	Хто	ди	Як
ри?	зав	но	ви
	ли?	да	гля

Я хочу навчитися ставити запитання і шукати та знаходити відповіді на них.

Користуючись схемою, сплануй свої дії, якщо маєш знайти відповідь на питання: «Як з'явилися птахи? Завдяки яким пристосуванням птахи навчилися літати? Яка наука вивчає птахів?».

Способи пошуку відповіді на питання

Запитати дорослого

Відвідати музей

Прочитати в книжці

Провести дослідження

Звернутися до словничка

Поспостерігати

4

Виконай завдання.

1. Розглянь малюнки. Прочитай назви частин книги.
2. Перевір, чи є такі частини в підручнику.

5

Зроби власну книжку-крихітку або книжку-розкладачку.

6

Розкажи за схемою про різновиди музеїв.

Художній

Залізничний

Історичний

Природничий

морської біології

У якому з цих музеїв, на твою думку, Тарасик дізнався про динозаврів?

автомобілів

музей екскурсовод експонат експозиція

7 Розглянь афішу.

Природничий музей

3 вересня

Виставка

ПОДОРОЖ У СВІТ

ДИНОЗАВРІВ

Працює з 10.00 до 16.00

- Якого дня Тарасик відвідував виставку в природничому музеї?

8 Прочитай, про що Тарасик дізнався на виставці.

Динозаври — дивовижні істоти, які колись населяли Землю. У перекладі з грецької мови слово *динозавр* означає «страшна ящірка».

Людам не пощастило, або, навпаки, пощастило, бо вони не бачили цих тварин наживо. Ученим удалося відтворити їхній вигляд за численними останками, знайденими в різних куточках планети.

Довжина тіла динозаврів становила від 20 см до 30 м. Одні з них пересувалися на двох ногах, інші — на чотирьох. Деякі види динозаврів були спритними бігунами або літунами. З-поміж динозаврів траплялися і трав'яїдні, і хижаки.

Чому ці тварини зникли з нашої планети? На жаль, точної відповіді на це запитання в учених немає й досі.

- А що ти знаєш про динозаврів?

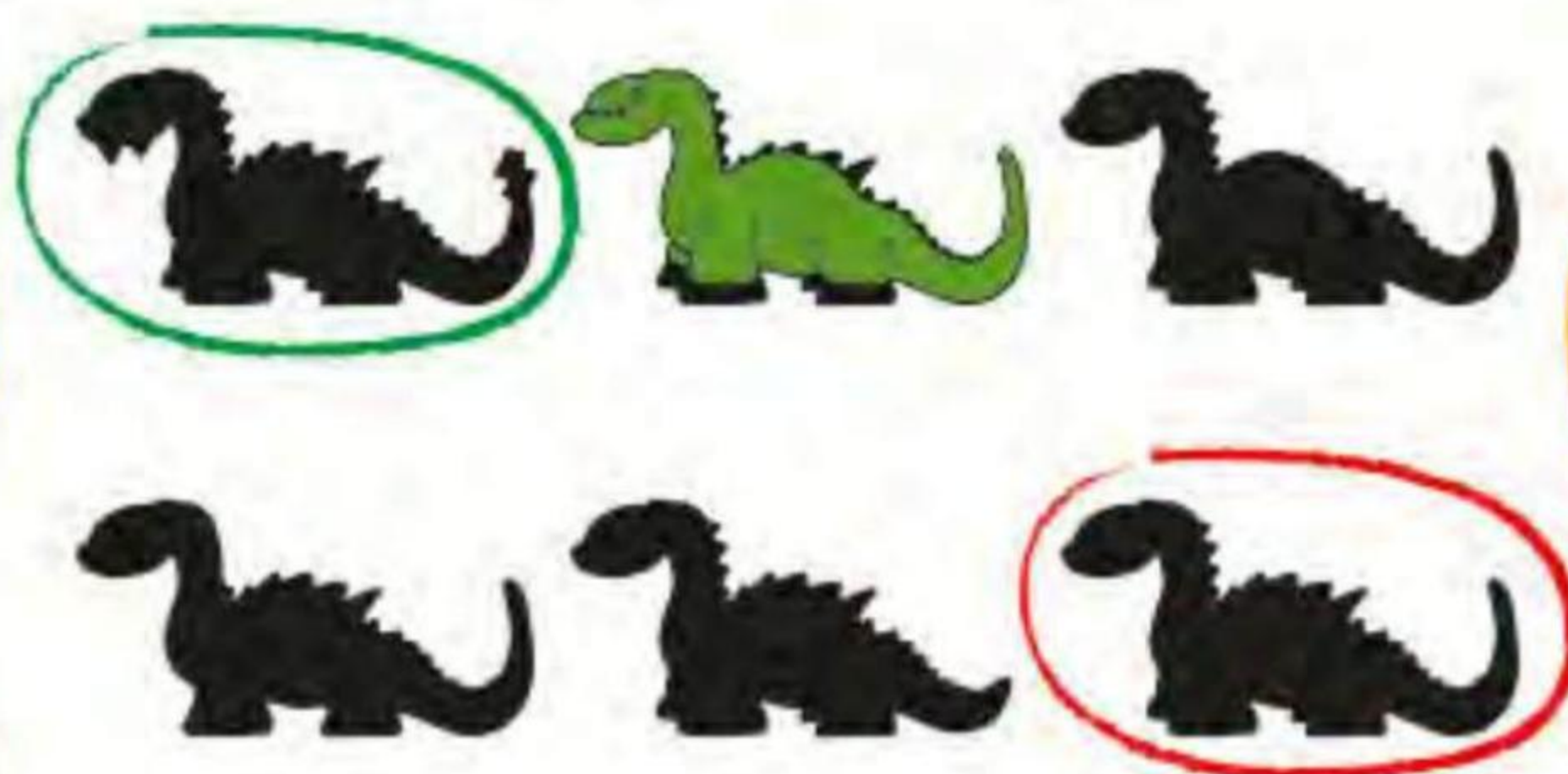
Я шукаю відповіді за допомогою досліджень.

Маленький динозавр загубив свою тінь.

Богдан і Ганнуся взялися йому допомогти. Перевір, хто з дітей знайшов «загублену» тінь.

Ганнуся

Богдан

Розглянь малюнки. Обміркуй і розкажи, що потрібно для такої гри.

Діти гралися в «живі тіні».

- Спробуй пояснити, коли виникає тінь.

Учені знають, що **спостереження** допомагає знайти відповіді на багато запитань. Справжній спостерігач не просто дивиться на предмет. Він ретельно роздивляється об'єкт спостереження, вивчає його властивості за допомогою органів чуття та приладів.

Тепер я знаю, що можна шукати відповіді на запитання за допомогою спостережень і досліджень.

Сьогодні будемо виготовляти горщик для рослин та висаджувати насіння травички для домашніх улюбленців.

Матеріали та інструменти

- пластикова пляшка
- ножиці
- ґрунт
- насіння трави
- клей
- штучні очі
- кольоровий папір
- фломастери
- шило

Послідовність виготовлення виробу

- 1–2.** Візьми пластикову пляшку та обріж її наполовину ножицями, як показано на фото. Це горщик для рослин. Шилом зроби отвори у нижній частині пляшки.
- 3–4.** Насип у пляшку ґрунт, трохи більше половини, та посади насіння трави. Полий водою.
- 5–6.** Використовуючи штучні очі, кольоровий папір та фломастери, оздоб горщик.

Спостерігай, як росте трава. Виміряй лінійкою довжину її листків через 4 дні, а потім — через 20 днів. На скільки виросла трава?

§3. Комп'ютерні системи: для чого вони?

8/10 1

Розглянь малюнок. Поясни, як комп'ютер тобі допомагає у житті.

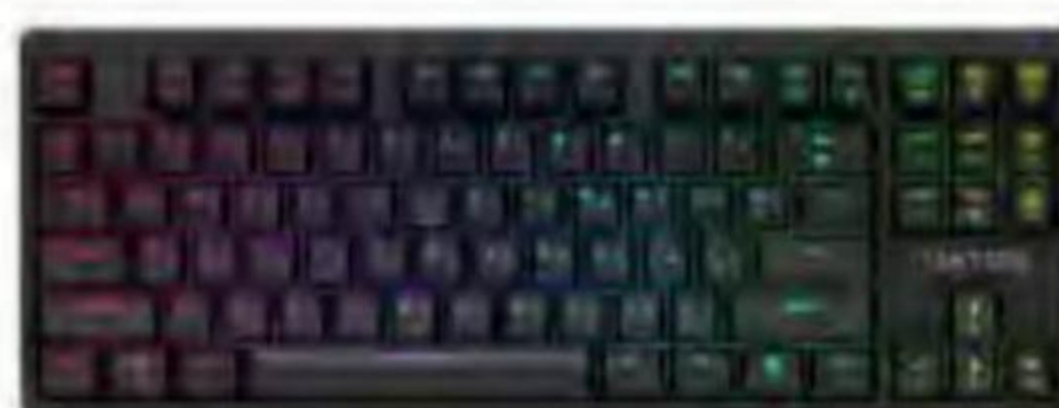

Комп'ютер також має важливе значення у різних професіях. Розглянь малюнки. Розкажи, як застосовують комп'ютери представники різних професій. Наведи власні приклади професій, де використовують комп'ютери.

8/10 2

Розглянь ілюстрації. Назви цифрові пристрої, які на них зображено.

- Поміркуй, які пристрої призначені **для вводу інформації** у комп'ютер. Які пристрої допомагають **виводити інформацію** з комп'ютера?

Прочитай за кодоване словосполучення. Як ти його розумієш?

м	е	н	к	а	ю	р		п'
3	7	9	1	10	5	8	11	4
е	т	а	м	т	о	с	и	с
16	15	18	17	6	2	14	13	12

Дізнаємося, що таке комп'ютерна система.

Комп'ютерна система — це інформаційно-технічний комплекс, який поєднує комп'ютер, зокрема всі його складові (системний блок, клавіатура, монітор, принтер тощо) та програмне забезпечення. Мета роботи комп'ютерної системи — це обробка, збереження, ввід та вивід інформації.

На малюнку зашифровано назву комп'ютерного пристрою. Розшифруй цю назву. Яке призначення цього пристрою? Цей прилад призначений для вводу чи виводу інформації?

Практичне завдання за комп'ютером

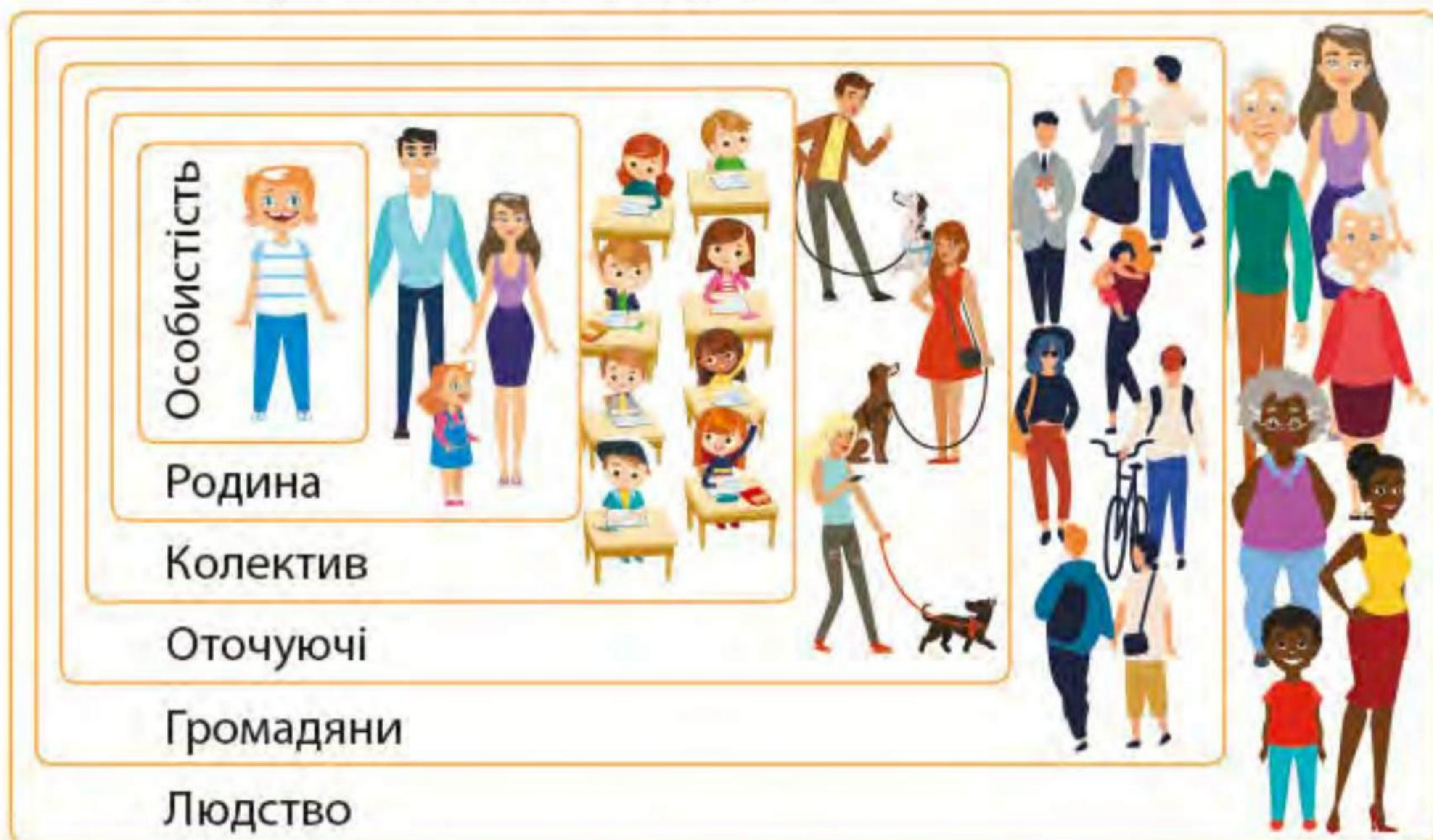
- Знайди в інтернеті цікаву інформацію про рослини, які ростуть у твоїй місцевості.
- Збережи інформацію, яка тебе зацікавила.

1 Чи правильно діти позначили спільноти?

- Які ознаки мають ці спільноти? Якими спільними ідеями, інтересами вони об'єднані?

Спільнота — це люди, об'єднані спільними ідеями, інтересами.

2 Дізнайся, що означає слово «школа» у перекладі з турецької. місце, де навчаються діти, які навчаються заняття у вільний час обов'язкові заняття

3 Ти вже знаєш, що кожна людина є частиною суспільства. Обери спільноти, до яких належиш ти.

клас

будівельники

гурток танців

людство

лікарі

родина

4 Увідповідни зображення суспільних груп людей з описом того, що їх об'єднує.

люди, об'єднані
спільною метою

люди, об'єднані
однією
професією

люди, об'єднані
спільними
інтересами

люди, об'єднані
родинними
зв'язками

Тепер я розумію, у яких спільнотах знаходжуся, і навчаюся правильно взаємодіяти у цих спільнотах.

1 Прочитай текст.

Соціальна рівність — суспільний устрій, коли всі члени суспільства володіють однаковим статусом у певній галузі.

«Усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю, повинні ставитися одне до одного шанобливо». Саме тому 1948 року вперше в історії людства керівники більшості держав світу ухвалили Загальну декларацію прав людини. Цей документ закликає всі держави світу, усіх президентів та правителів поважати гідність і рівність людини.

Кожна людина, незалежно від її раси, національності, віросповідання, статі, віку, стану здоров'я чи інших характеристик, має право на повагу, рівні можливості й неупереджене ставлення.

Я хочу дізнатися більше про рівність людей.

2 Доведи, що всі люди мають ставитися одне до одного шанобливо.

З'ясуємо

Як ти розумієш поняття «гідність»? Чому саме вона є джерелом прав людини?

Що, на твою думку, означає вираз «поважати гідність людини»?

Як рівність і гідність сприяють розвитку справедливого суспільства?

Важливо усвідомлювати, що рівність людей зумовлена тим, що ми народилися людьми. Саме тому в Декларації зазначено, що рівність людей не залежить від кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану тощо.

3 Прочитай текст.

Кожна людина, права якої порушено, має право звернутися до суду за захистом своїх прав та свобод.

Громадяни / громадянки можуть звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Громадяни / громадянки можуть звертатися за захистом порушеного права до органів державної влади та місцевого самоврядування.

4 Вибери з «хмари понять» слова, пов'язані з поняттям «Рівність людей» і склади з ними два речення, які б пояснювали, які правила спілкування передбачає це поняття.

Недоторканість

Захист

Насильство

Тривожність

Довіра

Уважність

Самостійність

Впевненість

Доброчесність

Самоцінність

Взаєморозуміння

Зарозумілість

Байдужість

Щирість

Наклеп

Приниження

Глузування

Повага

Знущання

Неповага

Тепер я розумію, що рівність людей є важливою.

1 Прочитай.

Справедливість — це моральна чеснота, яка полягає у правдивому та неупередженому ставленні до когось чи чогось, бажанні віддавати іншим те, що їм належить, поважати права кожного у взаємних стосунках.

2 Обери приклади поведінки, які ти вважаєш справедливими.

На добрі слова відповідати словами подяки.

На добрі справи відповідати послугою.

Не звертати уваги на потреби інших людей.

Не заважати іншим і не давати без потреби заважати собі.

Бути відповідальним, готовим відповідати за свої вчинки.

3 Додай у речення пропущені слова, користуючись довідкою.

Якщо розставити руки або витягнути їх перед собою, то можна зрозуміти, яким за розміром є простір між тілом і рукою. Цей простір має назву Його ми прагнемо ..., тому що людина почувається ... перебуваючи зі співрозмовником на певній ...

Довідка: відстань, комфортно, захистити, особистий простір.

Особистий простір — це невеликий простір, що оточує наше тіло. Ми часто хочемо зберегти його тільки для себе.

4 Чому треба поважати особистий простір? Чи поважаєш ти особистий простір інших людей?

Тепер я розумію, що маю навчатися бути справедливим/справедливою.

Виготуємо
рамку,
в якій ти
розмістиш
фото
спільноти
класу.

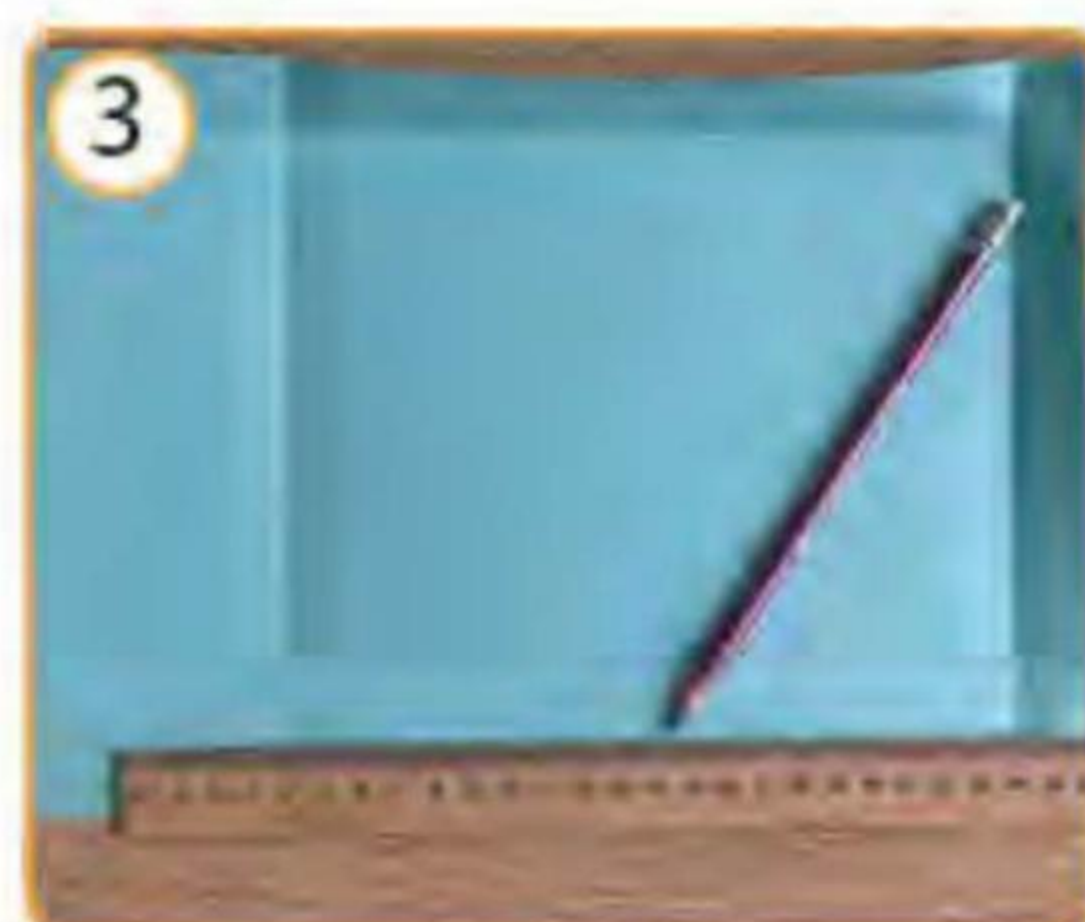
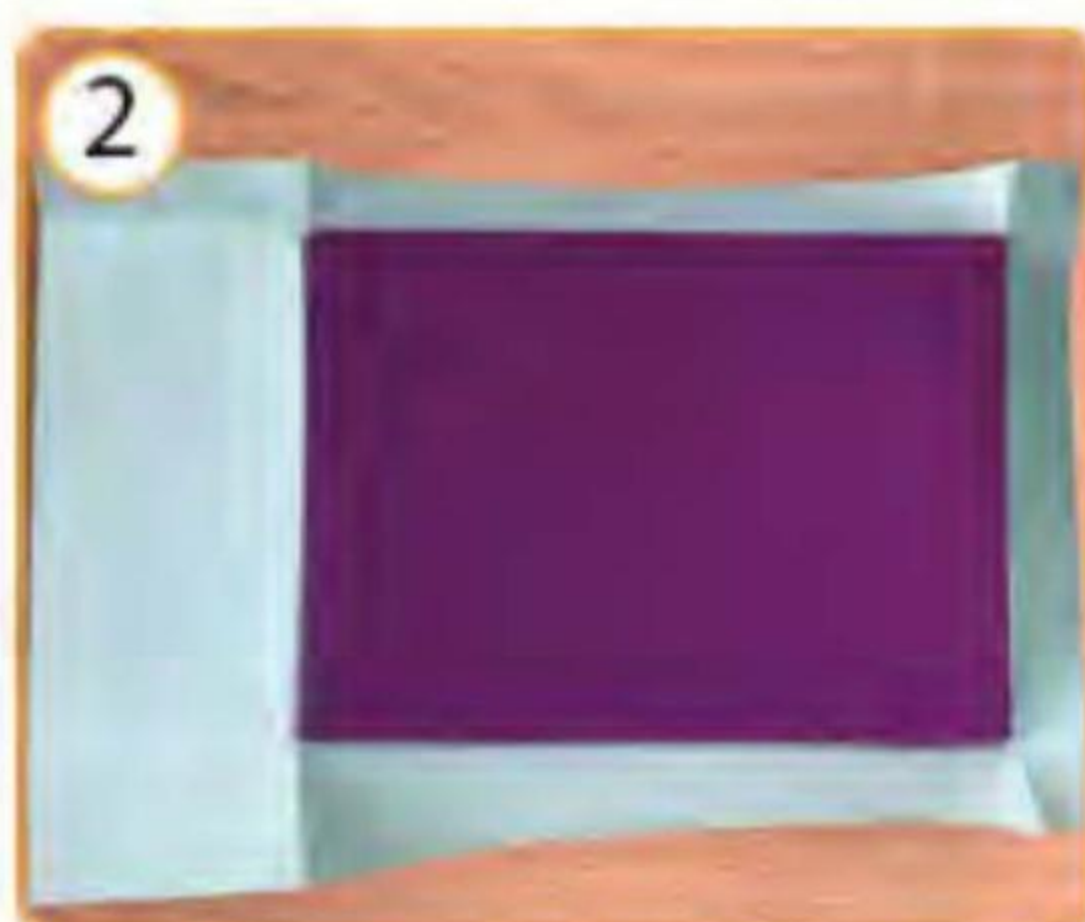

Матеріали та інструменти:

- кольоровий картон А5
- кольоровий папір
- фотографія
- олівець
- лінійка
- ножиці
- клей ПВА з пензликом
- серветка
- палички для морозива (4 шт.)
- фломастери
- діркопробивач
- мотузка
- фольга

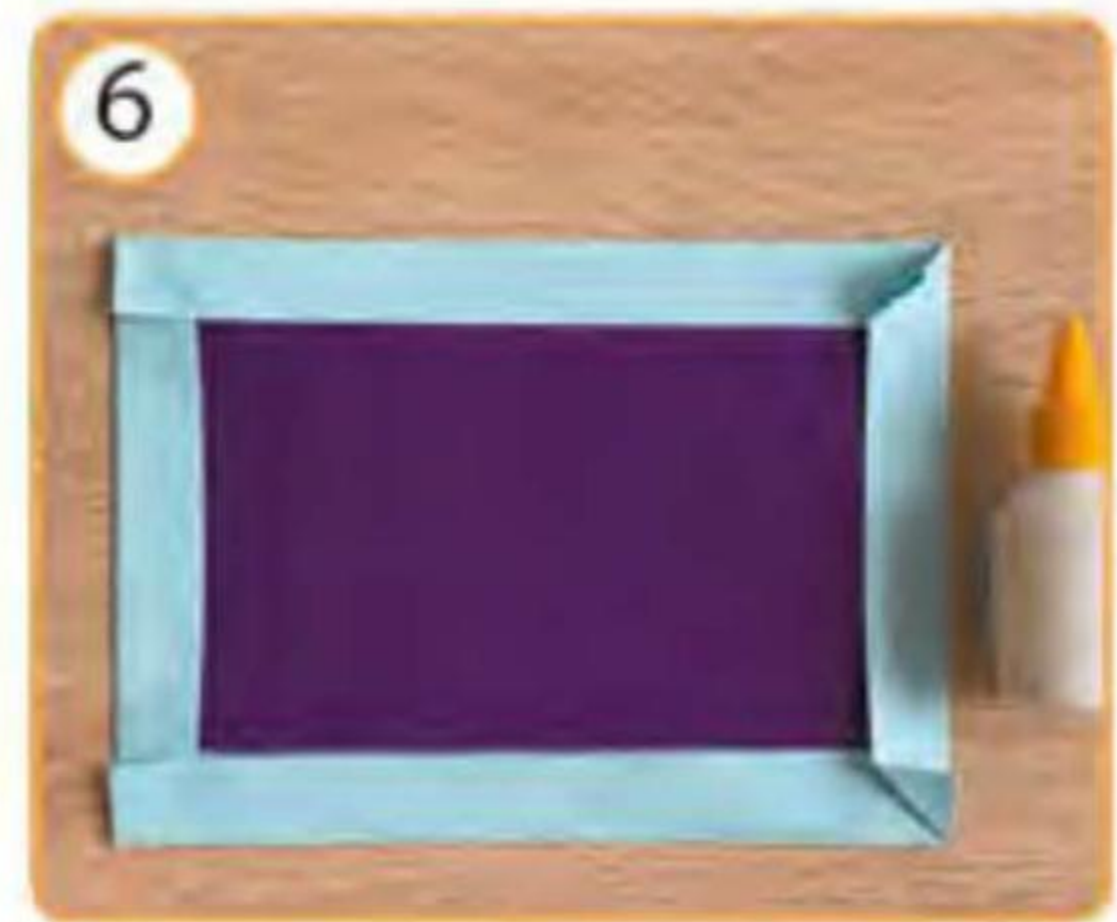
Послідовність виготовлення виробу:

- 1–2. Аркуш картону (15×21см) поклади на кольоровий папір формату А4 горизонтально так, щоб зверху та праворуч папір виступав за картон на 2 см. Зроби розмітку паперу, обігнувши картон з усіх сторін, як показано на фото.
- 3–4. Зніми картон з паперу та відміряй від лівого і нижнього згинів по 2 см, як показано на фото.
- 5–6. Виріж прямокутник по намічених лініях. Змасти клеєм частини паперу до згинів, приклей до картону, загнувши кути.

§7. Рамка для фото спільноти класу

- 7–8.** На паличках від морозива олівцем з одного боку намалюй стрижень олівця, а з іншого — смужки. Ножицями обріж краї паличок, як показано на фото.
- 9–10.** Фломастерами розфарбуй олівці. З фольги виріж смужки та приклей їх на олівці.
- 11–12.** У верхній частині рамки зроби діркоприбивачем два отвори, продінь у них мотузку та зав'яжи вузлик.
- 13–14.** З кожної сторони рамки приклей олівець, як показано на фото. Встав у рамку фото спільноти класу.

У сучасному світі люди користуються різноманітними типами комп'ютерів: від потужних суперкомп'ютерів для складних обчислень до мікрокомп'ютерів, убудованих у різні побутові пристрої.

Суперкомп'ютери (надобчислювачі) використовують на великих промислових підприємствах, електростанціях, у банках, для наукових досліджень тощо.

Суперкомп'ютер
у конструкторсько-
му бюро «Південне»
(м. Дніпро)

Персональний комп'ютер (ПК) — це комп'ютер, призначений для індивідуального використання однією людиною.

Розглянь малюнок і розкажи, які існують види персональних комп'ютерів.

Дізнаємося про можливості цифрових пристроїв різних видів.

Практичне завдання за комп'ютером

1. Об'єднайтеся в групи й оберіть один із видів персонального комп'ютера.
2. Знайдіть в інтернеті інформацію про цей вид комп'ютера.
3. Проаналізуйте, які переваги, можливості та обмеження обраного цифрового пристрою.
4. Обговоріть знайдену інформацію зі своїми однокласниками/однокласницями.

Існують різні життєві форми рослин. Ознайомся з деякими з НИХ.

Трав'янисті рослини

Волошка

Ромашка

Барвінок

Кущі

Шипшина

Бузок

Агрус

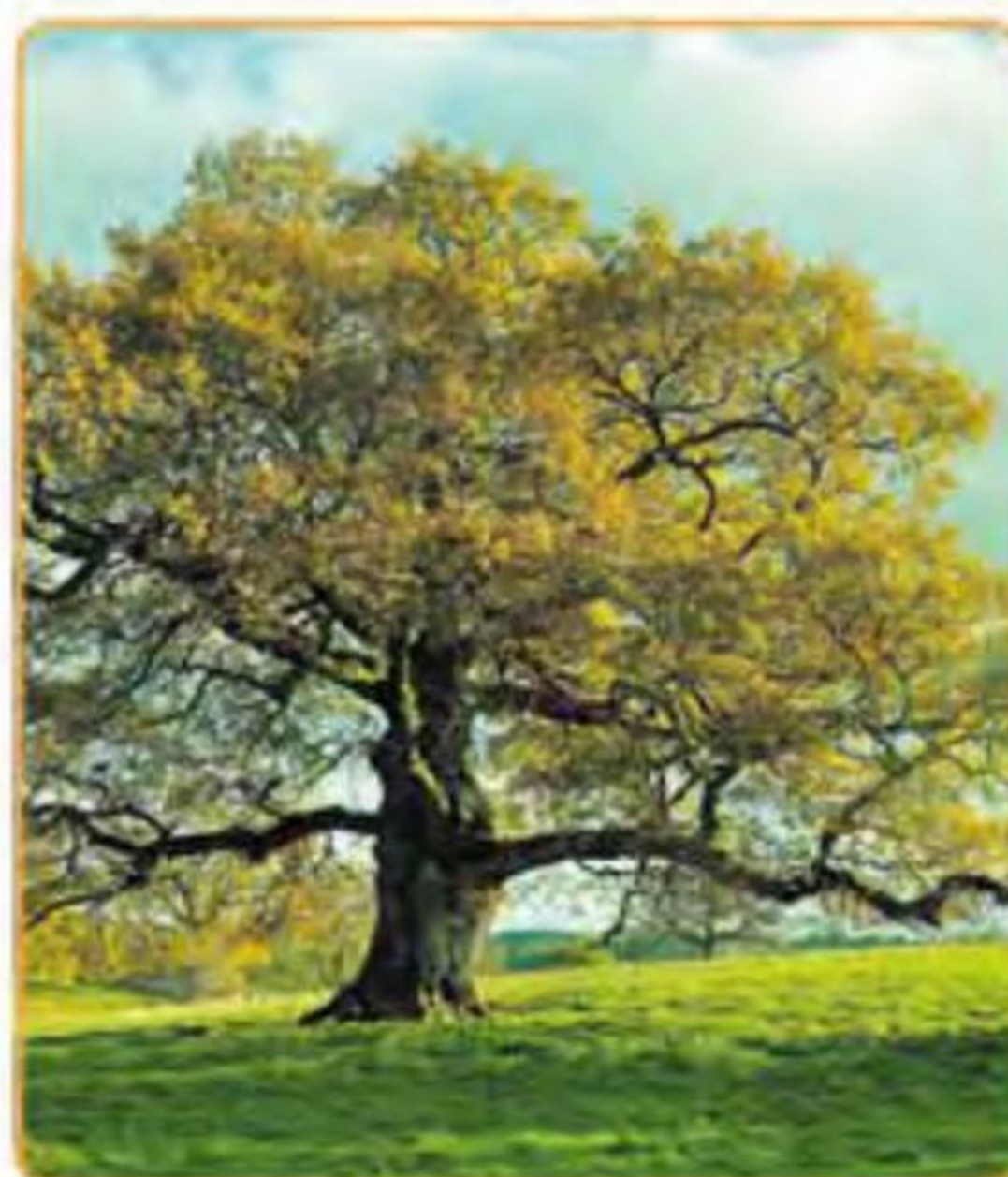
Дерева

Тополя

Клен

Дуб

Рослини, які одомашнені людиною, називають культурними, а ті, які живуть у природному середовищі — дикорослими.

Приклади культурних рослин

Пшениця

Горох

Приклади дикорослих рослин

Реп'ях

Кульбаба

Рослинний світ України чарівний і різноманітний. На території нашої країни в певних природних умовах ростуть різні трави, дерева і кущі. Рослинність лісів відрізняється від рослинності степів, лук та водойм. Рослинність вашої місцевості теж відповідає тим умовам навколишнього середовища, у яких вона росте. В одних умовах ростуть ліси, в інших — утворюється степ, або лісостеп.

1

Дізнайся про рослини, що ростуть у вашій місцевості.

2

Розгляньте малюнки. Поясніть, чим відрізняються ліс, степ і лісостеп.

Ліс

Степ

Лісостеп

Рослини можуть розмножуватися за допомогою насіння і живців, бульбами та листками.

Насіння — це зародок майбутньої рослини із запасом поживних речовин. Щоб виростити рослину, треба висіяти в ґрунт її насіння і доглядати за ним, щоб йому вистачало тепла і вологи.

Рослини можна розмножувати живцями — різними частинами тіла рослини. Вони використовуються для розмноження, яке називається живцюванням.

Картоплю розмножують за допомогою бульб. Бульба — це видозмінений підземний пагін. Пагін — це стебло з розташованими на ньому бруньками і листками.

Живці
смородини

Розмноження картоплі бульбами

Розмноження бегонії листками

Рослини, які людина вирощує для отримання плодів і ягід, мають назву плодово-ягідні.

Ознайомся з прикладами плодово-ягідних рослин. Які з них ти вже їв / їла?

Вишня

Слива

Абрикос

Рослини, які людина використовує для отримання технічної сировини, мають назву технічні культури. Наприклад, бавовник використовують для виробництва тканин, соняшник — для виробництва олії, а з цукрової тростини отримують цукор.

Бавовник

Соняшник

Цукрова тростина

Тепер я знаю про різноманіття рослин моєї місцевості.

Якщо мандрувати Україною, можна побачити ліси, степи, лісостеп, гори. На кожній із цих ділянок земної поверхні можна зустріти різних тварин. Вони різні, тому що пристосовуються до різноманітних природних умов.

Є території з високою щільністю дерев, це — ліси. У лісах України мешкають олень благородний, олень плямистий, дикі свині, лисиці, козулі, кабани, білки тощо.

1 Розглянь приклади тварин, які поширені у лісах. У яких умовах вони мешкають? Дізнайся, чи є такі тварини у твоїй місцевості. З'ясуй, які ще тварини мешкають у лісах.

Косуля

Куниця

Соня лісова

Коли серед лісів з'являються безлісі ділянки степу, то виникає лісостеп. Тваринний світ лісостепу відрізняється від того, який існує у лісах. Там мешкають дикі кабани, олені, зайці, полівки, лисиці, вужі. У лісостепу багато птахів. Серед них: сови, жайворонки, лелеки, журавель степовий тощо.

2 Розглянь приклади тварин, які поширені у лісостепу. Дізнайся, чи є такі тварини у твоїй місцевості. З'ясуй, які ще тварини мешкають у лісостепу.

Бабак

Сова сіра

Заєць сірий

Степ — це рівнина, яка вкрита густою ковилою. Степ завжди був годувальником людини і символом вільнолюбства. Тварини степу мають певні особливості, що дають їм можливість зробити своєю домівкою саме цю територію.

- **3** Розглянь приклади тварин, які поширені у степу. Дізнайся, чи є такі тварини у твоїй місцевості. З'ясуй, які ще тварини мешкають у степу.

Полоз жовточеревий

Дрохфа

Тушкан

В Україні є середні за висотою гори — це Карпатські гори. Вони утворені гірськими хребтами, між якими розташовані долини. З гір течуть річки. Саме у горах беруть свій початок такі річки як Дністер і Прут. Серед тварин Українських Карпат переважають лісові тварини. Це олені, лисиці, вовки, зайці, бурі ведмеді, дики свині, білки. У Карпатських горах мешкає сова довгохвоста, лелека чорний, саламандра плямиста, тритон карпатський тощо.

- **4** Розглянь приклади тварин, які поширені у горах. Дізнайся, чи є такі тварини у твоїй місцевості. З'ясуй, які ще тварини мешкають у горах.

Тритон карпатський

Сова довгохвоста

Бурий ведмідь

Тепер я знаю більше тварин моєї місцевості.

1. Яке значення світла в житті рослин?

Рослини відносно світла можуть бути:

- світлолюбні;
- тіньолюбні;
- тіньовитривалі.

2. Прочитай текст.

Рослини по-різному реагують на світло. Деякі з них можуть бути світлолюбними — вони потребують багато світла. Світлолюбні рослини не ростуть у затінку. До світлолюбних рослин належать конюшина, тюльпан, деревій, соняшник, сосна.

Приклади світлолюбних рослин

Конюшина

Тюльпан

Деревій

Тіньолюбні рослини добре почуваються у затінку. Саме там вони ростуть найкраще. Тіньолюбні рослини: крокус, нарцис, пролісок, барвінок, люпин, фіалка, плющ, клен, ялиця.

Приклади тіньолюбних рослин

Крокус

Нарцис

Люпин

А є рослини тіньовитривалі, які навіть за невеличкого освітлення нормально ростуть і розмножуються. Це їх середовище існування. До тіньовитривалих рослин належать липа, граб, ялина, суниця, копитняк.

Приклади тіньовитривалих рослин

Суниця

Копитняк

Ялина

Які екологічні фактори впливають на життя рослини?

З Користуючись таблицею, розкажи, як рослини пристосовуються до сезонних змін у природі.

Сезони року	Зміни в житті рослин	
Зима	Рослини перебувають у стані спокою, їхні корені не поглинають воду, по стеблу не рухаються речовини	
Весна	Починають швидко рости і розвиватись	
Літо	Продовжують ріст і розвиток	
Осінь	Листопад — скидання листя листяними деревами. Листя на деревах жовтіє та опадає; відмирає наземна частина трав	

Тепер я знаю: як довкілля впливає на організм рослин, як рослини пристосовуються до цих впливів.

Зробимо аплікацію квітки Сонця з природних матеріалів: насіння та круп.

Матеріали та інструменти

- картон — основа
- клей
- кукурудзяна крупа
- горох
- чай
- олівець

Послідовність виготовлення виробу

1. Обведи шаблон квітки на картон — основу або намалюй квітку самостійно. Домалюй стебло та листочки. Для серединки соняшника приготуй подрібнене листя чорного чаю або насіння маку, для пелюсток — кукурудзяну крупу, а для листочків — зелений горошок.
- 2–3. Кожну деталь квітки змасти тонким шаром клею та присип крупою.
4. Зайву крупу обережно струси з аркуша.
5. Намасти клеєм стебло та виклади половинки гороху.
6. Клеєм змасти листочки та охайно виклади горошинки.

Розглянь малюнки. Як ти вважаєш, чи є між ними щось спільне? Ліворуч команда архітекторів презентує свій новий проєкт, праворуч дитяча письменниця ознайомлює читачів зі своєю новою книгою.

Презентація — це спосіб показати людям інформацію, використовуючи картинки, текст, комп'ютерні технології тощо. Зазвичай люди готують презентації, щоб розповісти про щось важливе або цікаве. Наприклад, у школі вчитель може створити комп'ютерну презентацію, щоб пояснити новий матеріал, показати ілюстрації, відео.

Будемо вчитися створювати комп'ютерні презентації.

Комп'ютерні презентації створюють за допомогою спеціальної програми — редактора презентацій. Однією із найбільш поширених редакторів презентацій є Microsoft Office PowerPoint. Щоб запустити цю програму, потрібно виконати такі кроки:

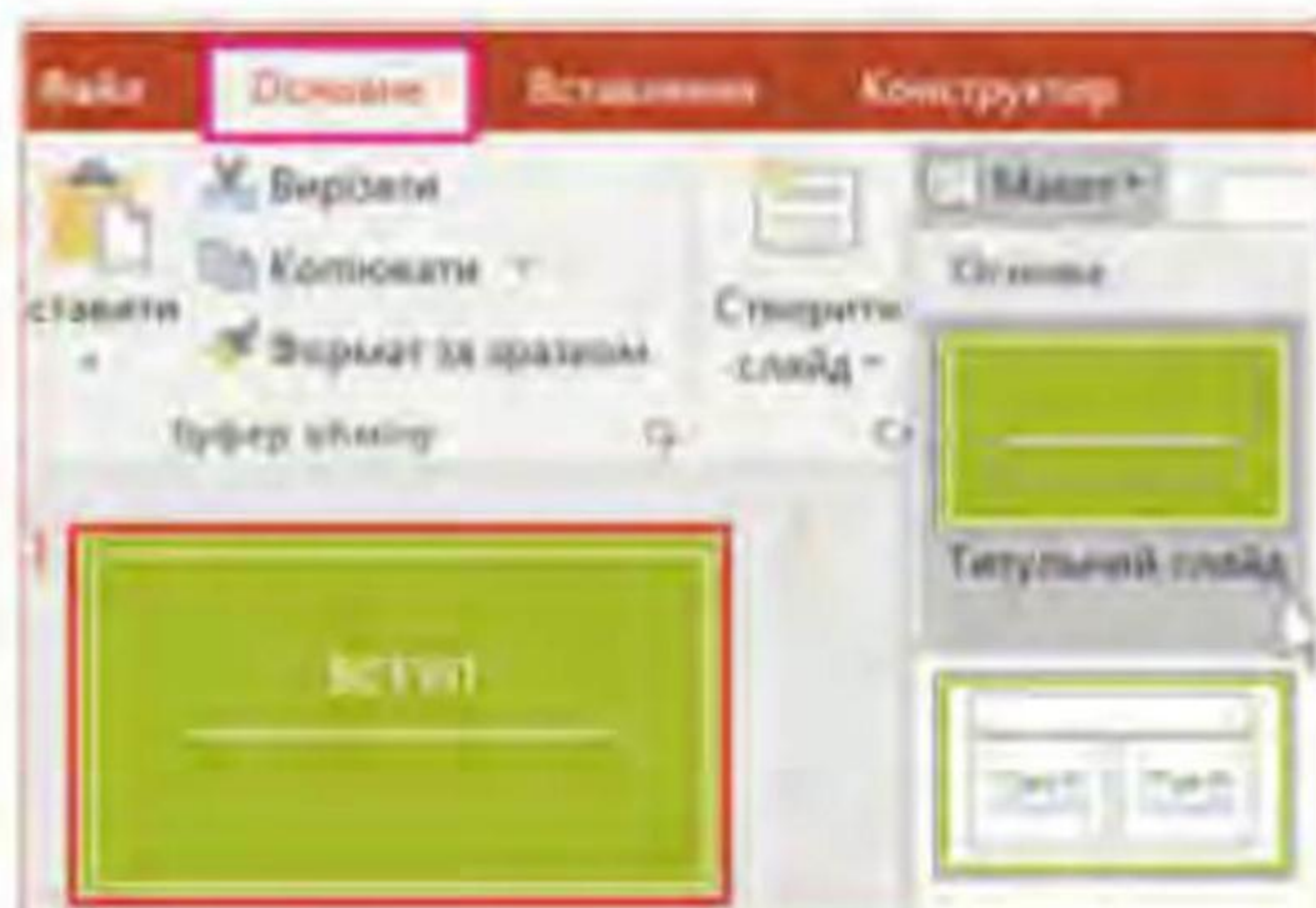
Пуск → Усі програми → Microsoft Office → Microsoft Office PowerPoint

Розглянь вікно програми PowerPoint. Знайди такі елементи: панель швидкого доступу, вкладки, групи, область слайдів.

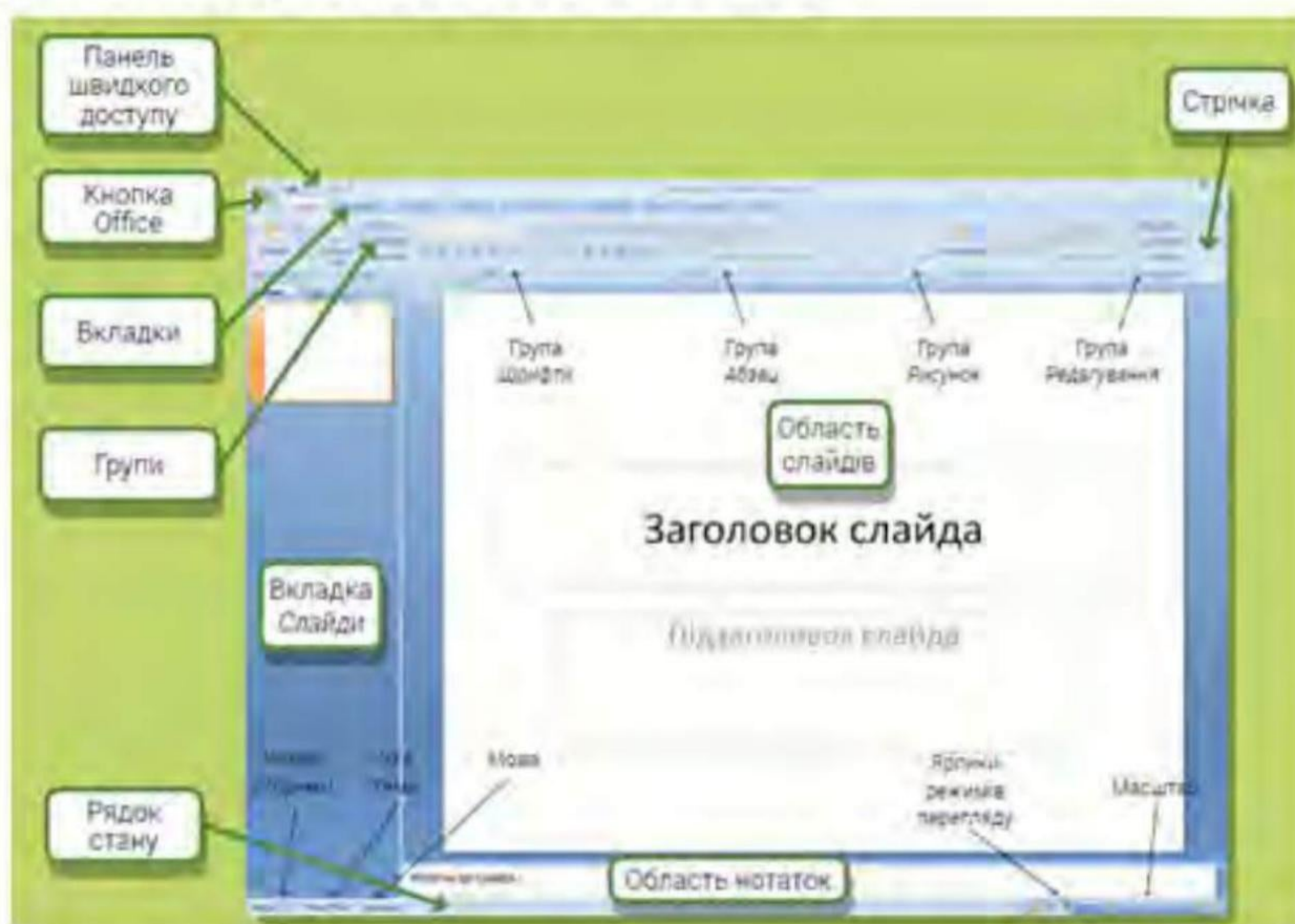
Практичне завдання за комп'ютером

1. Запусти редактор презентацій.
2. Створи титульний слайд. Для цього обираєш вкладку **Головне** → Створити слайд → **Титульний слайд**.

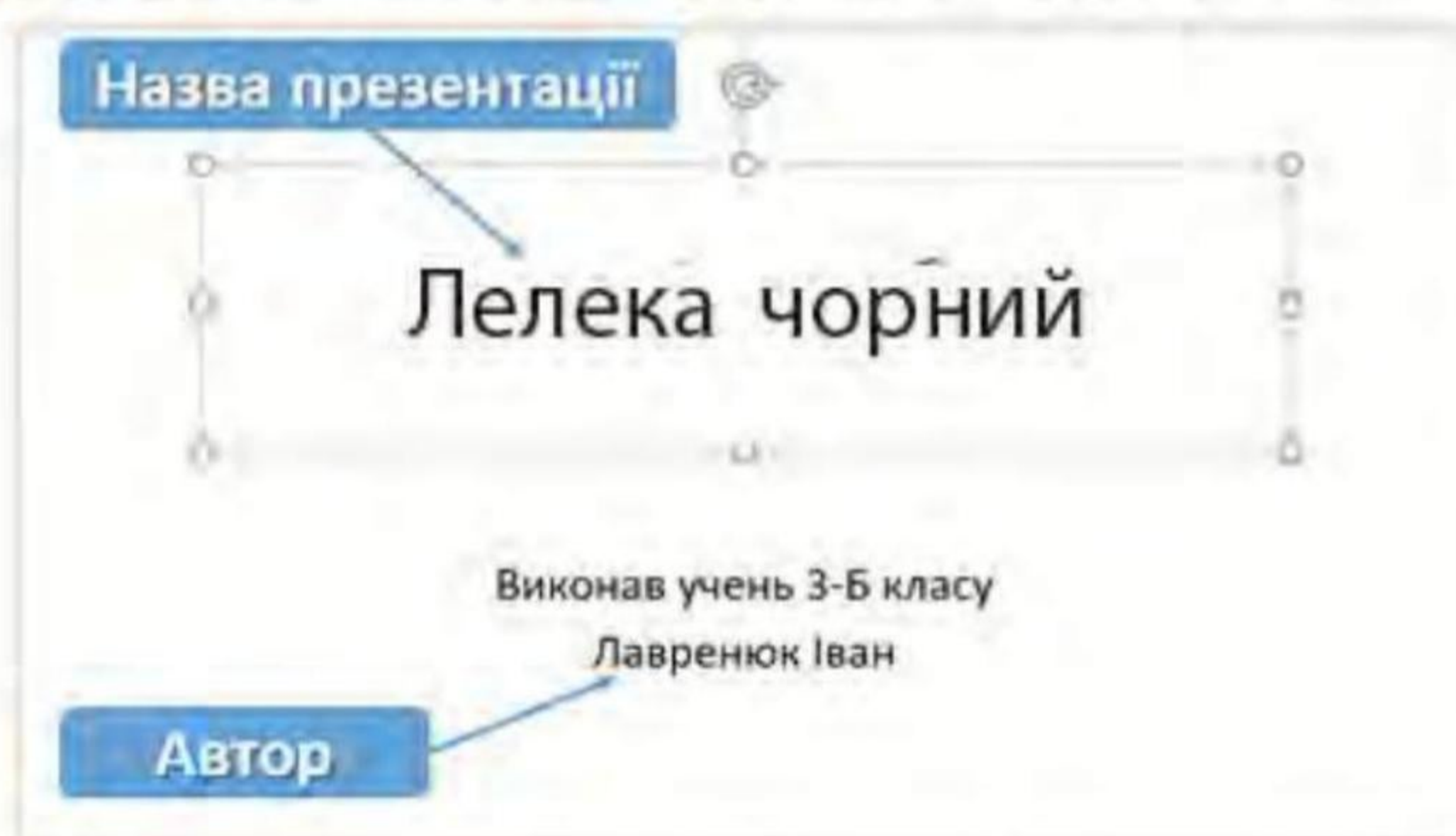

Примітка. За певних налаштувань редактора титульний слайд може з'являється автоматично.

3. Пригадай, які птахи твого краю перелітні, а які залишаються зимувати. Обери одного з птахів твого краю і створи презентацію про нього. Тому на титульному слайді зазнач назву презентації та напиши, хто її виконав.

Зверни увагу, що на відміну від текстового редактора, у редакторі презентацій текст можна вводити лише в текстовому полі.

4. Створи новий слайд, обравши тип слайда **Зображення з підписом**. Напиши цікаві факти про цього птаха.
5. На наступних слайдах напиши стисло, чим харчується птах. Які негативні фактори впливають на зменшення популяції цього птаха?
6. Збережи презентацію.

1 Що вивчає наука екологія? Які екологічні фактори впливають на живі організми?

Чинник (або фактор) — це те, що здійснює вплив, тобто діє, впливає на щось.

Екологічні чинники (фактори) — це умови середовища існування, які впливають на життя організмів.

Екологія — це наука про взаємозв'язки живих організмів між собою і середовищем існування.

2 Розглянь малюнки. Які фактори довкілля на них зображено?

3 Прочитай текст.

Екологічні фактори

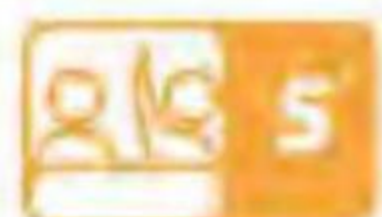
Екологічними факторами вчені називають всі складові довкілля, які впливають на існування й розвиток живих організмів.

Екологічні фактори поділяють на абіотичні, біотичні та антропогенні.

4 Користуючись схемою, розкажи про екологічні фактори. Які екологічні фактори впливають на життя тварин.

5 Розкажіть, які екологічні фактори впливають на життя вашого собаки.

Чинники неживої природи — це температура, світло, вологість, хімічний склад води і повітря, вітер або течія, сніг, град тощо. Розповсюдження по Землі більшості рослин і багатьох тварин визначають насамперед такі чинники як світло і температура.

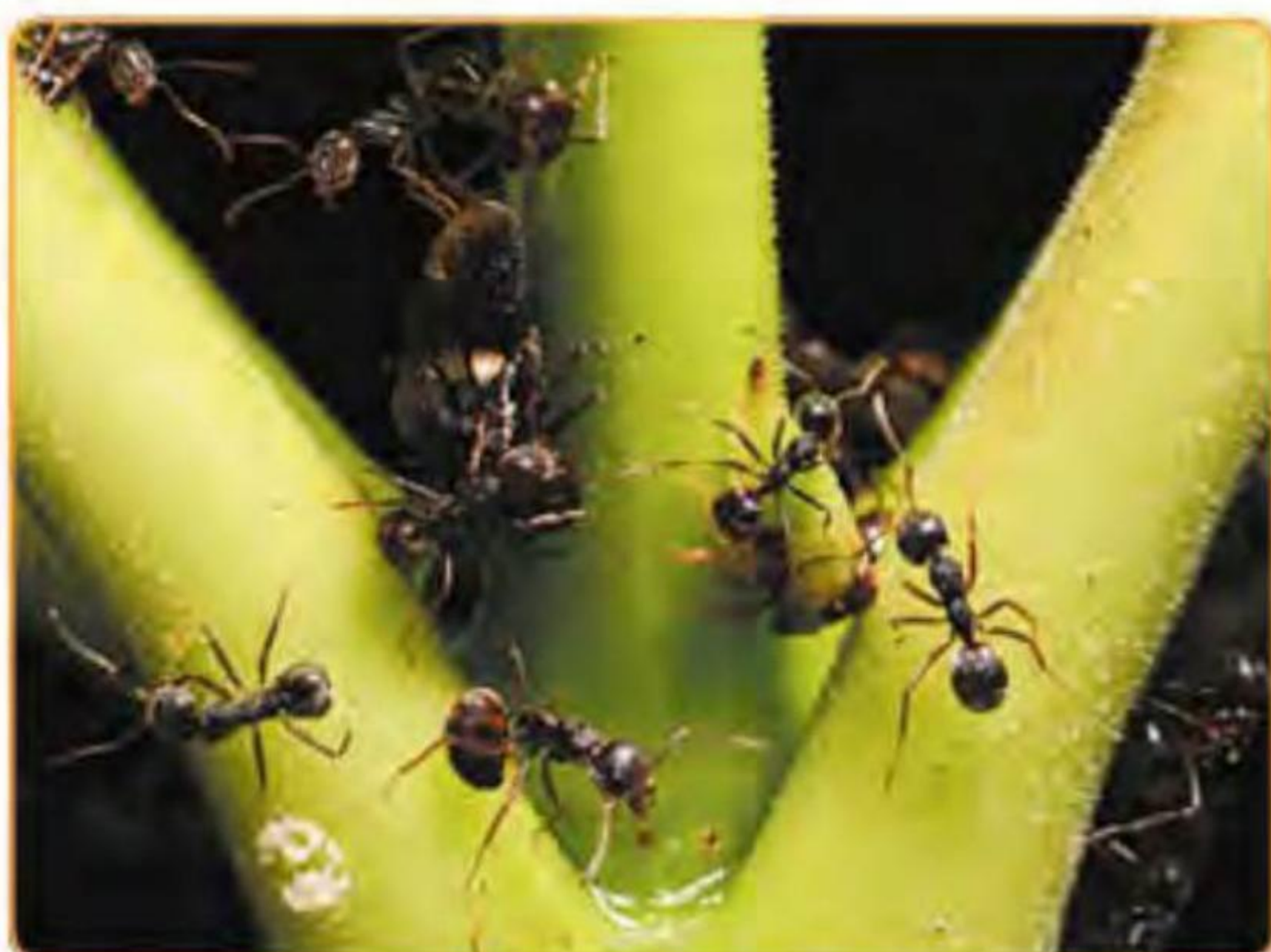
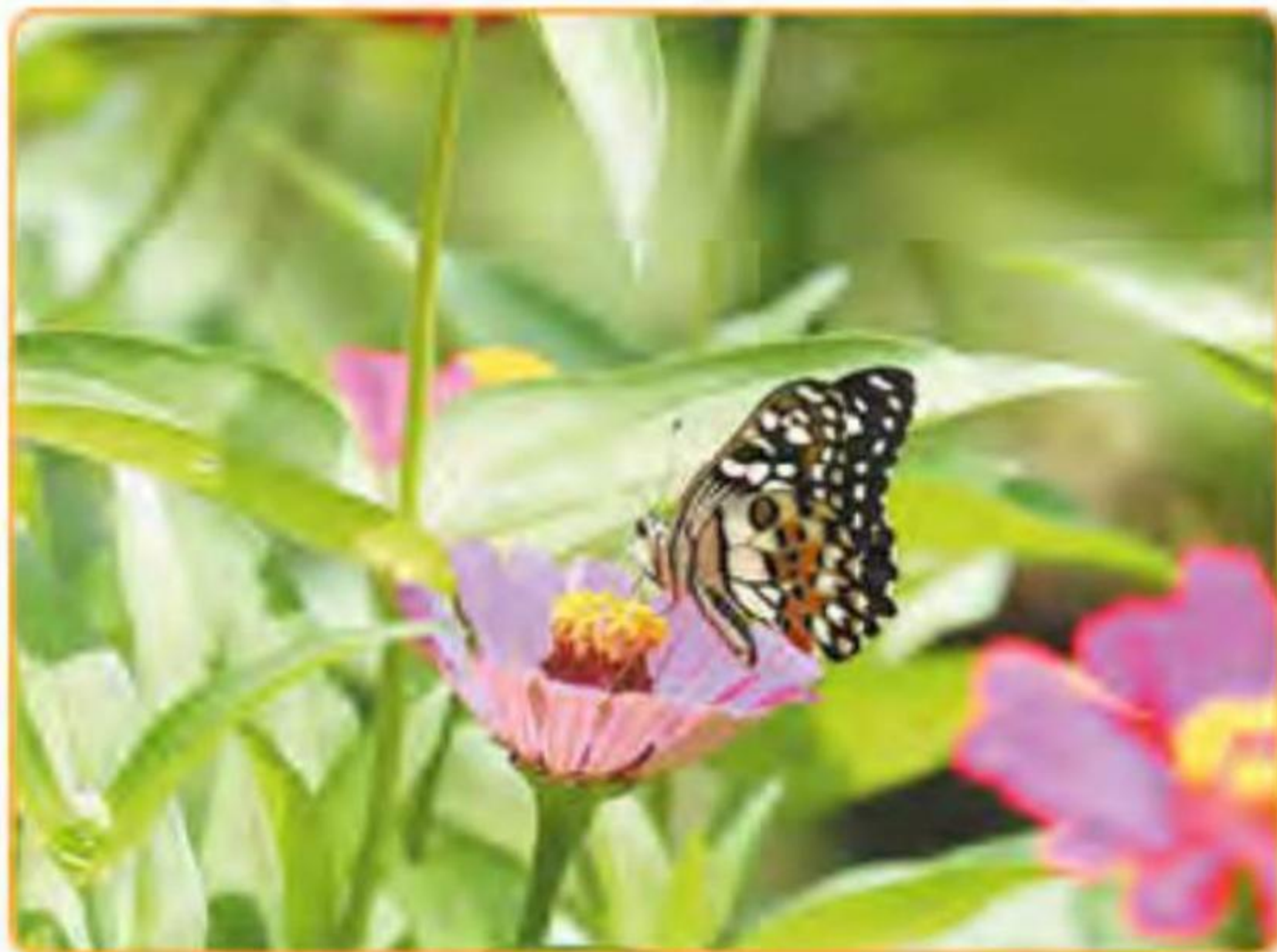

6 Прочитай текст.

Усі живі організми нашої планети взаємопов'язані та взаємозалежні. Вони взаємодіють, і від особливостей цих взаємодій залежить їхнє життя.

Відносини можуть бути доброзичливими, коли організми приносять користь одне одному. Наприклад, квіткові рослини дають комахам притулок та їжу, а комахи зі свого боку допомагають рослинам розмножуватися і розповсюджувати насіння.

Відносини можуть бути конкурентними, коли організми мають схожі потреби і конкурують за їжу, територію для полювання або укриття.

Відносини можуть бути паразитичними, коли один організм отримує користь, а інший зазнає шкоди. Наприклад, п'явки харчуються кров'ю інших тварин. Вони є зовнішніми паразитами.

7 Користуючись текстом підручника, розкажи про відносини між організмами і їх вплив одне на одного.

8 Прочитай правило адаптивності (пристосування) і наведи власні приклади пристосування організмів до умов навколишнього середовища.

Правило адаптивності: у відповідь на вплив умов середовища в організмів у процесі еволюції формуються пристосування (наприклад: адаптація риб до життя у воді, адаптація птахів до польоту, адаптація рослин до запилення комахами).

Тепер я знаю: як довкілля впливає на організм тварин, як тварини пристосовуються до цих впливів.

1 Прочитай текст.

Рослинний світ України

- Рослинний світ України багатий і різноманітний. Природна рослинність, якою зайнято 32 % території, налічує близько 30 тис. видів вищих і нижчих рослин.
- Флора — найбеззахисніша перед діяльністю людини, вона дуже чутливо реагує на зміни екологічних чинників і є показником їхнього впливу на природу.

2 Як охороняти флору України?

Я хочу дізнатися, як охороняти рослинний світ.

3 Прочитай текст.

Червона книга України

- До Червоної книги України занесено 224 види рослин, зокрема рідкісні, як-от: баранець звичайний, сальвінія плаваюча, орлики трансільванські, журавлина дрібноплідна;

Приклади рослин, які занесено до Червоної книги України

Едельвейс

Підсніжник

Сон-трава

- деревій голий, айстра альпійська, лілія лісова, нарцис вузьколистий, ковила, білотка альпійська, або едельвейс, білоцвіт весняний, горицвіт весняний, підсніжник сніговий, сон-трава велика та ін.

Тепер я знаю про правову охорону рослин України.

4 Прочитай текст.

Тваринний світ є невід'ємною частиною нашої планети. Життя тварин залежить від рослин. Рослини створюють для тварин середовище існування.

Тварини відіграють важливу роль у житті рослин. Комахи і деякі птахи переносять з квітки на квітку пилок, тобто допомагають рослинам розмножуватися. Тварини розповсюджують насіння і плоди рослин. Деякі рослини взагалі не можуть існувати і розмножуватися без допомоги тварин.

Життя людини теж залежить від тварин. Тварини забезпечують людину їжею, сировиною для промислового виробництва тощо.

5 Розкажи, що ще корисного людина має завдяки тваринам. Чому треба охороняти тваринний світ?

6 Ознайомся з причинами зникнення різних видів тварин. Запропонуй дії, які будуть сприяти збереженню тваринного світу.

Причини зникнення видів тварин

1. Вирубання лісів та знищення рослин.
2. Забруднення водойм та руйнування ґрунтів.
3. Руйнування людиною природного середовища існування тварин унаслідок господарської діяльності.
4. Полювання на тварин.
5. Браконьєрство.
6. Хімічне забруднення.
7. Розорювання степів.

Багато тварин назавжди зникло з планети. Серед вимерлих видів тварин гагарка велика, голуб мандрівний, гігантський одуд, маврикійський дронг, морська корова, пелікан новозеландський, тур та інші.

Селерова корова

Гагарка велика

Голуб мандрівний

Тепер я знаю про правову охорону тварин України.

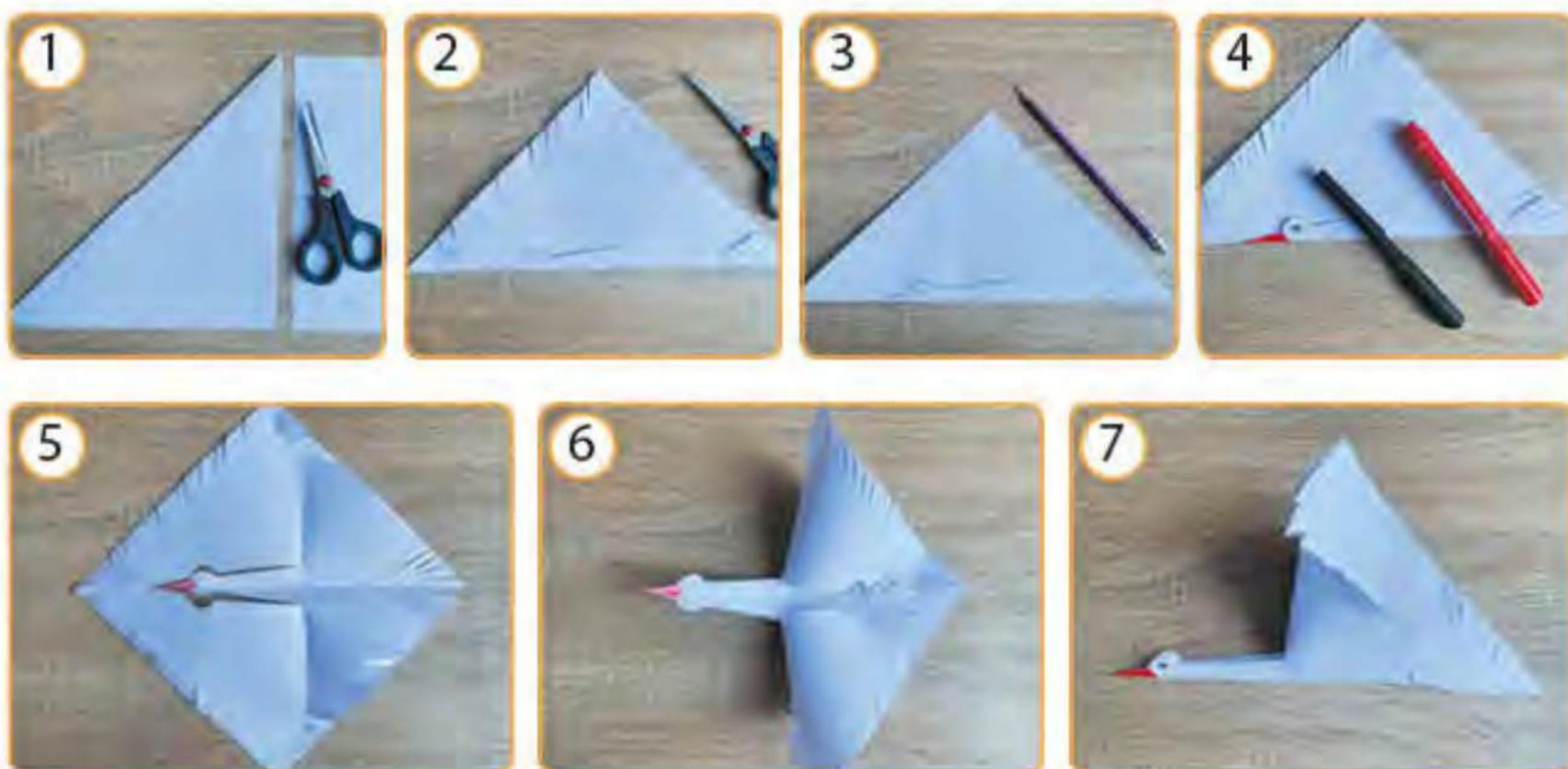
Сьогодні будемо виготовляти лелеку в техніці паперопластики за поданою на фото послідовністю.

Матеріали та інструменти

- офісний папір формату А4
- ножиці
- фломастер або олівці

Послідовність виготовлення виробу

- 3 аркуша офісного паперу зроби квадрат.
- По краях складеного аркуша паперу зроби надрізи завглибшки 2 см, як показано на фото.
- Від лінії згину зроби розмітку шиї, голови та хвостика птаха, як показано на фото.
- Зроби розрізи за наміченими лініями. Намалюй очі та дзьоб фломастером.
- 5–6. Розкрий пташку. Наклади крила на хвіст та витягни його, як показано на фото.
7. Склади лелеку навпіл по лінії згину.

1 Прочитай речення. Визнач речення, у яких подано неправдиву інформацію.

1. Собаки можуть розпізнавати емоції людей.
2. Учені довели, що бджоли можуть додавати, віднімати, порівнювати й навіть лічити до чотирьох.
3. Бджоли трапляються на всіх материках.
4. Жаби п'ють воду крізь шкіру.
5. Свині не можуть дивитися в небо — це фізично неможливо.
6. Їжаки влітку збирають яблука у свою нору, щоб узимку ними харчуватися.

Попереднього уроку ми вчилися створювати нові слайди і розміщувати на них текстову інформацію. Розглянь малюнок і зазнач, які ще об'єкти можна розмістити на слайді.

Практичне завдання за комп'ютером

1. Запусти презентацію, яку ти створював/створювала попереднього уроку.
2. Поміркуй, які зображення найкраще доповнять текст. Знайди в інтернеті потрібні зображення та збережи їх на комп'ютер.
3. Відкрий слайд 2. Минулого разу ти обрав/обрала тип слайда **Зображення з підписом**. Поле для зображення ми залишили вільним. Підведи мишку до цього поля, обери опцію

Рисунки і клацни. Потім обери графічний файл, який ти зберіг/зберегла напередодні.

Потайний лісовий птах

- Лелека чорний веде відлюдний спосіб життя, саме тому він донедавна був одним з найменш вивчених видів птахів в Україні.
- Для гніздування обирає ліси зі старими деревами поруч з болотами, озерами чи луками.

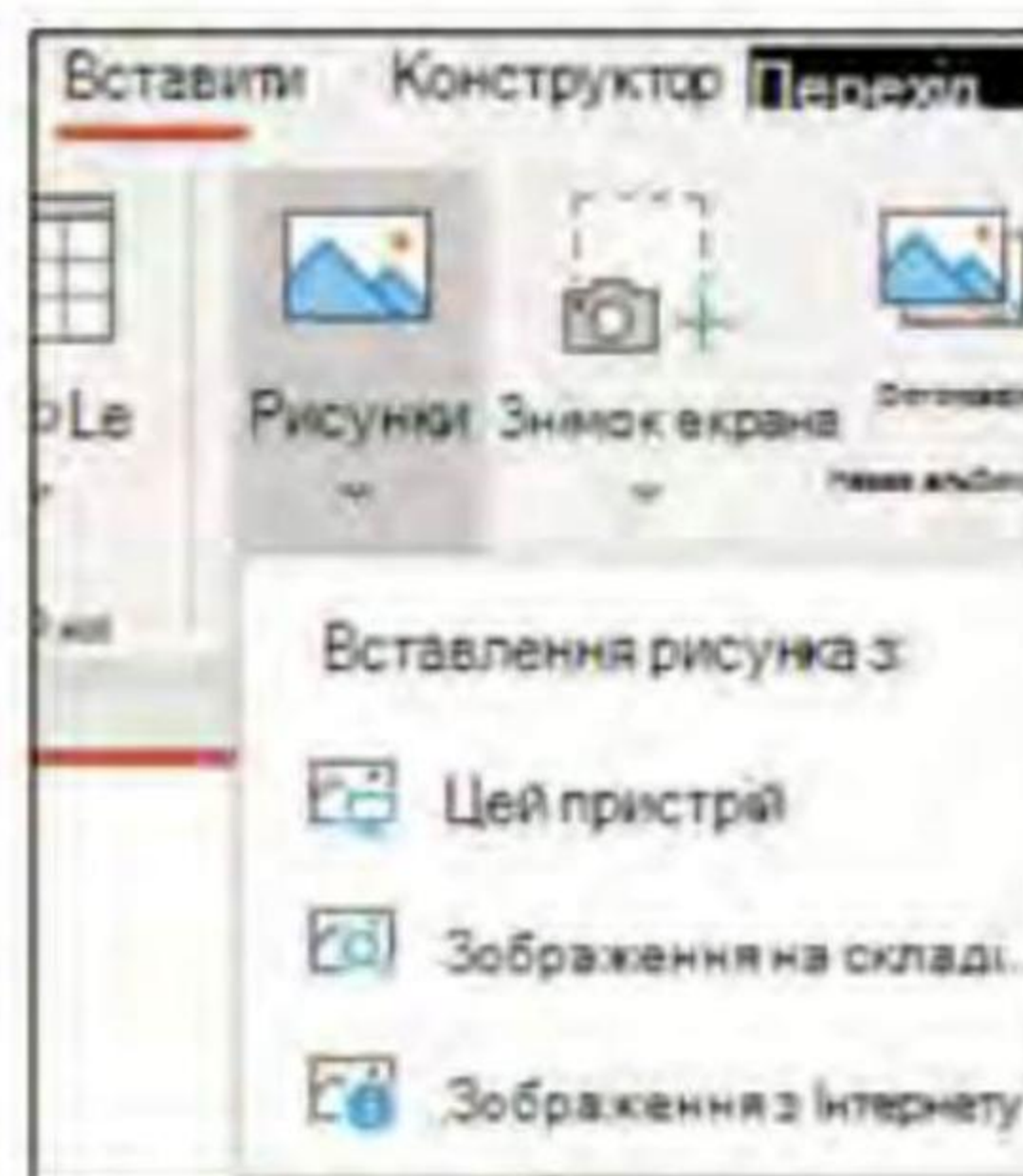
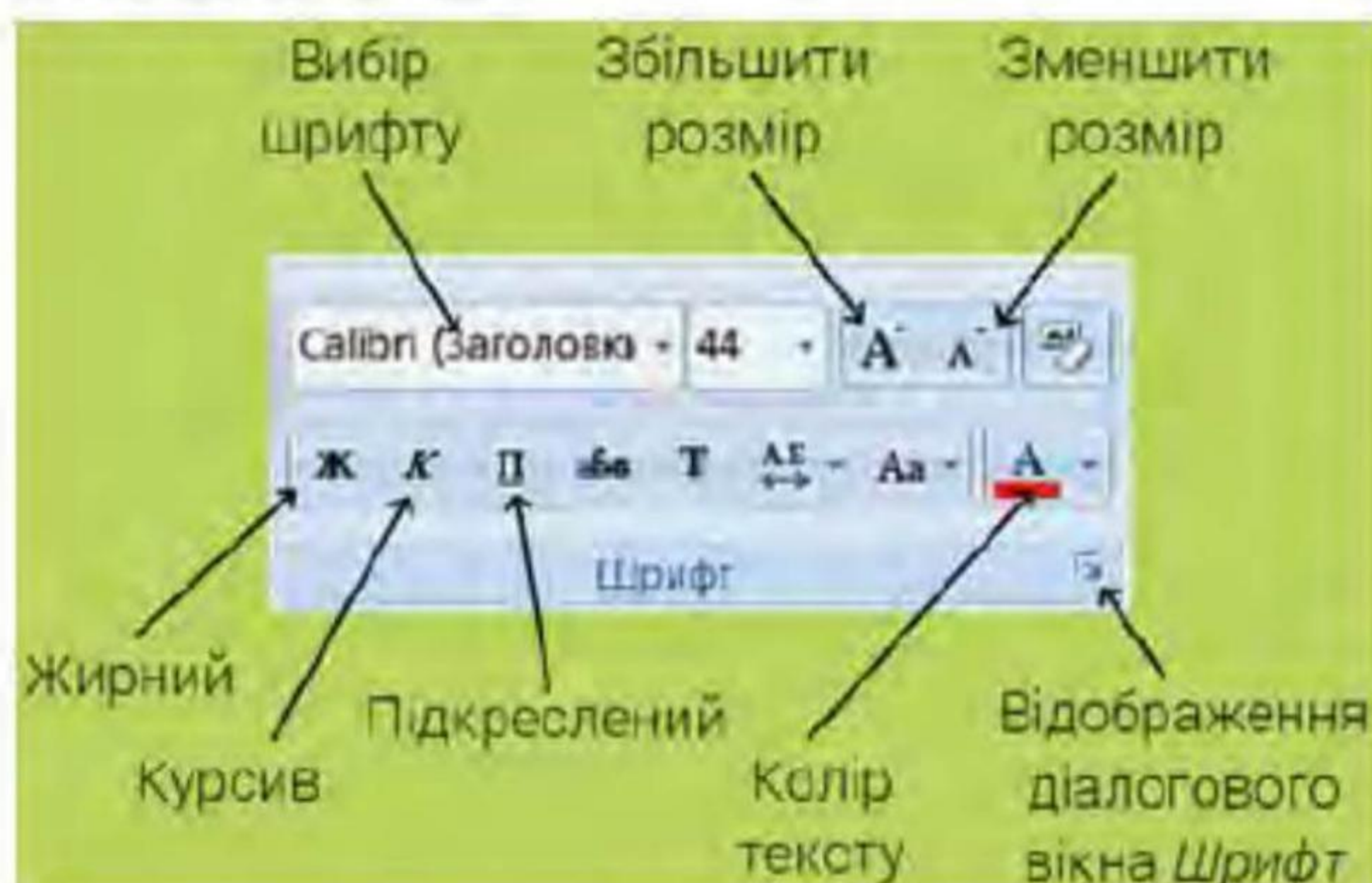

Потайний лісовий птах

- Лелека чорний веде відлюдний спосіб життя, саме тому він донедавна був одним з найменш вивчених видів птахів в Україні.
- Для гніздування обирає ліси зі старими деревами поруч з болотами, озерами чи луками.

4. Зображення можна також додавати за допомогою вкладки Вставлення.

- Щоб змінити вигляд тексту, виділи текст і вибери один або кілька параметрів на вкладці **Основне** в розділі **Шрифт**.
- Щоб змінити розмір малюнка, достатньо потягнути його мишкою за кут.
- Додай відповідні зображення до всіх слайдів та збережи презентацію.

1 Прочитай текст.

Опосередкована небезпека.

Звернення по допомогу в різні служби

Інколи поряд з тобою трапляються якісь події, що є для тебе небезпечними. Наприклад, почалася пожежа у сусідній квартирі або в будинку поряд. Такі пожежі є не прямими небезпеками, а опосередкованими.

Якщо ти побачив/побачила, що в сусідньому будинку спалахнула пожежа, слід обов'язково повідомити рятувальників. Для цього треба знати, як це зробити правильно.

2 Що ти знаєш про опосередковані небезпеки? Чи доводилося тобі звертатися по допомогу в різні служби?

Я хочу дізнатися, як правильно поводитися у ситуації опосередкованої небезпеки.

3 Ознайомтеся з правилами повідомлення рятувальників. Пограйте в гру «Викликаємо рятувальників».

Як повідомити рятувальників

1. Адреса і зручний маршрут під'їхати.

2. Що сталося?

3. Хто постраждав?

4. Прізвище того, хто телефонує.

«Менше слів — більше інформації».
Своє повідомлення висловлюй за наведеним планом.

Рольова гра «Викликаємо пожежників»

- Алло! Вас слухає пожежна охорона.
- Пожежа в сусідньому будинку.
- Яка адреса?

- *Проспект Перемоги, будинок 3.*
- *Що горить?*
- *Квартира, перший під'їзд, другий поверх.*
- *Ваше прізвище?*
- *Карпенко Олена.*
- *Виклик прийнятий.*

Якщо пожежа в сусідній квартирі, теж треба негайно звернутися до аварійних та рятувальних служб. Пам'ятай, що повідомлення про екстремальну ситуацію повинні бути стислими та інформативними.

Ніколи не жартуй із викликами рятувальних служб! Це карається великим штрафом. Окрім того, такий жарт може залишити без допомоги тих, кому вона насправді потрібна.

Якщо сталося таке, з чим не можеш упоратися, телефонуй за цими телефонами і негайно повідом дорослих, які є поруч.

101	Побачив/побачила пожежу або відчув/відчула запах диму
102	Став/стала свідком чи жертвою нападу, пограбування, викрадення, шахрайства, погроз, здирництва, ДТП
103	Когось травмовано, той/та відчуває гострий біль, знепритомнів/знепритомніла, потребує негайної медичної допомоги
104	Сталася аварія в системі газопостачання
112	Єдиний номер виклику всіх служб екстреної допомоги

4 Як правильно поводитися під час пожежі?

Правильні дії під час пожежі в сусідній квартирі

Якщо ти прокинувся/прокинулася від шуму пожежі й запаху диму, не сідай в ліжку, а скочуйся з нього на підлогу. До дверей приміщення треба повзти, не відчиняй їх відразу. Обережно доторкнися до дверей тильним боком долоні. Якщо вони не гарячі, відчини їх і швидко виходь. Якщо двері гарячі, не відчиняй їх — дим і полум'я завадять тобі вийти.

Тепер я знаю, як повідомити рятувальників і правильно поводитися в ситуації опосередкованої небезпеки.

1 Чим небезпечні шкільна їдальня, шкільне подвір'я, коридор і сходи, спортзала, класна кімната?

Прочитай правила поведінки у школі. До яких небезпечних наслідків може призвести порушення цих правил?

Під час перерви учням/ученицям заборонено:

- бігати сходами, поблизу вікон і в інших місцях, не пристосованих для ігор;
- штовхати одне одного, кидатися предметами і застосовувати фізичну силу для розв'язання будь-якої проблеми;
- вживати непристойні вирази і жести на адресу будь-яких осіб, галасувати, заважати відпочивати іншим.

Я хочу дізнатися, як
забезпечується шкільна безпека.

Правила поведінки учнів/учениць у їдальні

У шкільній їдальні учні/учениці мають виконувати вимоги вчителів/вчительок, працівників/працівниць їдальні та чергових і дотримуватися черги.

- Заборонено перебувати у приміщенні їдальні у верхньому одязі.
- Заборонено виносити їжу і напої за межі їдальні.
- Під час перебування в їдальні учням/ученицям слід дотримуватися гарних манер і поводитися пристойно.
- Учні/учениці мають шанобливо ставитися до працівників/працівниць їдальні.
- Розмовляти під час їжі слід тихо, щоб не турбувати тих, хто їсть поруч.
- Учні/учениці дбайливо ставляться до майна шкільної їдальні.

Правила поведінки в спортивній залі

1. Категорично заборонено входити до спортивної зали без дозволу вчителя/вчительки.
2. Заходити до спортивної зали дозволено тільки у спортивному взутті.
3. Не дозволено самовільно користуватися спортивними снарядами та інвентарем.
4. Учні/учениці займаються у спортивній залі в єдиній спортивній формі (спортивні костюми та спортивне взуття).
5. Учні/учениці, звільнені від уроків фізкультури, перебувають у спортивній залі у спортивній формі та за потреби допомагають учителеві/вчительці підготувати навчальні місця.
6. Під час занять у спортивній залі заборонено голосно розмовляти, кричати та штовхатися.
7. Після закінчення занять учні/учениці зобов'язані прибрати і скласти спортивний інвентар на місце.
8. Залишати спортивну залу після занять можна тільки з дозволу вчителя/вчительки.

Порядок дій учня/учениці за сигналом «Повітряна тривога»

- Почувши сигнал тривоги, візьми необхідні речі, та чекай вказівку вчителя/вчительки, щоб вирушити з класу в укриття.
- Зберігай спокій, не бігай, не розмовляй, не панікуй.
- Рухайся за класом до безпечного місця.
- Виконуй усі вказівки вчителя/вчительки.
- Заходь в укриття швидко і без паніки.
- Знайди вільне місце.
- Зберігай спокій і дотримуйся порядку.
- Не сміти.
- Не ходи в укриття без потреби.

Тепер я розумію необхідність правил безпечної поведінки у школі, знаю ці правила і дотримуюся їх.

1 Розглянь малюнки. Чи правильно поведуться діти?

Я хочу дізнатися, як поводитися безпечно за межами дому.

Якщо ти надворі

- За жодних умов не сідай у машину до незнайомої людини. Ніколи не сідай у невідому порожню машину.
- Не бери жодних подарунків і швидко йди від людей, які їх пропонують. Обов'язково розкажи про це батькам.
- Не спускайся у підвал та не піднімайся на горища — там небезпечно.
- Не винось у двір дорогі речі, не хизуйся ними.

2 Які із запропонованих дій є небезпечними?

- Зачиняти входні двері на замок, якщо ти вдома разом із друзями.
- Вихвалитися дорогими речами.
- Тримати ключі від квартири під килимком біля дверей.
- Розмовляти з незнайомими людьми.
- Не гуляти надворі, коли вже стемніло.

3 Знайди помилкові твердження.

- Можна піти зі школи з незнайомою людиною, яка скаже, що прийшла на прохання твоїх батьків.

- Твої батьки краще знають ситуацію у вашому селі або місті та дбають про твою безпеку.
- Зі школи можна повертатися додому різними новими шляхами, бо це весело.
- Повертаючись додому, цікаво слухати гучну музику в навушниках, щоб відпочити від уроків.
- Пізно ввечері треба йти додому, обираючи найбезпечніший шлях, а не той, що коротший.

4

Як треба поводитися, якщо незнайома людина пропонує підвезти тебе додому та обіцяє пригостити морозивом?

5

Поясни, чому ці місця є небезпечними для розваг та ігор.

- Будівельний майданчик
- Промислове підприємство
- Кар'єр
- Покинуті будинки
- Дахи будинків
- Печери

Небезпечними для дитячих ігор є місця вигулу собак. Із собаками треба бути особливо обережними. Наприклад, може статися так, що ви просто граєте у м'яча, а тварина сприйме це як загрозу собі або своєму господареві й накинеться на вас.

6

Запропонуй свої варіанти, як сказати «Ні».

- «Ні, дякую»
- «Вибачте, я не піду».
- «Ні, мені забороняють це робити».
- «Ні, я не можу. Мені треба йти додому».

Тепер я знаю більше щодо правил безпечної поведінки на вулиці, надворі, у населеному пункті.

Зробимо макет світлофора, який регулює рух на дорогах.

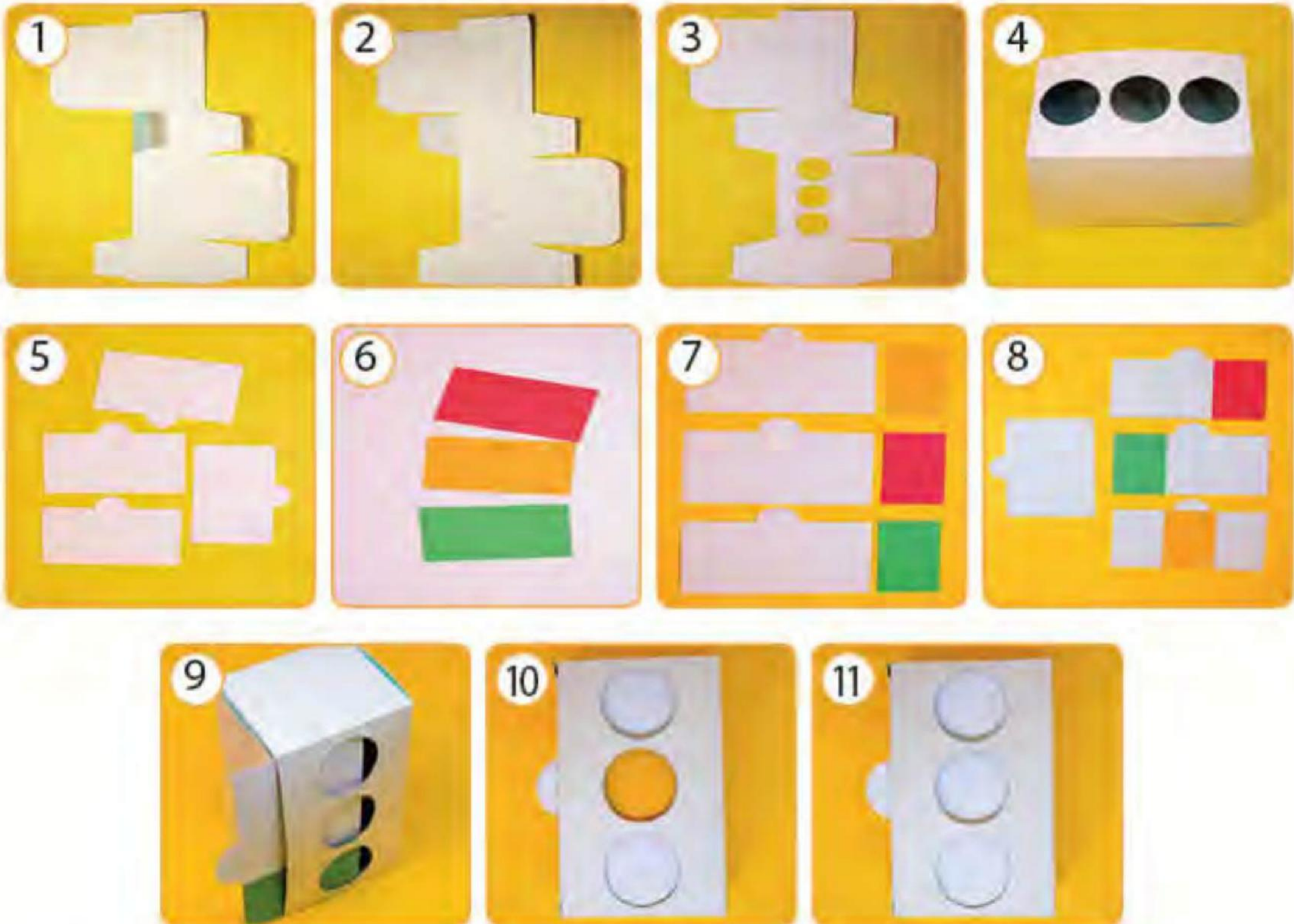

Матеріали та інструменти

- картон
- кольоровий папір
- олівець
- клей
- ножиці

Послідовність виготовлення виробу

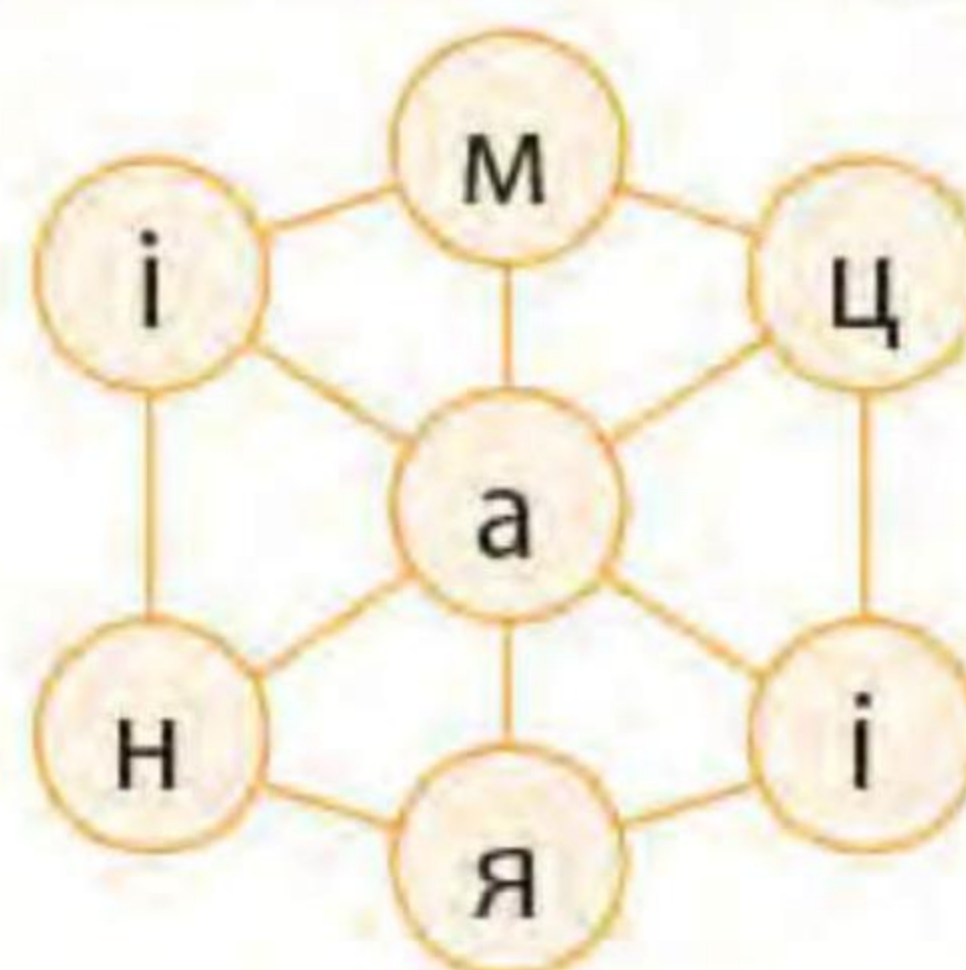

1. Намалюй і виріж макет світлофора за зразком.
2. На макеті намалюй три кружечки простим олівцем, як на малюнку.
3. За намальованими кружечками виріж три отвори.
4. За допомогою клею зафіксуй верх і низ макета світлофора.
5. Виріж чотири однакові деталі, як на малюнку.
6. Виріж три прямокутники зеленого, жовтого та червоного кольору з кольорового паперу.
- 7–8. Наклей кольорові прямокутники на три однакові деталі, як на малюнку.
- 9–11. За допомогою чотирьох додатково виготовлених деталей ти зможеш перемикати світло на світлофорі, як на малюнках.

1 Розглянь малюнок. Яке слово тут закодовано? Чи траплялося воно тобі раніше? Поясни, як ти його розумієш.

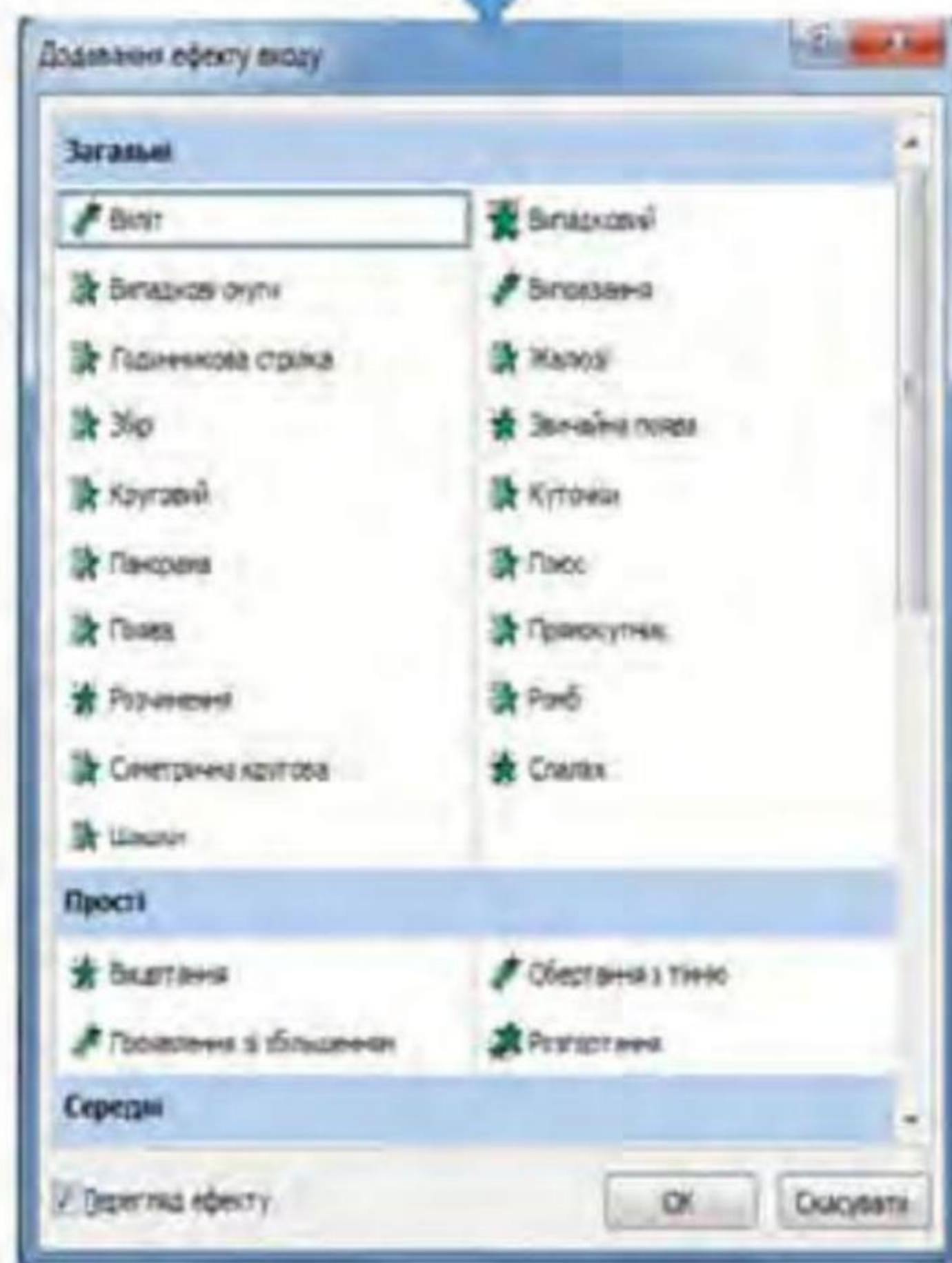
Слово «анімація» походить від латинського слова «*anima*» — «душа» або «життя». Інакше кажучи, анімація означає «надання життя» або «оживлення».

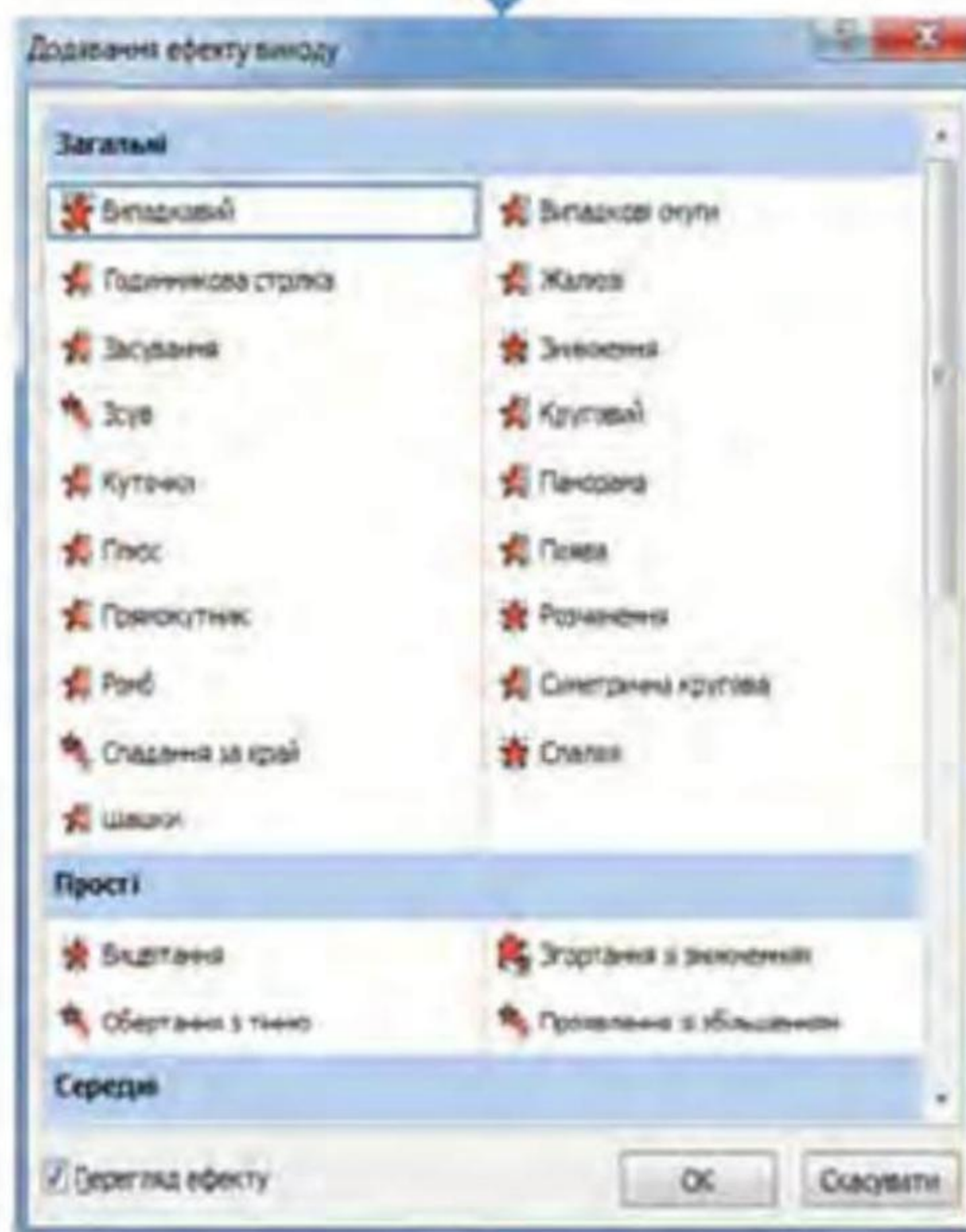
Анімація буває різна (піскова, мультиплікаційна, лазерна, силуетна тощо), може охоплювати різні техніки та стилі, кожен із яких має свої унікальні особливості.

Ефекти анімації (спеціальні відео-, аудіоефекти) можна створювати і для об'єктів слайдів презентації.

Ефекти входу
супроводжують появу
об'єкта на слайді

Ефекти виходу
супроводжують зникнення
об'єкта слайду

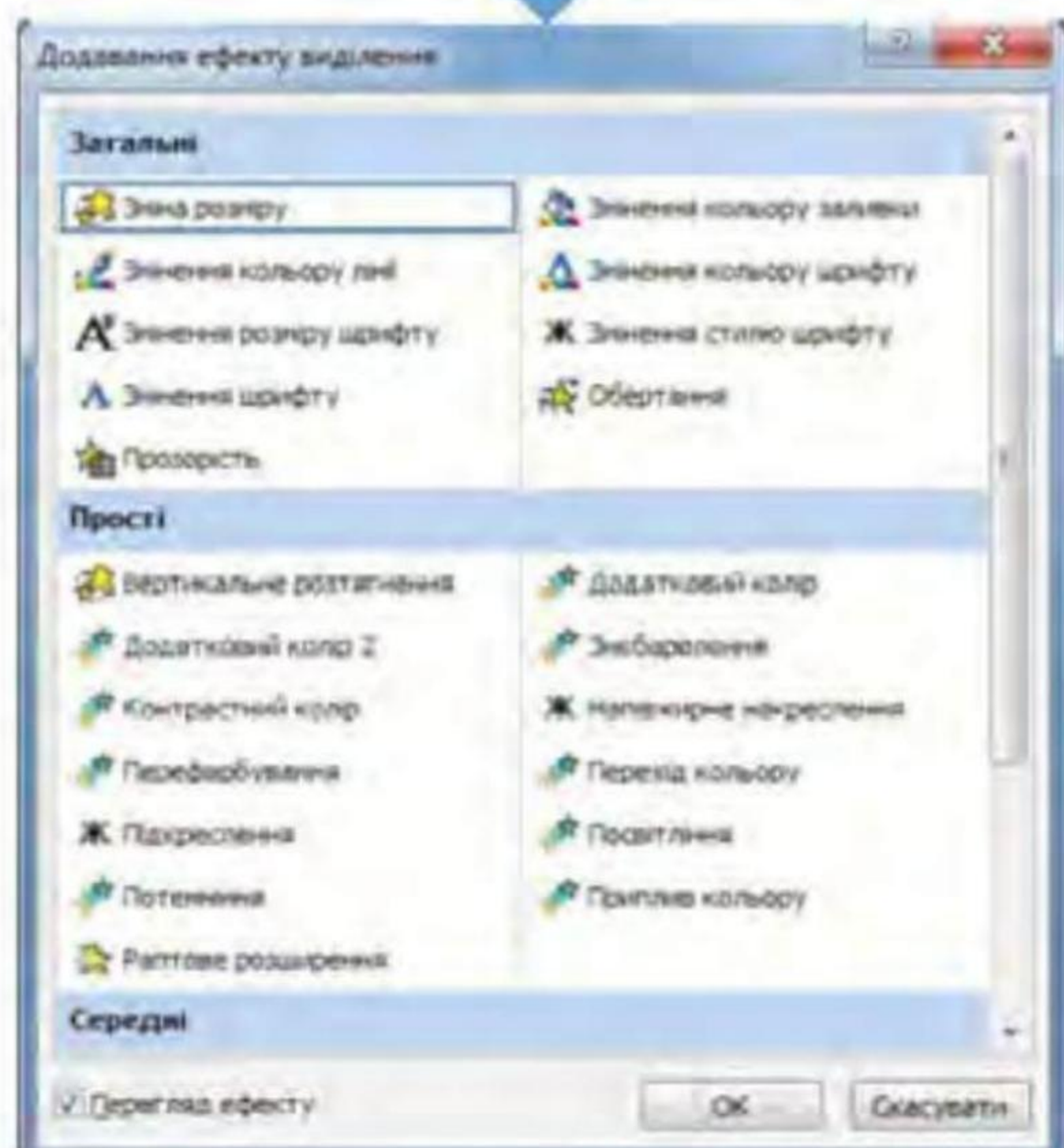
Будемо вчитися «оживляти»
презентацію.

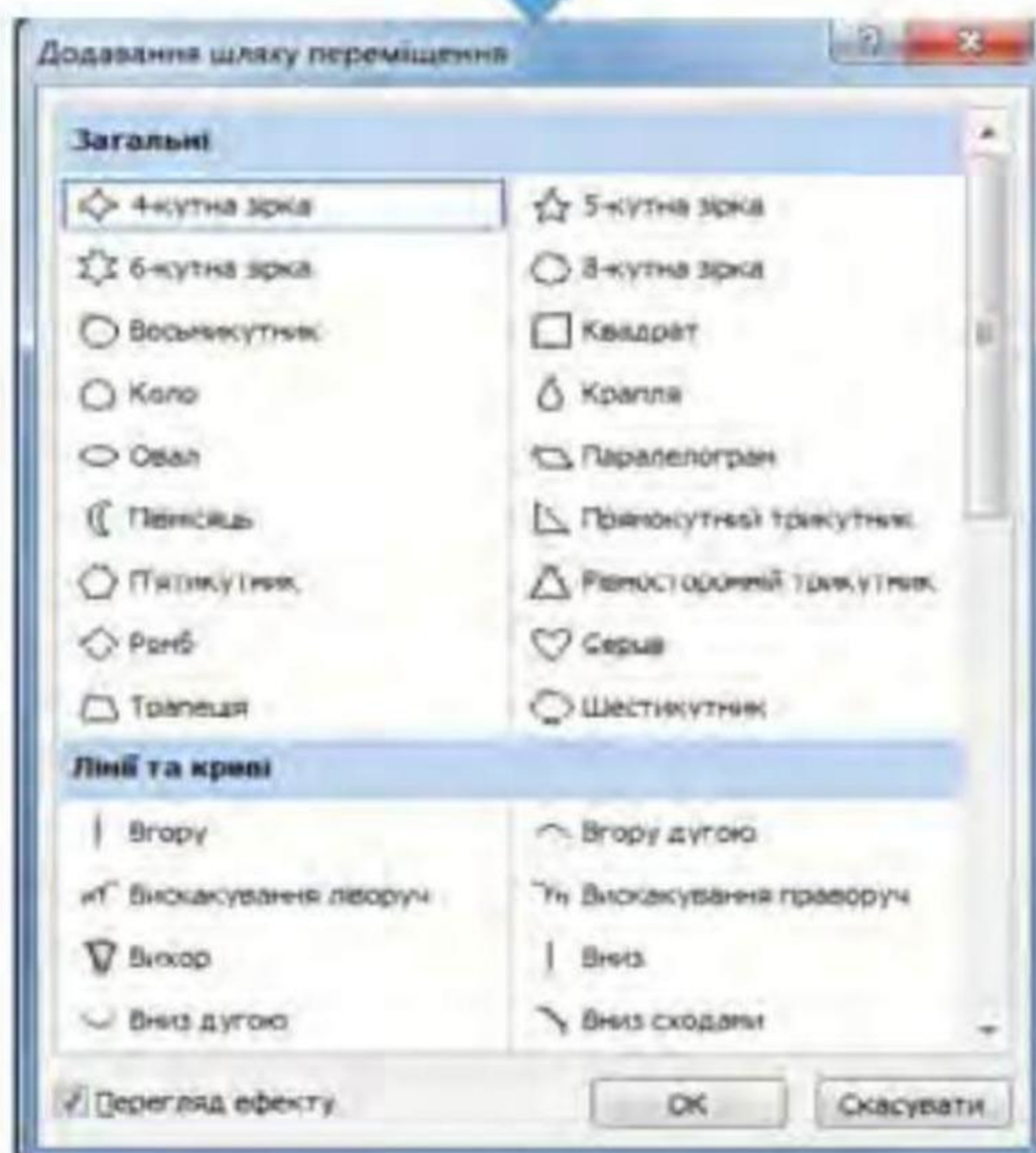

§5. Як зробити анімацію об'єктів презентації

Ефекти виділення
змінюють вигляд об'єкта

Ефекти шляхи переміщення
визначають рух обраного
об'єкта на слайді

Для того, щоб додати анімаційний ефект до об'єкта презентації, необхідно:

1. Вибрати об'єкт на слайді.
2. Відкрити вкладку **Анімація**.
3. Обрати зі списку потрібний ефект анімації.

Практичне завдання за комп'ютером

1. Створи презентацію на тему «Безпечна поведінка біля залізничної колії».
2. Продумай наповнення кожного слайда.
3. Добери в інтернеті потрібні ілюстрації та додай до презентації.
4. Додай анімаційні ефекти.
5. Збережи презентацію.

1

Продовж речення.

- Учасником/учасницею дорожнього руху є...
- Світлофор — це...
- Регулювальник/регулювальниця — це...

2

Розглянь малюнки. Користуючись ними, розкажи, що ти знаєш про дорожню безпеку і дорожні знаки.

Дорожня безпека

Я хочу з'ясувати, у який спосіб забезпечуються дорожня безпека і безпека руху пішоходів.

Ознайомтеся з правилами регулювання дорожнього руху і пограйте в гру «Регулювальник/регулювальниця».

Червоний колір означає:
Стій! Зупинись!

Жовтий колір попереджає:
Увага! Приготуйся!

Зелений колір подає команду:
Шлях вільний! Можна йти!

Ознайомся з дорожніми знаками. Познач ті, значення яких ти знаєш.

Вивчи значення нових для тебе дорожніх знаків.

Запам'ятай!

Пункт зупинки автобуса

Пункт зупинки трамвая

Пункт першої медичної допомоги

Місце відпочинку

Підземний пішохідний перехід

Надземний пішохідний перехід

Пішохідний перехід

Дорожні знаки

5 Ознайомся з правилами дорожнього руху на перехресті й майдані.

Якщо на перехресті є світлофор або рух регулює регулювальник, то таке перехрестя називають *регульованим*. Якщо на перехресті світлофора немає і регулювальників/регулювальниць теж, то таке перехрестя називають *нерегульованим*.

На регульованому перехресті слід дочекатися зеленого сигналу світлофора і тільки тоді переходити дорогу. Якщо ж на перехресті одночасно працюють і регулювальник/регулювальниця, і світлофор, то треба керуватися сигналами регулювальника/регулювальниці.

На нерегульованому перехресті спочатку треба подивитися ліворуч, дочекатися, коли машини зупиняться або їх взагалі не буде, розпочати перехід, дійти до середини дороги, потім подивитися праворуч, якщо дорога вільна або машини стоять, можна продовжити рух.

6 Що називають перехрестям? Чому на перехресті треба поводитися особливо обережно?

- Яке перехрестя є регульованим, а яке — нерегульованим?
- Які ти знаєш правила переходу дороги на нерегульованому перехресті?
- Які перехрестя є у твоєму населеному пункті?
- Чи є майдан у тому населеному пункті, де ти живеш? Якими правилами регулюється рух на майдані?

Тепер я знаю більше про дорожню безпеку і дорожні знаки.

Перехрестя — це небезпечні ділянки вулиць і доріг, у містах на них скупчується багато транспортних засобів і пішоходів.

1 Прочитай текст.

Форми і види перехресть

Дороги є всюди: у містах, містечках, селах, між населеними пунктами. На місці з'єднання або перетину доріг утворюються перехрестя. Якщо дивитися на перехрестя згори, деякі з них нагадують хрестик, тризуб, інші — літери **Т**, **У**, **Х**, а деякі мають змішану або складну форму.

Перехрестя поділяють на нерегульовані, регульовані (зі світлофором чи регулювальником/регулювальницею) та складні (на деяких елементах перехрестя є світлофори, а на інших їх немає).

Розрізняють такі види перехресть: Т-подібне, У-подібне, Х-подібне (хрестоподібне), а також багатостороннє.

Т-подібне

У-подібне

Х-подібне

Багатостороннє

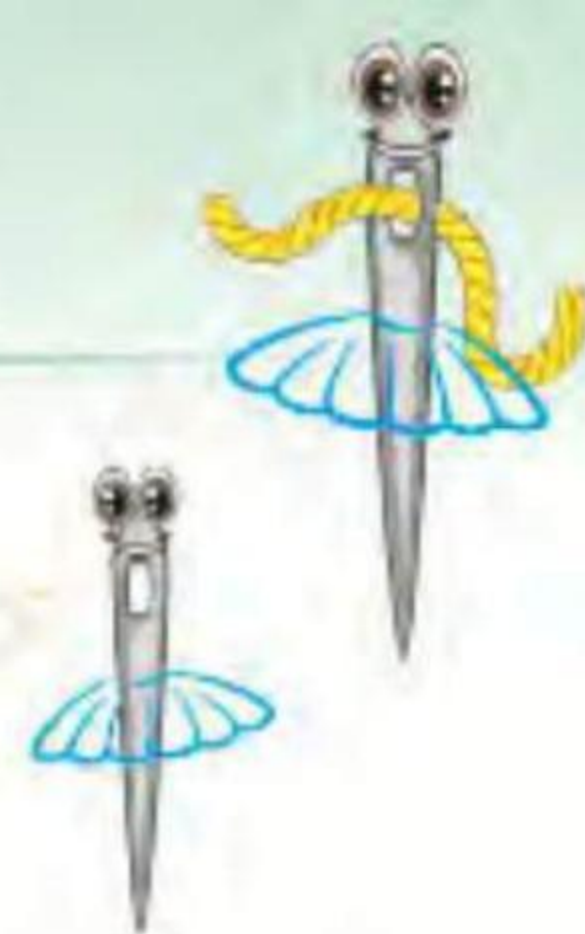
Якщо вулиці сходяться з трьох боків, то перехрестя називається **тристороннім**.

Якщо вулиці сходяться з чотирьох сторін, то перехрестя називається **чотиристороннім**.

2 Дай відповіді на запитання.

1. Що таке перехрестя?
2. Якими бувають перехрестя?
3. Де небезпечніше переходити вулицю: там, де є світлофор, або де його немає?
4. Чи небезпечно переходити вулицю на зелений сигнал світлофора?

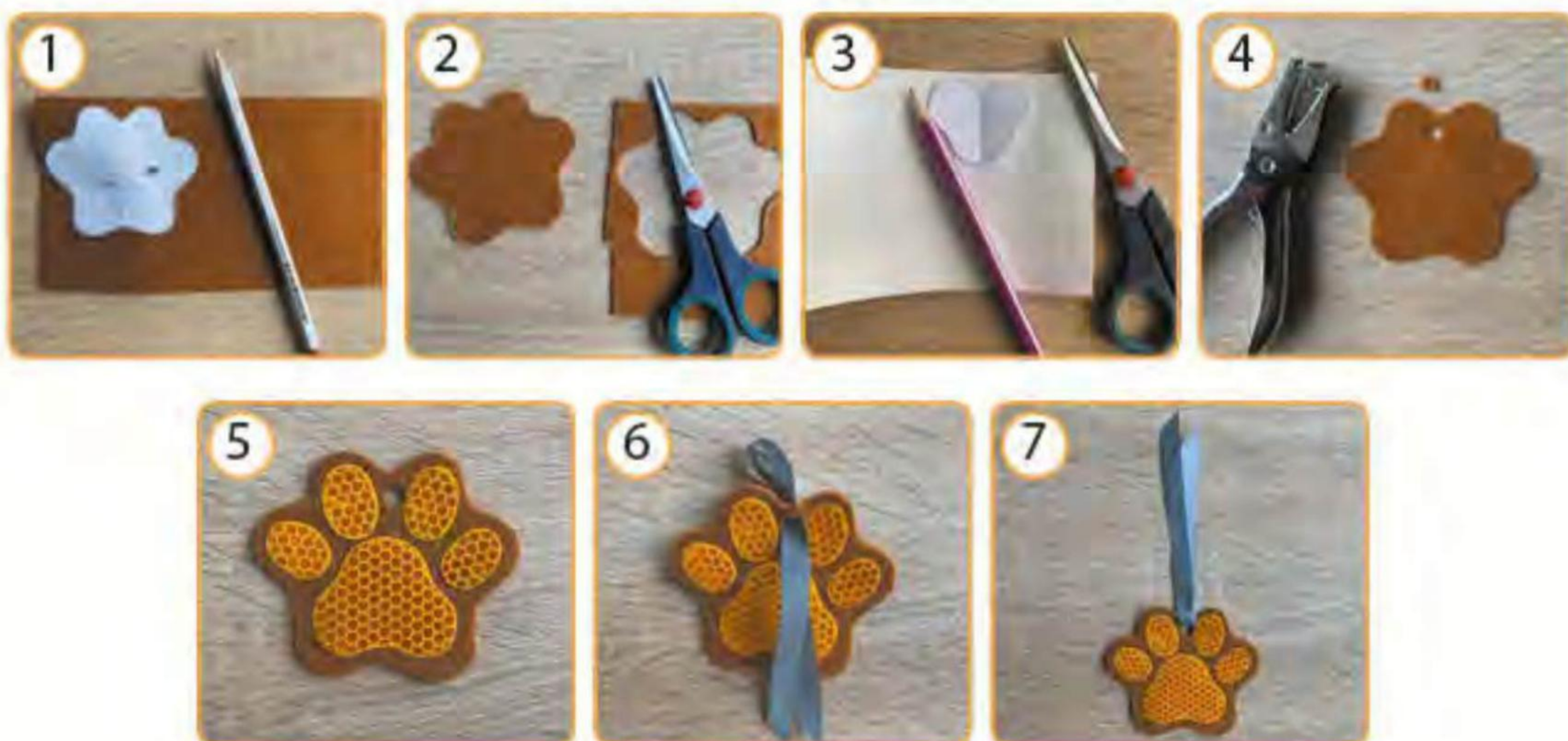
Зробимо брелок зі світловідбивними елементами для рюкзака задля твоєї безпеки.

Матеріали та інструменти

- світловідбивний папір
- олівець
- ножиці
- фетр
- шпильки
- діркопробивач
- стрічка
- металеве кільце або карабін

Послідовність виготовлення виробу

1. Обери колір фетру для брелка. Приколи шпильками шаблон лапки на фетр, обведи олівцем.
2. Зніми викрійку та виріж по намічених лініях.
3. На звороті світловідбивного паперу олівцем розміть і виріж подушечки лапки.
4. На деталі з фетру діркопробивачем зроби отвір по центру.
5. Зі світловідбивного паперу виріж та приклей на фетрову основу подушечки лапки.
- 6–7. Зігни стрічку навпіл, просмикни в отвір, як показано на фото. Два вільні краї просмикни в утворену петлю та затягни. За бажанням зав'яжи металеве кільце (карабін) або закріпи на рюкзаку.

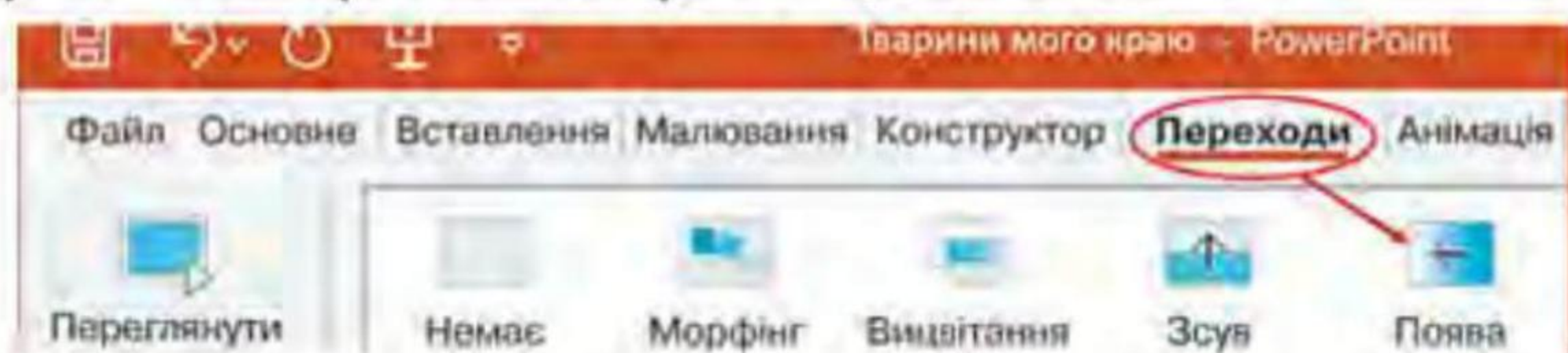
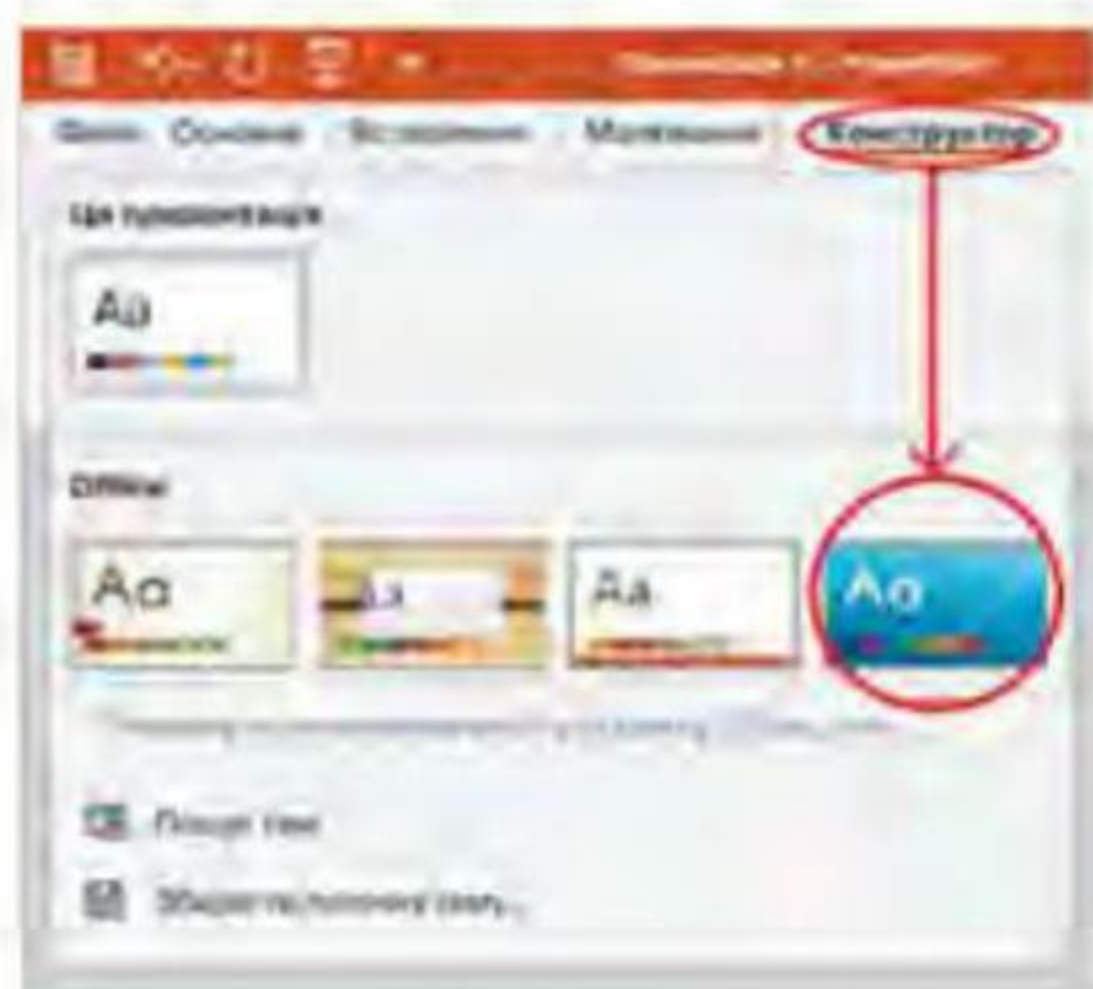
Сьогодні ти підготуєш свою презентацію до захисту.

Для цього до готової презентації можна додати **шаблон оформлення**.

У рядку меню слід обрати вкладку **Конструктор** (в інших версіях цієї програми — вкладку **Дизайн**), а далі — потрібний **шаблон**. Кожен із шаблонів оформлення має свій стиль та палітру кольорів, які застосовуються до оформлення фону слайдів, тексту, інших об'єктів.

Поки що ти працював/працювала з редактором презентацій у **звичайному режимі**. Цей режим використовують, щоб створити та відредагувати презентацію. Для її демонстрації застосовують **режим показу презентацій**. Щоб його запустити, потрібно натиснути клавішу **F5**, а щоб вийти з цього режиму — клавішу **Esc**.

Якщо ж ти бажаєш, щоб слайди твоєї презентації з'являлися по-особливому, то в рядку меню обери вкладку **Переходи**, а потім — потрібний ефект, наприклад **Поява**.

Поради для успішного захисту від Комп'ютерної Феї

- Подумай про можливі запитання, які можуть постати під час захисту. Це можуть бути питання про те, як ти дійшов/дійшла своїх висновків або чого ти навчився/навчилася під час проєкту.
- Під час захисту проєкту поведься сміливо і спокійно.
- Якщо тобі поставлять питання, слухай уважно і відповідай чітко й зрозуміло. Якщо ти не знаєш відповіді, не бійся сказати, що не знаєш, але можеш спробувати дізнатися.
- Після захисту проєкту прийми відгуки від учителя/учительки та однокласників/однокласниць. Це допоможе тобі зрозуміти, що було добре і що можна поліпшити в майбутньому.
- Пам'ятай, що захист проєкту — це чудова можливість виявити свої знання і вміння. Будь впевненим/впевненою у собі й насолоджуйся процесом!

1 Розглянь світлини. Як війна впливає на життя людей? Чому діти навчаються у підземних школах?

2 Розкажи, де живуть ці дикі тварини. Як війна може впливати на їхні домівки?

Тварини степу

Круглоголовка вухата

Сайгак

Антилопи

Тварини лісу

Глухар

Лисиця

Олень
благородний

Сова бородата

З

Поясни, яке значення для цих тварин має дуб. Як зміниться їхнє життя, якщо цей дуб буде зруйновано?

Я хочу дізнатися, як війна впливає на живу природу.

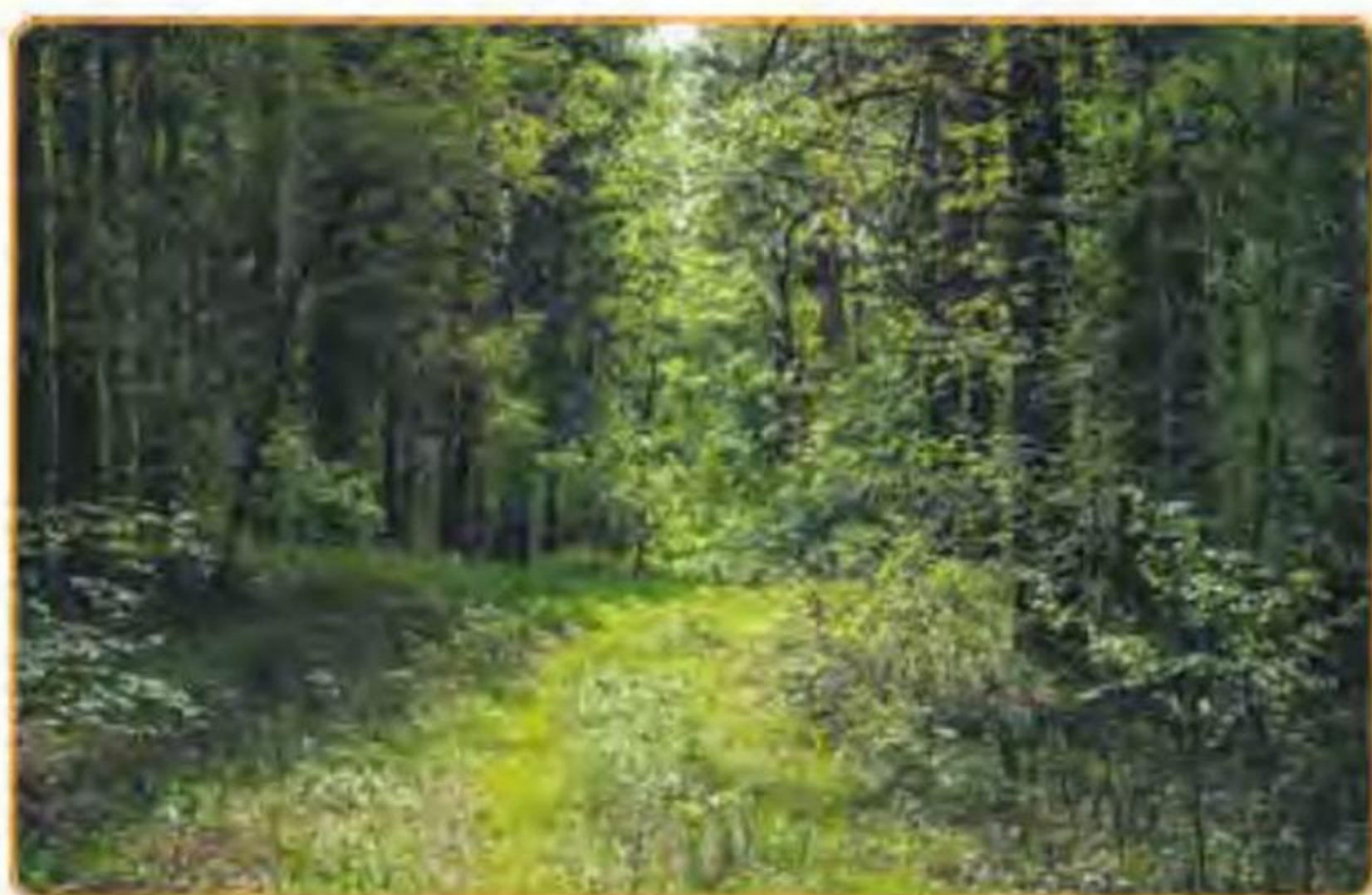
4

Прочитай текст

Війна руйнує не тільки домівки людей, але й домівки тварин. Для когось з них є домівкою ліс, для когось — степ, а хтось живе у річках, озерах, болотах.

Воєнні дії призводять до пожеж, які нищать ліси і степи, забруднюють повітря. Знищення та пошкодження лісів негативно впливають на їхніх мешканців, яким нічого їсти, немає де сховатися, неможливо розмножуватися.

Війна знищує природне середовище існування багатьох живих організмів. Завдяки цьому зникають певні види тварин і рослин, знижується природне різноманіття. Руйнуються природні системи швидко, а відновлюються вони дуже повільно.

5

Дізнайся, які умови необхідні для відновлення лісів після пожежі. Скільки часу для цього знадобиться? Чи потрібні для цього людські зусилля?

Тепер я знаю, що воєнні дії руйнують довкілля і знижують біорізноманіття.

1 Довідайся в тлумачному словничку значення слова **кóмікс**.

2 Прочитай комікс.

1 Попрацюй зі словничком. Доповни визначення.
Пам'ятка природи — це

2 Проведи дослідження пам'яток природи, розташованих поблизу місця твого проживання. Роби крок за кроком.

1. У різних джерелах знайди інформацію про пам'ятки природи, які є на твоїй малій батьківщині.
2. Обери пам'ятку, яка тобі найбільше подобається.
3. Дізнайся більше саме про цю пам'ятку. Підготуй про неї презентацію або колаж.
4. Захисти презентацію або презентуй колаж на уроці. Зроби висновок.

Я хочу дізнатися більше про природоохоронні території рідного краю.

3 Розглянь карту України з позначеними на ній пам'ятками природи. Напиши, які з них розташовані у твоєму рідному краї.

1. Національний природний парк Шацький

2. Карпатський національний природний парк

3. Національний природний парк Подільські Товтри

4. Національний природний парк Бузький Гард

5. Національний природний парк Гомільшанські ліси

6. Приазовський національний природний парк

7. Нижньосульський національний природний парк

8. Мезинський національний природний парк

Я знаю про природоохоронні території рідного краю і буду намагатися їх берегти.

Сьогодні на уроці
будемо працювати в групах
і створювати стіннівку (настінну
газету) про забруднення
природи різним сміттям.

1. Визначте тему й мету стіннівки.

Люди мають піклуватися про довкілля та охороняти його від забруднення. Подумайте, як ми можемо подбати про охорону довкілля від сміття та різноманітних викидів. Знайдіть цікаві факти та ілюстрації, оформіть їх у вигляді стіннівки, яка складається із яскравих сторінок або кишеньок — рубрик.

2. Кожна група — це мініредакція, яка буде створювати свій матеріал до спільної класної стіннівки. Пригадайте назви матеріалів, з яких можна виготовити стіннівку, та техніки її оздоблення.
3. Попрацюйте в групах. Розробіть загальну структуру газети, зокрема: назву, гасло та можливу розмітку рубрик.
4. Оберіть назви кількох важливих та цікавих рубрик для своєї майбутньої газети з метою визначення змісту інформації.
5. Доберіть одну статтю для кожної рубрики, яку б ви хотіли розмістити у своїй газеті.
6. Зробіть ескіз своєї рубрики на аркуші паперу.
7. Розподіліть обов'язки в групі, виберіть матеріали, необхідні для роботи, та створіть свою рубрику для спільної стіннівки.
8. Афішування авторських проєктів.

Прочитай вірш. Опиши свої емоції. Як ти розумієш вислів: «Будь природі другом, будь природі сином»?

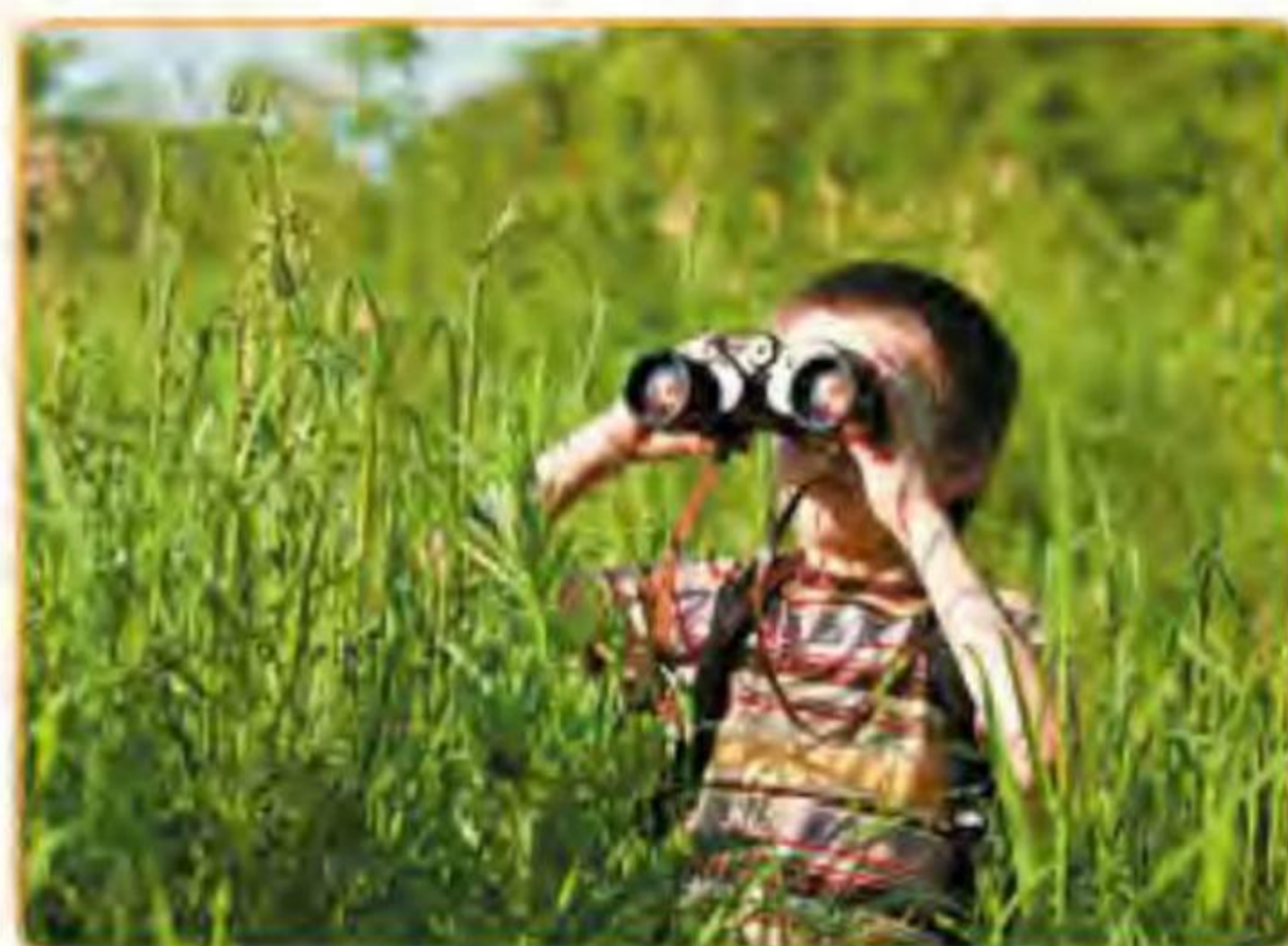
Батьківщина

Он повзе мурашка,
Ось хлюпоче річка.
Не зривай ромашку,
Не топчи травичку.
В зелені діброва,
В китицях ліщина.
Глянь, яка чудова
Наша Україна.
Журавлі над лугом
Крилять рівним клином.
Будь природі другом,
Будь природі сином.

Анатолій Камінчук

Чи хочеш ти більше дізнатися про природу рідного краю? Які рослини ростуть у твоїй місцевості? Які мешкають тварини? Що ти можеш зробити сьогодні, щоб зберегти це багатство? Тоді запрошую тебе взяти участь у проєкті «Тварини і рослини мого краю».

Учнівський проєкт — це особливе завдання, яке буде виконувати твоя команда. Під час роботи над проєктом ти навчишся шукати потрібну інформацію, дізнаєшся багато цікавого, навчишся використовувати знання, які ти здобув/здобула раніше. Після завершення проєкту ви презентуєте результати своєї роботи іншим учням/ученицям та вчителю/вчительці.

Будемо брати участь
у проєкті та навчимося
працювати в команді.

План роботи над проєктом

1. Об'єднайтеся в команди й оберіть одну із тем:
 - рослини мого краю;
 - тварини мого краю;
 - охорона природи.
2. Визначте мету проєкту: що ви хочете дізнатися та продемонструвати.
3. Обговоріть, яку саме частину проєкту може виконати кожен учасник/кожна учасниця команди.
4. Знайдіть інформацію в інтернеті згідно з темою вашого дослідження. Оберіть ту інформацію, яка зможе зацікавити ваших однокласників/однокласниць. Упорядкуйте зібрану інформацію.
5. Не забувайте про авторське право. Укладіть список джерел, у якому зазначте імена авторів та посилання на джерела інформації. Цей список згодом потрібно розмістити на останньому слайді презентації.
6. Продумайте зміст презентації на 4–5 слайдів.
7. Підготуйте презентацію згідно з планом.
8. Обговоріть створену презентацію у своїй команді, запропонуйте, як її можна поліпшити. Вислухайте пропозиції однокласників/однокласниць. Обговоріть свої подальші дії щодо проєкту.

- 8/9 1** Порівняй малюнки. Що могло спричинити таку біду? Чи потрібно піклуватися про довкілля?

Я хочу дізнатися, як я можу
піклуватися про довкілля.

- 8/9 2** У відповідні малюнок з назвою джерела забруднення, яке виникло.

Викидання побутового сміття

Лісова пожежа

Автомобільний транспорт

Викиди промислових відходів

Розлив нафти

- 8/9 3** Знайди в словничку слова *екологія*, *довкілля*. Що вони означають?

4 Розгляньте плакат Всесвітнього фонду природи. Про що він попереджає?

5 Розглянь малюнки. Поясни, якої шкоди завдає сміття, яке люди залишають у природному навколишньому середовищі. Як учинити правильно, щоб не нашкодити?

6 Розгляньте фотографії. Поясніть, чому так сталося. Хто винен в тому, що трапилося із черепахою?

Від діяльності людини залишається багато сміття. Більша частина сміття — це папір, пластик, скло, метали. Забруднюється ґрунт, вода, повітря. Від сміття гинуть тварини, коли намагаються його їсти.

Що може зробити кожна людина? Почати з найлегшого:

- відмовитися від зайвого;
- повторно використовувати речі;
- здавати макулатуру;
- заощаджувати електроенергію та воду;
- вимикати світло у порожніх кімнатах;
- відмовитися від пластикових пакетів;
- використовувати багаторазові торбинки.

7

Куплений в магазині поліетиленовий пакет розкладається більше 20 років! Використання багаторазових торбинок значно зменшує кількість сміття! Така торбинка замінює приблизно 600 поліетиленових пакетів. Пакет чи торбинку будеш використовувати у магазині?

8

Для виготовлення 60 кг паперу зрубують ціле дерево. Якщо ти здаси 60 кг макулатури, то збережеш це дерево! Скільки дерев збереже ваш клас, якщо кожен/кожна здасть 50 кг макулатури?

Я дізнався/дізналася, що можу подбати про збереження довкілля. Я прагну берегти довкілля.

1 Що тобі відомо про Організацію Об'єднаних Націй? Чи входить Україна до складу ООН?

Чому потрібно охороняти природу?

2 Розглянь фото, на яких зображено, що роблять люди різних країн для збереження природи.

Біосферний заповідник
Асканія-Нова (Україна)

Заповідник Масай Мара
(Кенія)

Для збереження тварин Біосферний заповідник Асканія-Нова (Україна) утримує коней Пржевальського, бізонів, антилоп, зебр, баранів, биків, шотландських поні та інших тварин. А у Заповіднику Масай Мара (Кенія) можна побачити левів, леопардів, слонів, буйволів, носорогів.

Я хочу дізнатися про співпрацю України з іншими країнами світу щодо проблем охорони природи.

3 Знайди в словничку слово **біорізноманіття**. Що воно означає?

4 Як розумієш наведену цитату?

В озонову дірку подивився янгол:

— Господи, скажи їм, щоб вони схаменулись!

Л. Костенко, українська поетеса

5 Прочитай текст.

Стан природи в останні десятиліття погіршується: руйнівні урагани, повені, буревії, забруднення повітря, ґрунту та води, винищення величезної кількості тварин і рослин, кліматичні зміни. Усе це свідчить про те, що людство постало перед вибором:

або воно змінить своє ставлення до природи, або незабаром припинить існувати.

У Декларації ООН про навколишнє середовище записано, що держави відповідають за те, щоб діяльність на їхніх територіях не завдавала шкоди довкіллю в інших державах.

Це особливо актуально для України, яка зазнала найстрашнішої у світі Чорнобильської катастрофи, через яку дуже великі території стали майже непридатними для життя рослин, тварин і людини.

Рішенням Генеральної Асамблеї ООН 1973 року створено міжурядову програму ЮНЕП, спрямовану на захист і поліпшення навколишнього середовища. До складу Ради керуючих ЮНЕП входять 58 держав, зокрема Україна.

Україна є членом провідних міжнародних організацій, діяльність яких пов'язана з розв'язанням глобальних чи регіональних проблем охорони довкілля. Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України є відповідальним виконавцем проєктів «Збереження біорізноманіття Карпат», «Збереження біорізноманіття в українській частині дельти Дунаю».

Карпати

Дунай

2003 року в Києві працювала конференція «Довкілля для Європи», що свідчить про високий міжнародний авторитет України в галузі охорони довкілля.

15 вересня 1971 року — день першої організованої акції екологів проти ядерних випробувань — вважається днем створення міжнародної екологічної організації «Грінпіс» («Зелений світ»). Основне завдання організації — сприяти екологічному відродженню та привертати увагу людей і влади до збереження природи. Національні представ-

GREENPEACE

ництва організації існують понад у 40 країнах світу. Українським представництвом є «Грінпіс-Україна».

- Як ти вважаєш, чи мала катастрофа в Чорнобилі наслідки не тільки для України, а й для інших країн? Чому охороняти природу потрібно всім разом?

6 червня 2023 року о 2:50 ночі російські війська вчинили великий злочин, підірвавши Каховську ГЕС у Херсонській області. Дамба, що перекривала річку, була зруйнована. Було затоплено близько 80 населених пунктів у чотирьох областях — Херсонській, Миколаївській, Запорізькій та Дніпропетровській. Це призвело до людських жертв, матеріальних збитків, знищення природних ресурсів. Станцію відновити вже неможливо. Її було підірвано зсередини.

На сьогодні Каховського водосховища більше не існує. Наслідки цієї катастрофи, яку влаштували окупанти, будуть проявлятися десятиліттями.

Рівень води підвищувався протягом трьох-чотирьох днів.

Природні ресурси — це сукупність об'єктів і систем живої та неживої природи, які людина використовує у процесі виробництва для задоволення матеріальних і культурних потреб.

Природними ресурсами є земельні ресурси, ґрунт, надра, води, атмосферне повітря, фауна (тваринний світ), флора (рослинний світ) тощо.

Охорона природних ресурсів — це сукупність заходів зі збереження, раціонального використання і відновлення природних ресурсів Землі.

- Розкажіть, як ми можемо зберігати водні ресурси.

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй в 1993 році ухвалила офіційне рішення про щорічне відзначення 22 березня Всесвітнього дня водних ресурсів.

Я дізнався/дізналася, що Україна охороняє природу разом з іншими країнами світу.

1 Користуючись таблицею, розкажи, які свята й акції придумали люди для захисту природних багатств.

11 січня	Всесвітній день заповідників
21 березня	Міжнародний день лісу
22 березня	Всесвітній день водних ресурсів (День води)
22 квітня	Всесвітній день Землі
22 травня	Міжнародний день збереження біологічної різноманітності (флори і фауни Землі)
5 червня	Всесвітній день охорони навколишнього середовища
16 вересня	Міжнародний день охорони озонowego шару
22 вересня	День без автомобілів, Європейський день пішоходів
Тиждень у вересні	Всесвітня акція «Очистимо планету від сміття»
Останній четвер жовтня	Міжнародний день без паперу
11 листопада	Міжнародний день енергозбереження
15 листопада	День вторинної переробки

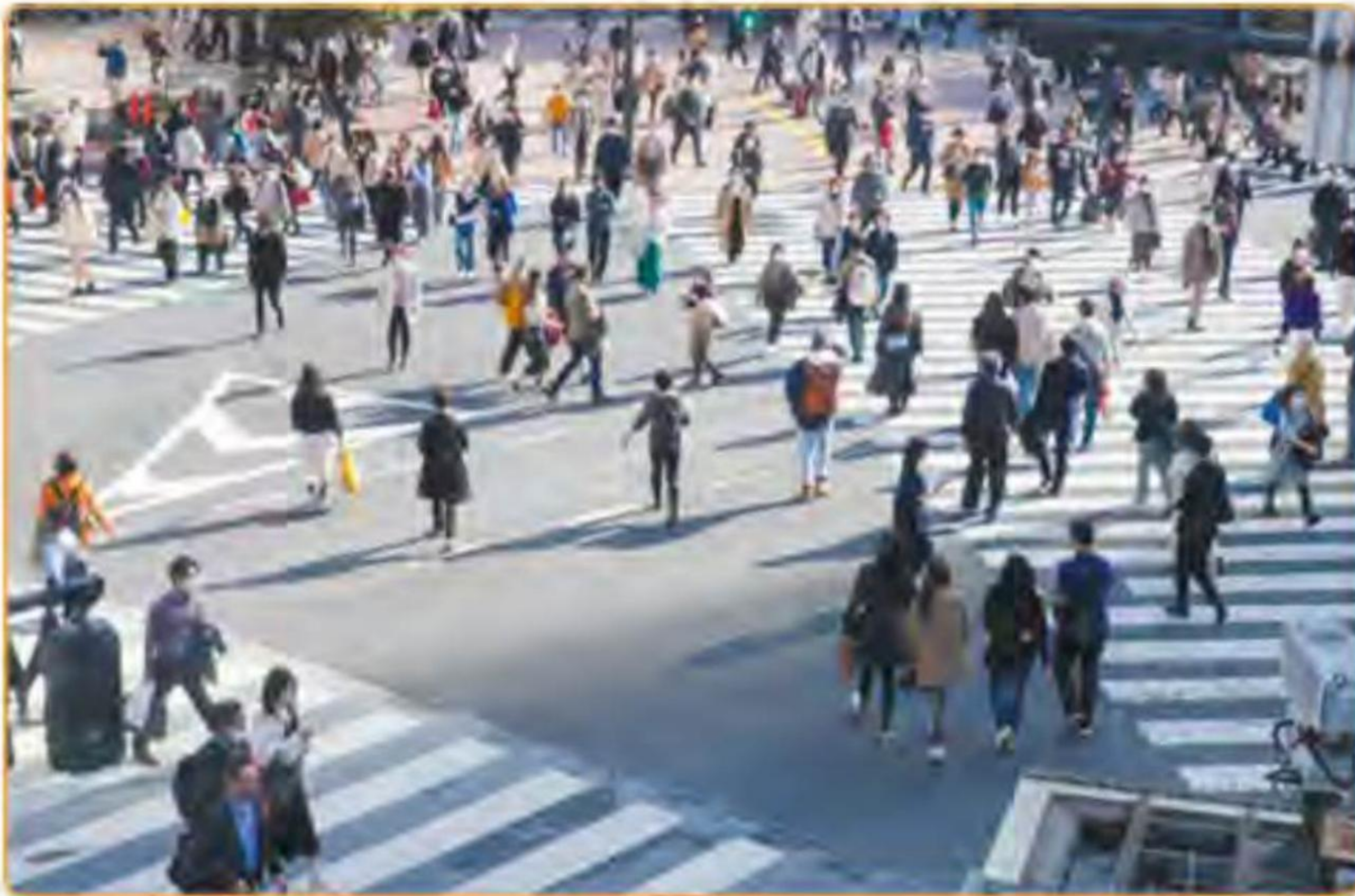
2 Що означає сигнал SOS?

Розкажи за схемою, які природні багатства можуть подати цей сигнал.

3 Яка мета Міжнародного дня без паперу та Дня без автомобілів?

4 Прочитайте текст. Розкажіть, як учені різних країн розв'язують проблему переробки сміття.

Холодильники містять небезпечний для природи газ фреон. Фінське підприємство Екокет переробило вже близько 300 тисяч холодильників з метою утилізації цього газу. Після переробки більшість матеріалів повертається у промисловість як вторинна сировина або енергія.

Вироби з пластика, який широко використовується в побуті й техніці, не можна переплавити для нового використання, їх утилізація полягає в розмелюванні або розчиненні в дорогих і токсичних реактивах. Американські вчені виявили, що довговічний пластик може повністю розкладатися грибом «біла гниль», яка зазвичай розвивається на деревині.

У Німеччині вважають, що утилізація сміття — справа кожного громадянина. У цій країні не лише ретельно сортують сміття, а й здають для повторного використання упаковки, помічені емблемою із «зеленою крапкою». Німецька влада стимулює

Міжнародний символ вторинної переробки — стрічка Мебіуса

виробників створювати продукти, які, перетворюючись на сміття, завдають споживачам і споживачкам мінімум турбот.

5 Захистіть проєкт.

Що може зробити для охорони природи наш клас?

- Визначте мету. Організуйте обговорення в класі щодо вашої можливої участі в охороні природи.
- Проаналізуйте отримані пропозиції. Оберіть одну з них.
- Визначте, скільки часу вам знадобиться для здійснення проєкту.
- Складіть план дій. Розподіліть обов'язки. Працюйте у команді.
- Проведіть дії, необхідні для виконання проєкту.
- Оцініть результати. Зробіть висновки.

6 До чого закликає автор вислову?

Дивлячись на Землю з космосу, ти розумієш, що все на нашому світі взаємопов'язано, що всі ми, незалежно від того, на якому континенті живемо і в якому місті, всі ми — брати і сестри. Земля — наш спільний дім, який ми повинні оберігати і про який повинні піклуватися.

Я. Артюс-Бертран, французький фотограф

Я розумію важливість проведення свят, які сприяють збереженню природних багатств.

Сьогодні будемо працювати в групах і навчимося виготовляти лепбук з різних елементів.

1. Визначте тему й мету лепбука.
2. Перерахуйте назви матеріалів, з яких можна виготовити лепбук та техніки виготовлення кишеньок.
3. Перегляньте зразки, що є у банку ідей.
4. Зробіть ескіз лепбука на аркуші паперу.
5. Розподіліть сторінки лепбука в групі, виберіть матеріали, необхідні для роботи.
6. Оберіть елементи, з яких буде складатися ваш лепбук: кишеньки різної форми та розміру, конвертики, віконця, дверцята, стрілки, картки, пазли тощо.
7. Розгляньте різні способи оформлення лепбуків з банку ідей та створіть власний лепбук.
8. Презентуйте лепбук.

Банк ідей

Прочитай вірш Наталі Карпенко.

Змінився світ...

Змінився світ, змінились ми і звички,
Нам все замало, все нам подавай.
Купуємо непотріб і дрібнички
Щодня все більше й більше, через край.

Куди нам стільки, нам того не треба,
А люд, як навіжений, все гребе.
Лежить роками мотлох без потреби,
Кого ми, люди, дуримо? Себе!

Коли є попит... Дякуємо долі,
Тепер не здивувати нас нічим.
І хліба вдосталь й одягу доволі,
Ось тільки розум нині ніпочім.

Продукти й речі... Все у целофані.
Куди відходи? Звісно, на смітник.
Дрейфує пластик в Тихім океані.
Смітєвий острів. Сьомий материк.

Надіємось, що завтра якимось буде.
Не тліє пластик... Нам до того що...
Не будь байдужим! Ще не пізно, люди!
Робімо щось! Бо зійде на ніщо!

- Поміркуй, чому так важливо дбати про природу. А що можеш зробити ти сьогодні, щоб зберегти природні багатства нашої країни?

Практичне завдання за комп'ютером

1. Обери одну із запропонованих тем.
 - Що я можу зробити для збереження лісу?
 - Чому варто зменшити вживання пластику?
 - Чому потрібно економити електроенергію?
 - Як я можу економити воду?
2. Знайди в інтернеті інформацію з обраної теми та підготуй презентацію на 4–5 слайдів.
3. Презентуй підготовлений матеріал своїм однокласниками/однокласницям.

Інформація — це різні відомості, що можуть бути подані у будь-якій формі.

1 Кого, на твою думку, називають славетними українцями/українками?

В історії кожної країни є люди, чиї імена з гордістю і повагою згадуються співвітчизниками. Є такі люди і в Україні. Їх називають **славетними українцями/українками**.

Ці люди з різних часів... Вони досягли успіху в різних галузях. Але всі вони зробили багато доброго для свого народу, тому їх довго пам'ятатимуть вдячні земляки.

2 **Попрацюйте разом над проєктом «Славетні українці минулого і сьогодення».**

Княгиня Ольга була дружиною князя Ігоря. Вона правила Руссю після його загибелі в роки неповноліття свого сина Святослава.

У Софіївському соборі в Києві на фресці відновлене портретне зображення княгині Ольги. Її обличчя має досить суворий вигляд, великі очі, трохи вигнуті брови, прямий ніс, темно-каштанове волосся.

Двадцять років правила княгиня Ольга державою. Вона володарювала дуже мудро і зміцнювала давню Русь. Ольга не прагнула загарбувати чужі землі, а встановлювала відносини «миру й дружби» з багатьма країнами. Княгиня об'їхала всю державу, закладала нові міста, села і призначала в них правителів, керувала захистом Києва від печенігів.

Ольга першою з князів прийняла християнську віру. Під час її правління були побудовані перші храми.

● Якою людиною була княгиня?

Богдан Хмельницький — гетьман Війська Запорізького, талановитий полководець. Очолив повстання, з якого почалася Визвольна війна українського народу. Він заснував Українську козацьку державу.

Пам'ятник княгині Ользі в Києві

Польський історик Людвік Кубала так писав про Богдана Хмельницького: «Була то людина з кожного погляду надзвичайних вимірів, він переростав талановитих людей настільки, що переступав межі збагненого».

- Якою людиною був Богдан Хмельницький?

Ольга Харлан — українська фехтувальниця на шаблях, олімпійська чемпіонка 2008 і 2024 років, восьмиразова чемпіонка Європи, заслужений майстер спорту з фехтування. За свою спортивну кар'єру Ольга Харлан виборола шість олімпійських медалей (найбільше серед спортсменів/спортсменок, які представляли Україну), 15 медалей чемпіонатів світу та 20 медалей чемпіонатів Європи, що є рекордом для українських фехтувальників.

Джамала (Susana Alim qızı Camaladino-va) — українська співачка та авторка пісень, Народна артистка України, переможниця музичних конкурсів «Нова хвиля — 2009» та «Євробачення — 2016», Лауреатка Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Андрій Бондаренко — бойовий медик, молодший сержант 92-ї ОШБр імені кошового отамана Івана Сірка. Під час повномасштабного вторгнення Андрій з перших днів брав участь в обороні Харкова, на Чугуївському напрямку, у контрнаступі на Куп'янському напрямку, Сватівському напрямку та у боях під Бахмутом. Був нагороджений відзнакою командувача об'єднаних сил «Козацький хрест» III ступеня, медаллю «За звитягу! Слава і честь», медаллю «За службу Українському народу», нагороджений відзнакою Президента України «За оборону України».

Загинув 12 листопада 2023 року під час виконання бойового завдання на Бахмутському напрямку, захищаючи нашу країну, нас з вами.

Богдан
Хмельницький

Ольга Харлан

Джамала

Андрій
Бондаренко

Сьогодні виготуємо
катапульту й будемо
вправлятися
у влучності.

Матеріали та інструменти

- одноразова пластикова склянка, або втулка від туалетного паперу
- повітряна кулька
- ножиці
- клубочок ниток (тенісний м'ячик, зібганий у кульку папір)

Послідовність виготовлення виробу

1. Обріж дно склянки (або третю частину втулки), як показано на фото.
2. Обріж нижню частину кульки, як показано на фото.
3. Натягни кульку на склянку або втулку та зав'яжи вузлик.
4. Катапульта готова. Для кульок використай клубочки ниток, тенісний м'ячик або зібганий папір. Заклади кульку в отвір катапульти так, щоб вона потрапила в лунку повітряної кульки. Потягни кульку за вузлик та різко відпусти. Познамайся з однокласниками/однокласницями на влучність та дальність польоту.

1

Розглянь малюнки. Поясни, яке значення має спілкування в житті людини. Які засоби використовували раніше, щоб спілкуватися з близькими людьми, які перебували далеко? Які засоби ми використовуємо тепер?

Сучасні засоби електронного зв'язку швидко передають повідомлення до різних куточків світу. Інтернет та мобільний зв'язок роблять **електронне спілкування** доступним для багатьох людей.

Дізнаємося більше про електронне спілкування.

Електронне спілкування — це спосіб розмовляти або обмінюватися повідомленнями з іншими людьми за допомогою комп'ютера або телефону через інтернет.

2

Розглянь схему. Розкажи, які види електронного спілкування ти використовуєш.

Електронне спілкування допомагає нам знаходити нових друзів і спілкуватися зі старими, навіть якщо вони перебувають

на великій відстані. Проте важливо, щоб електронне спілкування було безпечним, адже інколи ми спілкуємося з людьми, яких не знаємо в реальному житті.

Розглянь ситуації та обговори їх зі своїми однокласниками/однокласницями. Чи правильно вчинили герої? До яких наслідків можуть призвести такі їхні дії? Обґрунтуй свою думку.

1. Онлайн-друг попросив Поліну скинути її фото з ванної. Поліна вагалася, тоді віртуальний друг почав ображатися на неї й написав, що друзям потрібно довіряти. Дівчина вирішила не надсилати таку фотографію і припинила з цим другом спілкування. Чи правильно вона вчинила?
2. Під час перегляду мультфільму, відео раптово припинилося і на екрані з'явилося зображення частково оголених людей. Максим вражений такою несподіванкою, вирішив повідомити про це своїм батькам. Чи вважаєш ти дії хлопця правильними?
3. Галя спілкується в чаті. Її онлайн-знайома попросила поділитися з нею своєю домашньою адресою. Галя трохи вагалася, але знайома почала ображатися, тож дівчина врешті-решт вирішила надіслати їй свою точну адресу. Як ти вважаєш, чи правильно вчинила Галя?
4. Інтернет-знайомий Микити, з яким вони познайомилися в онлайн-грі, пропонує йому зустрітися в реальному житті, водночас просить не розповідати про цю зустріч батькам. Мовляв, у друзів можуть бути маленькі секрети від дорослих. Микита слухається друга і таємно погоджується на зустріч. Як вважаєш, чи правильно він вчинив?

Практичне завдання за комп'ютером

1. Яку людину, на твою думку, можна вважати видатною? Обери особистість, яка прославила Україну і тебе зацікавила.
2. Знайди в інтернеті інформацію про цю людину, її зображення, цікаві факти з життя.
3. Використай знайдену інформацію і створи презентацію (на 4–5 слайдів) про цю видатну особу.
4. Презентуй результати своєї роботи однокласникам/однокласницям.

Продовж речення.

Золоте правило спілкування полягає...

Навіщо людині потрібне спілкування?

- Розглянь малюнки. Розкажи, які правила взаємодії між людьми на них зображені. Поясни, чому ці правила важливі для життя в суспільстві.

Знайди в словничку слово **спілкування**. Що воно означає?

Поясни поданий вислів.

Спілкуйся з тими, у кого можна чогось навчитися. І буде твоє спілкування з друзями школою знань, а бесіда — вишукано приємним навчанням: дивись на друзів як на наставників і приправляй користь від навчання насолодою від розмови.

Б. Грасіан-і-Моралес, іспанський письменник і філософ

Важко уявити наше життя без спілкування. Воно супроводжує людину скрізь: у сім'ї та школі, на роботі, під час занять спортом, у подорожах і за читанням книжок. Люди спілкуються задля обміну знаннями, досвідом.

Ти спілкуєшся з батьками, вивчаючи традиції своєї родини. Ти спілкуєшся з учителями, навчаючись читати, писати, лічити, висловлювати свої думки. Ти спілкуєшся із друзями, навчаючись краще розуміти людей і себе.

Спілкування для людини — великий скарб.

Відомі випадки, коли маленька дитина була позбавлена спілкування з людьми. Така дитина виживала в природному середовищі: шукала їжу, місце, де можна сховатись від негоди. Але за відсутності спілкування з людьми вона не набувала людських

якостей: не вміла ходити на двох ногах, говорити, думати і взагалі робити те, що зазвичай уміють люди.

Людина стає людиною тільки в суспільстві: вчиться говорити, набуває різних побутових навичок, накопичує знання, учиться розуміти себе та інших людей.

Спілкування приносить різні почуття, і не завжди вони бувають приємними. Щоб стосунки з людьми були корисними та приємними, треба вчитися спілкуватися.

5 Розглянь малюнки. Як спілкування допомагає людині?

6 Проведи дослідження «Я спілкуюсь і навчаюсь». З ким ти спілкуєшся протягом доби? Розкажи, чого ти навчаєшся і що ти відчуваєш, коли спілкуєшся зі своїми рідними, друзями, учителями.

7 Прочитай думки людей, що виникають під час спілкування. Вибери ті з них, що роблять спілкування приємним і прийнятним для всіх учасників.

- Я важлива людина, а ти — ні.
- Я важлива людина, і ти важлива людина.
- Мене слід вислухати, а на те, що ти говориш, можна не звертати уваги.
- Я хочу, щоб мене розуміли, і ти хочеш, щоб тебе розуміли.
- У мене є почуття, і в тебе є почуття.

Я дізнався/дізналася, що спілкування дуже важливе для людини. Без нього людина не розвивається.

Я прагну вивчити правила спілкування й дотримуватися їх.

Поясни значення прислів'їв.

- Добрим словом мур проб'єш, а лихим і в двері не ввійдеш.
- Добре тому жити, хто вміє говорити.
- Не хочеш почути поганих слів, не кажи їх сам.
- Треба знати, де що казати.

Правила мовного етикету

Кожній людині слід знати певні правила мовного етикету, тобто правила культури спілкування, що прийняті в суспільстві.

Для **вітання** ви можете обрати з переліку вітань те, яке в певний момент буде доречним: *Доброго ранку! Добрий день! Добридень! Добрий вечір! Здрастуйте! Моє шанування! Вітаю Вас!*

Близькі друзі/подруги під час зустрічі можуть вітатися словом «Привіт», а ось говорити так малознайомій людині не треба.

Якщо ви зайшли в приміщення, вітайтеся першим/першою. Якщо ви молодший/молодша, вітайтеся першим/першою.

Для **прощання** теж є вибір: *На все добре! Прощайте! До побачення! До зустрічі! Бувай (бувайте) здорові!*

Ось перелік висловів для **вибачення**: *Вибачте, пробачте, даруйте, прошу вибачення, мені дуже шкода, прийміть мої вибачення, перепрошую.*

Якщо хочете **подякувати**, то кажіть: *Дякую! Спасибі! Прийміть мою найщирішу подяку! Щиро дякую!*

Побажання можна висловити у такій формі: *Щасливої дороги! Будь щасливий/щаслива! Хай щастить! Успіхів тобі/вам!*

Відповідаючи на телефонний дзвінок, кажіть: «алло» або «слухаю».

До старших або незнайомих людей заведено звертатися на «Ви», а «ти» можна говорити одноліткам або друзям/подругам.

Культурна людина має дотримуватися правил мовного етикету.

2 Знайди в словничку словосполучення **культура поведінки**. Що воно означає?

3 Ознайомся з думкою інших людей
Що вподобав, на те й перетворився.
Г. Сковорода

Виховання та повчання починаються з найперших років існування і тривають до кінця життя.

Платон

4 Розкажи за схемою, із чого складається культура поведінки.

5 Розглянь малюнки. Розкажи, за допомогою яких слів відбувається зображене на них спілкування. Яка атмосфера створюється завдяки такому спілкуванню? Якщо між дітьми виникають певні проблеми, як вони розв'язуються завдяки такій атмосфері?

Я дізнався/дізналася, що головне правило культурної поведінки — шанобливе ставлення до людини. Я прагну виконувати правила культурної поведінки.

1 Розглянь малюнки. Ким є діти в різних ситуаціях?

Я хочу дізнатися про правила існування людей у суспільстві.

Що таке суспільство?

Люди живуть у світі не відокремлено. Кожна людина існує не сама по собі, а належить до якоїсь групи або спільноти людей. Наприклад, у сім'ї ти — один з її членів, у державі ти — один із громадян, у школі — один із учнів, у театрі — один із глядачів, в автобусі — один із пасажирів. Усі спільноти разом називаються **суспільством**.

Саме в суспільстві ти народжуєшся, навчаєшся, розвиваєшся, працюєш. Без нього ти взагалі не можеш стати людиною.

Ти — неповторна людина. І оточують тебе такі самі неповторні люди. На це треба зважати.

Якщо ми живемо, працюємо, навчаємось разом, нам потрібно вміти домовлятися. Кожна культурна людина терпима до інших думок, поглядів, традицій. Вона не висміює звичаї

й особливості життя іншої людини, не схожої на неї. Культурна людина поважає право інших бути не такими, як вона.

Для того щоб співіснувати в суспільстві мирно й щасливо, існує багато правил. Ти вже знаєш одне з них — *золоте правило спілкування*: «Чого сам собі не зичиш, того й іншому не бажай». Також ти знаєш правила поведінки в громадських місцях. Але є й інші правила, вироблені суспільством.

Запам'ятай три «Не можна»

- Не можна брати чуже без дозволу.
- Не можна ображати інших.
- Не можна руйнувати створене іншими.

2 Знайди в словничку слово **толерантність**. Що воно означає?

3 Спробуй до кожного твердження додати слово **Я**. Якщо твердження правдиве — ти молодець, толерантна людина. Якщо ні — подумай, чого тобі потрібно навчитися.

- Пам'ятаю, що всі люди різні — не кращі й не гірші, а просто різні.
- Сприймаю людей такими, якими вони є, не намагаюся змінити в них те, що мені не подобається.
- У кожній людині ціную особистість, поважаю її думки та почуття, незалежно від того, збігаються вони з моїми чи ні.
- Залишаюся собою за будь-яких обставин.

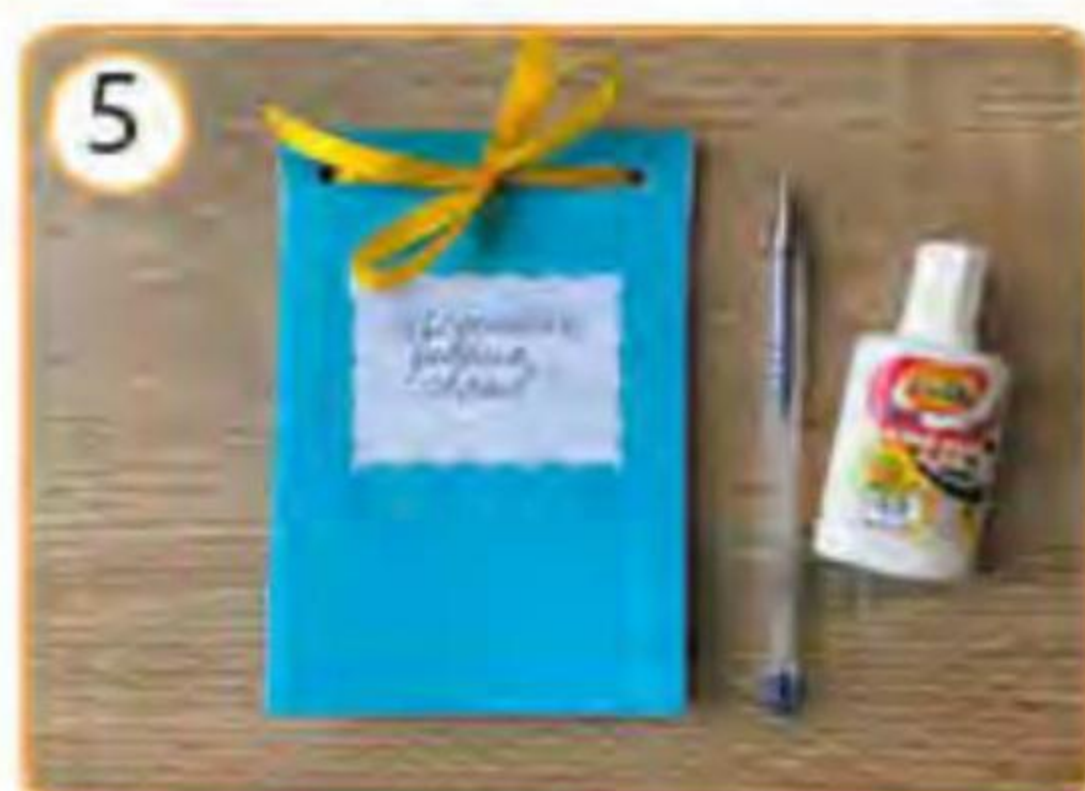
Виготуємо щоденник з паперу і картону, в який будемо записувати гарні справи.

Матеріали та інструменти

- кольоровий картон
- папір для письма
- кольорова стрічка
- діркопробивач
- клей
- ножиці
- ручка або фломастер

Послідовність виготовлення виробу

1. 6–8 аркушів паперу для письма склади вчетверо та розріж.
2. Для обкладинки аркуш кольорового картону склади навпіл та розріж.
3. Склади всі аркуші паперу для письма та обкладинки разом і вгорі діркопробивачем зроби два отвори.
4. В отвори продінь стрічку і зафіксуй вузлики.
5. З паперу для письма виріж прямокутник, приклей його до обкладинки та підпиши ручкою або фломастером свій щоденник.

1 Розглянь малюнок. Яке слово тут заковано? Чи траплялося воно тобі раніше?

2 Як ти розумієш словосполучення «віртуальне спілкування»? Чи є у твоєму класі чат для спілкування з однокласниками/однокласницями? Які питання там обговорюються? Чи траплялися прикрі моменти, коли ти спілкувався/спілкувалася з однокласниками у чаті? Що тебе засмучує під час спілкування у чаті класу? Що б ти хотів/хотіла змінити?

Нетикет — це правила поведінки, спілкування, традицій у мережі Інтернет. Правила нетикету встановлюють користувачі мережі.

3 Прочитай нетикет, який тобі пропонує Комп'ютерна Фея, і обговори кожне правило з однокласниками/однокласницями. Чи з усіма правилами ти погоджуєшся? Запропонуй своє правило.

Нетикет від Комп'ютерної Феї

Пам'ятай, що ти спілкуєшся з реальними людьми.

Поважай право на приватне листування

Не створюй конфліктів і не допускай їх.

Поважай час і можливості інших

Зберігай власну гідність

Повідомлення пиши грамотно, без помилок

Притримуйся тих самих правил поведінки, що і в реальному житті.

Пам'ятай, що ти знаходишся в кіберпросторі

Практичне завдання за комп'ютером

- Знайди в інтернеті мультфільм «Корисні підказки 2. Увага! Інтернет!» https://youtu.be/ypVAqanYe-g?si=4_IObvd1aZ8cFGZ та подивись його.
- А яку пораду щодо безпечної поведінки в інтернеті ти б дав/дала своєму найкращому другу/подрузі?

1

Розглянь малюнки. Які тіла є природними, а які — штучними?

2

Розглянь зображення тіл. Поясни, чим вони відрізняються і що в них спільного.

Тіла відрізняються тим, що

Тіла схожі тим, що

3

Знайди у словничку слова **властивості**, **речовина**, словосполучення **агрегатний стан**. Що вони означають?

Я хочу дізнатися, як розрізняти тіла й речовини.

Прочитай текст.

Нас оточує багато предметів. Одні з них — рослини, тварини, люди — належать до живої природи.

Інші — вода, повітря, земля — до неживої. Предмети можуть бути природними: камінь, насіння соняшника, сніжинка. А можуть бути створені людиною: книга, м'яч, комп'ютер, автомобіль. Такі предмети вчені назвали **тілами**.

Тіла мають форму й виділяються з навколишнього середовища

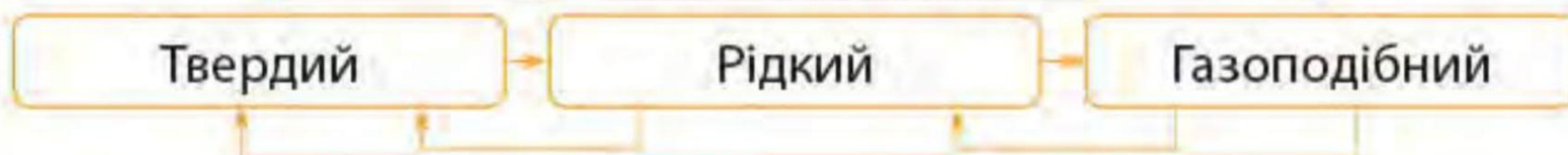

Кожне тіло складається з речовини: стіл складається з деревини, пляшка — зі скла, будинок — із цегли, цвяхи — із заліза, м'яч — з гуми, свічка — з воску, зошит — з паперу. Деревина, скло, цегла, залізо, гума, віск, папір — це речовини.

Нас оточує багато речовин: одні існують у природі, а інші зробила людина.

Речовини можуть перебувати у твердому, рідкому або газоподібному стані. У разі зміни температури один стан може переходити в інший. Коли температура опускається до 0 С і нижче, вода перетворюється на твердий лід. Якщо воду закип'ятити, вона перетвориться на пару. А коли пара охолоджується, відбувається перехід із газоподібного стану в рідкий.

Зміна станів речовин

5 Дай відповіді на запитання.

- Які на дотик ці тіла? У якому стані знаходиться речовина, з якої складаються ці предмети?

- Чи можна про молоко й сік сказати, що це тверді тіла? Чому? У якому стані знаходяться речовини, з яких вони складаються?
- Чим наповнюють повітряну кульку?
- У якому стані знаходиться в ній речовина?

6 Виконайте практичну роботу.

- Візьміть дерев'яну паличку й залізний ключ. Спробуйте зламати ці тіла навпіл. Чи вдалося зламати дерев'яну паличку? А залізний ключ? Чому? Зробіть висновок.
- Чим різняться між собою цвях, дріт, ніж і молоток? А що в них спільного? Зробіть висновок.
- Розгляньте звичайну ложку й одноразову. Що в них спільного? Чим вони відрізняються? Зробіть висновок.
- Назвіть речовини, з яких складаються ці тіла.

Я дізнався/дізналася, що кожне тіло складається з речовини; речовин існує багато, вони можуть перебувати у твердому, рідкому або газоподібному стані.

1 Наведи приклади речовин, що трапляються в природі, та тих, що створені людиною. З яких матеріалів зроблено ці предмети?

2 Прочитай текст.

Речовини — це те, із чого складаються тіла. Якщо людина використовує речовину для того щоб зробити будь-який виріб, цю речовину називають матеріалом.

Нас оточує багато речовин. Деревина, залізо, крейда — це речовини природного походження. Скло, гума, сталь — це теж речовини, тільки штучного походження, у природі їх немає. Людина робить із цих речовин корисні для себе предмети, використовуючи деревину, залізо, скло, гуму, сталь як матеріали.

Скульптори часто використовують мармур. Це дуже міцний і красивий матеріал. Забарвлення цієї гірської породи напрочуд різноманітне: молочно-біле, сіре, рожеве. Мармур слухняний у руках майстра. Його можна обробити, відшліфувати до дзеркального блиску. Із мармуру можна виготовити облицювальну плитку, статую або колону будівлі. Плитка, статуя, колона — це фізичні тіла, вироби. Основою мармуру є речовина, яка називається карбонат кальцію.

Та сама речовина входить до складу інших мінералів, наприклад, крейди та вапняку.

3 Проведи дослідження.

Обладнання: грудочка рафінованого цукру, склянка із чистою водою, ложка.

Послідовність дій:

1. Розділи цукор на дрібні частинки.
2. Скуштуй воду. Яка вона?
3. Укинь у воду дрібні частинки цукру. Розмішай ложкою. Чи видно частинки цукру у воді?
4. Скуштуй воду. Що ти відчув/відчула?
5. Зроби висновок. Чи є такі найдрібніші частинки цукру, які ми не можемо побачити?

4 Прочитай текст.

Учені довели, що всі речовини складаються з найменших частинок — атомів. Атоми можуть з'єднуватися в молекули.

- Користуючись малюнками, розкажи, як розташовані молекули і різних станах речовини. З'ясуй, чи пов'язані будова та властивості речовини.

Стани речовини

газоподібний

рідкий

твердий

5 Проведи дослідження властивостей твердих тіл.

Мета: дізнатися про властивості твердих тіл на прикладі крейди.

План проведення дослідження

1. Розглянь грудочку крейди. Якого вона кольору?
 - Візьми грудочку крейди до рук. Яка вона на дотик?
 - Спробуй її розламати. Чи вдалося це зробити?
 - Які властивості крейди виявив/виявила?
2. Спробуй подряпати грудочку крейди нігтем. Що побачив/побачила?
 - Проведи крейдою по картону. Що побачив/побачила?
 - Які властивості крейди виявив/виявила?

3. Понюхай крейду. Чи має вона запах?

- Які властивості крейди виявив/виявила?

4. Розтовчи грудочку крейди й висип її в склянку з водою. Розмішай. Що бачиш?

- Залиш склянку на деякий час і подивися, що станеться.
- Які властивості крейди виявив/виявила?

5. Зроби висновки.

Результат дослідження: розкажи про властивості твердих тіл, які вдалося підтвердити експериментально.

6 Проведи дослідження властивостей рідин на прикладі води.

Мета: дізнатися про властивості рідин на прикладі води.

План проведення дослідження

1. Візьми склянку, чашку та глибоку тарілку. Налий у склянку воду. Якої форми вона набула?

Перелий воду в чашку. Якої форми вона набула?

Перелий воду в тарілку. Якої форми вона набула?

- Яку властивість води виявив/виявила?

2. Воду зі склянки перелий у колбу, а потім — у пробірку. Чи змінився об'єм води? Чи змінилася форма?

- Яку властивість води виявив/виявила?

3. Налий повну пластикову пляшку води. Щільно закрути кришку. Спробуй стиснути пляшку. Що бачиш?

● Яку властивість води виявив/виявила?

4. Намочи водою стінки склянки, а потім постав її на стіл. Що бачиш?

● Яку властивість води виявив/виявила?

5. Зроби висновки.

Результат дослідження: розкажи про властивості рідини, які вдалося підтвердити експериментально.

Я дізнався/дізналася про будову рідин, про те, що вони змінюють форму, зберігають об'єм та їм властива текучість.

Більша частина нашої планети вкрита водою, тому її можна було б назвати планета Вода. Але люди мешкають на суходолі, тому назвали планету Землею. Вода ж є всюди. Світовий океан — це водна оболонка Землі, яка омиває всі материки та острови. Світовий океан складається з п'яти океанів, які мають такі назви: Тихий, Атлантичний, Індійський, Північний Льодовитий, Південний.

Частина Світового океану врізається в суходіл і формує моря. На суходолі є природні водні потоки — річки. В заглибинах суходолу утворюються озера, ставки, болота. Вода є у повітрі, ґрунті, льодовиках, глибинах Землі. Вода є основною речовиною будь-якого організму. Наприклад, організм дорослої людини складається більше ніж наполовину саме з води.

1 Усно продовж речення.

Місце, де річка бере свій початок, називають Рух води в річці називають

2 Які назви океанів ти знаєш?

3 Прочитай. Обери правильні твердження.

- Вода в природі перебуває у газоподібному, рідкому та твердому стані.
- Місце, по якому протікає річка, називають течією.
- Річки беруть початок із джерел, озер, боліт та льодовиків у горах.

- Вода — безбарвна прозора, має свіжий запах і приємний смак.
- Водорості на 98% складаються з води.
- Медузи на 99%.
- Огірки і кавуни на 90%.
- Наземні рослини на 50%.
- Тварини на 60%.
- Людина на 70-80%.

4 Усно продовж речення.

Воду з розчиною в ній речовиною називають
Економія води — це

5 Прочитай текст учнів. Перевір і, якщо є помилки, поясни, які саме.

«Речовини можуть бути розчинні й нерозчинні у воді. Усі розчини непрозорі».

Я вважаю

«Вода морів і океанів є природним розчином».

Я вважаю

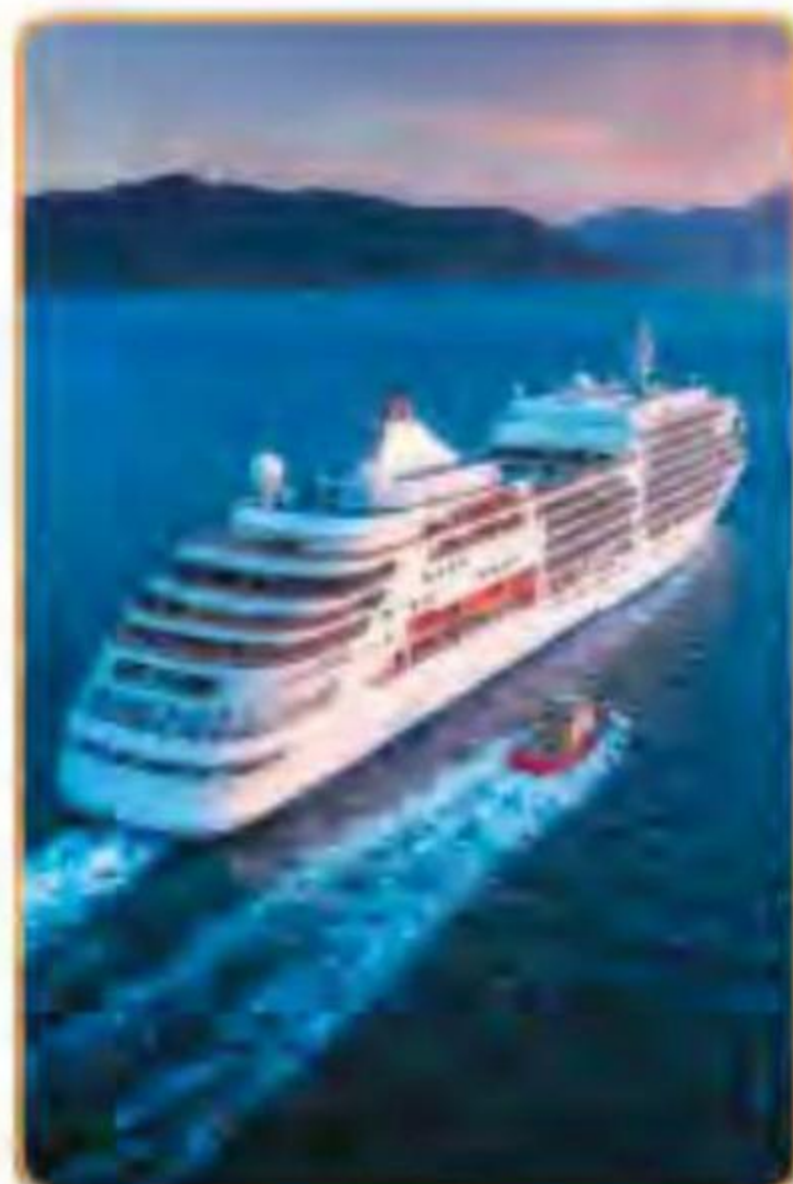
6 Проведи дослідження речовини щодо її розчинення у воді. Що ти спостерігаєш? Зроби висновок. Запиши.

Візьми манну крупу. Насип столову ложку манної крупи у склянку з водою. Розмішай.

Я вважаю, що манна крупа

7 Розглянь зображення. Розкажи, як люди використовують воду.

Зробимо
кумедну іграшку
зі штучних
матеріалів.

1 Уважно розглянь та досліди властивості штучного матеріалу — поролону, виготовляючи з нього іграшку поросятко.

Матеріали та інструменти

- поролон прямокутної форми
- цупкі нитки
- ножиці
- стрічка
- гудзики
- штучні очі
- клей

Послідовність виготовлення виробу

1. Нижню частину поролону перетягни ниткою.
2. У верхній частині поролону зроби ножицями надріз по центру.
3. Кожну верхню частину перетягни нитками. Це — вуха поросятка.
4. Оздоб поросятко. Приклей очі, ніс, зав'яжи стрічку на шиї.

1 Пригадай, які бувають речення за метою висловлювання? Які речення називають спонукальними? З-поміж запропонованих речень обери спонукальні:

- Як весело було під час перерви!
- Зараз у нас урок інформатики.
- Подивіться на мене.
- Хто сьогодні відсутній на уроці?
- Розгорніть зошити і запишіть тему уроку.

Спонукальні речення дають певну команду. Отже, **команда** — це речення, що спонукає до дії. Того, хто виконує команду, називають **виконавцем**.

Розглянь малюнок. Хто може бути виконавцем цих команд?

Команди: біжи, лети, співай, зніми капелюх, зіграй мелодію.

Проте виконавцем може бути не лише людина чи тварина, але й електронний пристрій: комп'ютер, планшет, телефон, пральна машина тощо. Якщо ти торкаєшся певної кнопки телефона або навіть кажеш «відкрий мою улюблену гру», ти даєш команду пристрою, і він робить те, що ти попросив/попросила.

Пограймо у математичну гру.

1. Запиши в зошит будь-яке тризначне число, але всі цифри цього числа мають бути різними. Число нікому не показуй.
2. Утвори нове число, записавши цифри першого у зворотному порядку.
3. Тепер у тебе є два числа. Відними від більшого числа менше та запиши результат.

- З результату обчислень утвори нове число, записавши його цифри у зворотному порядку.
- Знайди суму обох чисел. У тебе утворилося число **1089**.

У цій грі ти виконав/виконала не одну, а п'ять послідовних команд і отримав/отримала результат.

Алгоритм — це послідовність результативних команд.

У математичній грі ти виконував/виконувала всі дії послідовно, одна за одною. Такі алгоритми називаються **лінійними**.

Практичне завдання за комп'ютером

- Перейди за посиланням [Програмування з Angry Birds #2 | Експрес курс \(2021\) - Code.org](#) і пройди кілька рівнів гри.

- Доведи, що в цій грі ти використовував/використовувала лінійні алгоритми.

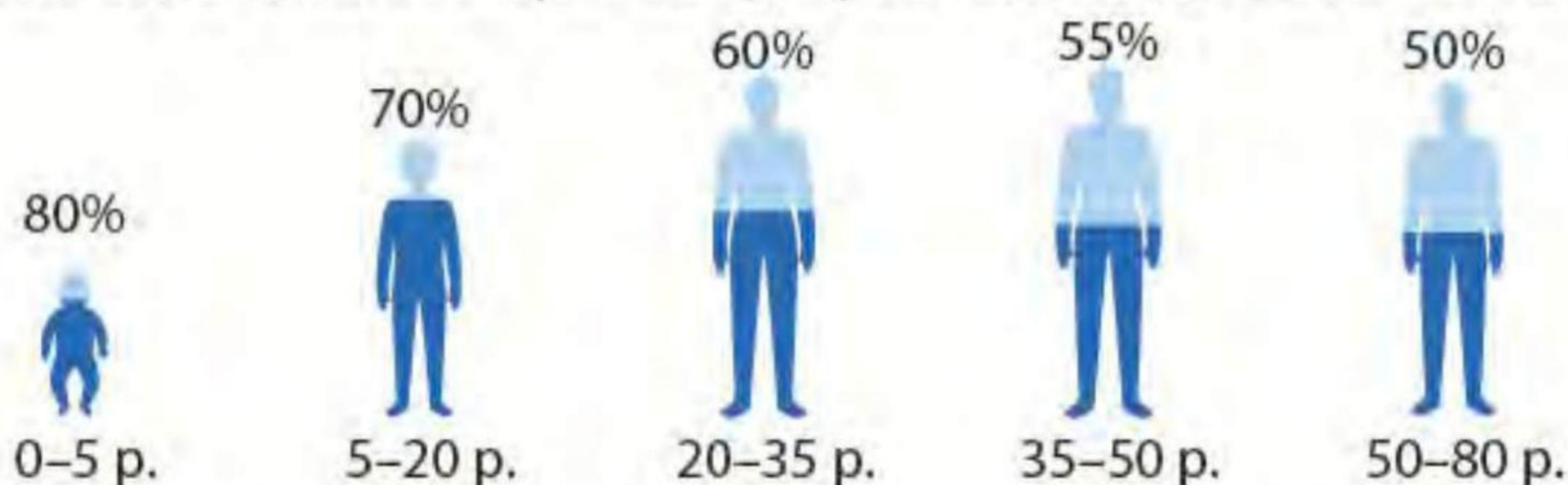
Прочитай текст.

Вода — це унікальна речовина. Вона не має запаху, смаку та кольору, не є джерелом енергії, але життя без неї неможливе!

Життя зародилося у водному просторі. Вода — прекрасне середовище для існування різноманітних живих організмів.

Вона визначає клімат на планеті та в її частинах. Оскільки вода прекрасний розчинник, вона потрібна рослинам для розчинення поживних речовин ґрунту. Всередині організмів вода бере участь у транспорті речовин, процесах травлення і засвоєння їжі. Зневоднення організму призводить до його загибелі.

В Україні є природні водойми (річки, озера, лимани, болота, джерела) та штучні (водосховища, ставки).

- Вода — найпоширеніша речовина у природі. Вода — це океани, моря, річки, струмки, болота, снігові шапки гір, підземні води, хмари. Усі води, що знаходяться у рідкому твердому та газоподібному стані, утворюють водну оболонку Землі — гідросферу.
- Більша частина землі вкрита водою. Це озера, річки, моря, океани.
- Вода є в повітрі, в ґрунті, під землею. Вона входить до складу всіх живих організмів.
- Без води засихають рослини, гинуть тварини. Людина може прожити кілька днів без води.

2

Прочитай текст.

Значення води в природі

З глибин землі, відчувши силу,
Води живої джерело
З-під кручі цівкою забило,
Струмком співучим потекло.
У дружбі з ним квітують трави,
Зважнілі зерном колоски,
І спраглий день іде в заплави,
Черпає воду, п'є з руки.
Воно ж вирує в неспокої,
Відбивши сонце і блакить,
І вже, як сил душі людської,
Його не випити та не спинить.

3

Ознайомся зі схемою колообігу води в природі.

Альтернативні джерела енергії

Сонячне випромінювання на Землю — невичерпне джерело величезної кількості енергії — є екологічно нейтральним, оскільки процес його використання не спричиняє шкідливих викидів і майже не викликає додаткового нагрівання Землі.

Енергія морських припливів є значною, а відтак будівництво припливних станцій видається перспективним, дарма що воно складне, дороге коштує і може призвести до непередбачуваних екологічних наслідків.

Енергія вітру менша, але все-таки велика. Вона заслуговує на серйозну увагу, проте непостійна в часі, тому це ускладнює її використання.

Енергія річок є відносно помірною. Її вже використовують значною мірою для рівнинних річок — з негативними наслідками, що свідчать про потребу в надзвичайно обачному ставленні до механізмів екології.

1

Прочитай текст.

Використання енергії води

Ти вже знаєш, що такі енергоносії, як-от нафта, природний газ, вугілля є не відновлюваними, тому можуть через деякий час вичерпатися. У зв'язку із цим вчені намагаються поставити на службу людині інші, альтернативні джерела енергії, як-от: воду, сонце й вітер.

Енергію руху води люди використовують дуже давно. Понад 2000 років тому на річках будували водяні колеса. Вода примушувала їх рухатись, колеса надавали руху жорнам, а ті перемелювали зерно на борошно.

1882 року було побудовано першу гідроелектростанцію. 1966 року на річці Ранс у Франції з'явилася перша електростанція, яка працює завдяки енергії припливів.

2

Дай відповіді на запитання.

- Знайди на карті України гідроелектростанції. На яких річках їх збудовано?
- Розкажи, які прилади у вашому домі працюють завдяки електроенергії. Чи можна сказати, що, зберігаючи електроенергію, ми зберігаємо воду?
- Розглянь фотографії та підготуй розповідь про використання водойм.

- Якої шкоди завдає водоймам господарська діяльність людини?

Проведи дослідження.

Тема «Споживаймо воду розумно»

Мета: зменшити витрати води; залучити до цього всіх членів сім'ї.

Обладнання: лічильник води, установлений у будинку; квитанції про сплату за воду за 3 останні місяці; нотатник.

Термін проведення: місяць.

Етапи дослідження

1. Визначити за квитанціями кількість споживання води і сплачених грошей за останні 3 місяці.
2. Занотувати показання лічильника на початку дослідження.
3. Сумлінно дотримуватись правил економного споживання води.
4. Занотувати показання лічильника наприкінці дослідження та порівняти з початковими. Обчислити й порівняти грошові витрати.
5. Зробити висновки: чи був результат дослідження позитивним?

Я дізнався про використання й охорону природних багатств водойм; навчився /навчилась економно споживати воду.

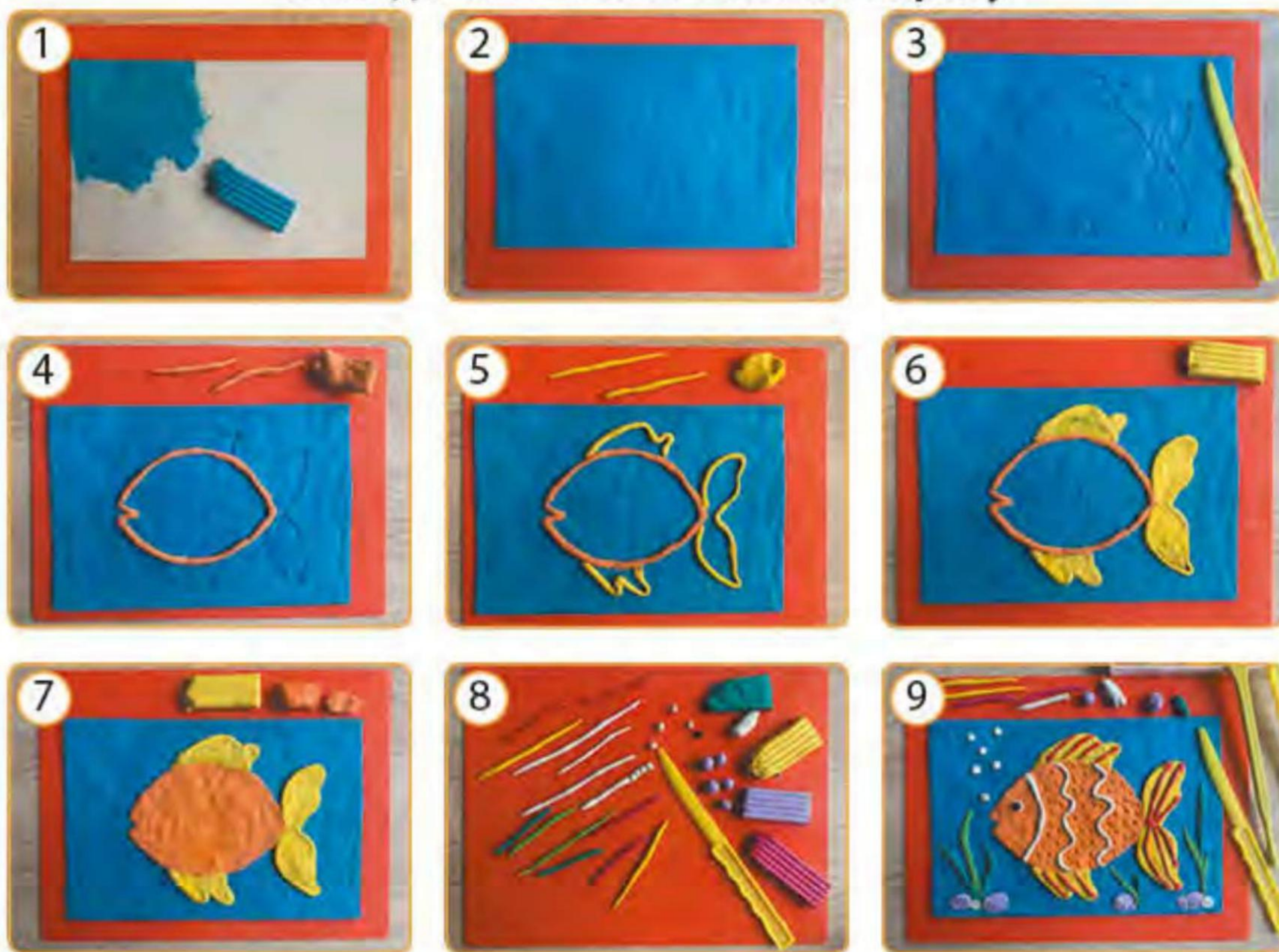
Зроби барельєф про морських мешканців.

Матеріали та інструменти

- картон — основа
- стеки
- серветка
- дощечка
- пластилін

Послідовність виготовлення виробу

- 1–2. Підготуй картон — основу та наліпи шар пластиліну завтовшки 2–3 мм, розрівняй його.
3. На пластиліні намалюй загостреною паличкою або стекою контур зображення.
- 4–7. Зроби зображення випуклим: виклади контур тоненькою ковбаскою та наліпи на нього шматочки пластиліну, ретельно їх примаж. Заповни пластиліном деталі рибки.
- 8–9. Оздоб рибку. Зроби за потреби прикраси (продави заглиблення або наліпи опуклі деталі). Готовий барельєф можна покрити лаком та вставити в рамку.

Ти вже знайомий/знайома із програмою Скретч. До сьогодні ми використовували лише її графічний редактор. Настав час познайомитися з моїм другом — Рудим котом.

Середовище програмування Скретч допоможе тобі створювати власні анімовані та інтерактивні історії, ігри тощо.

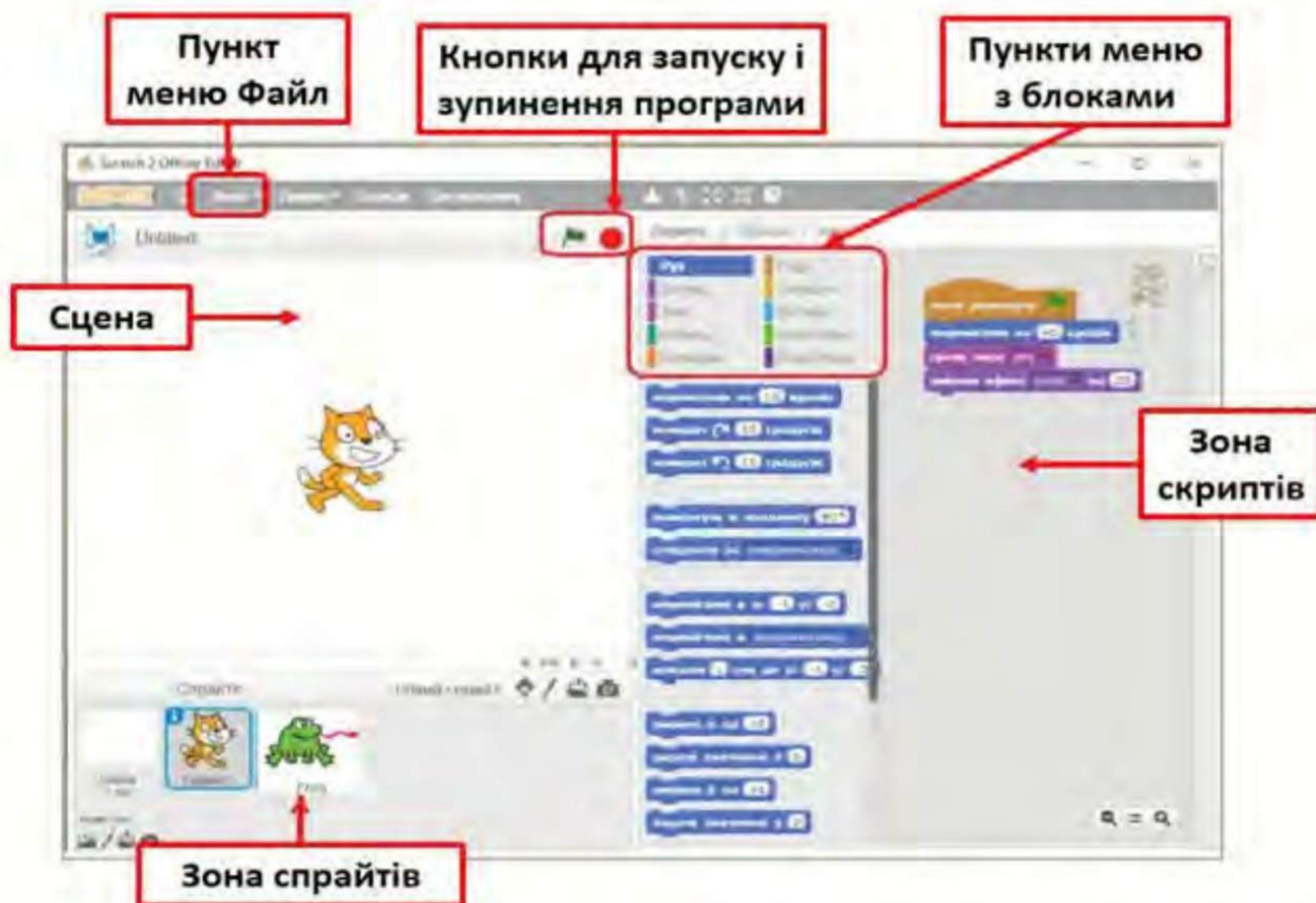
У Скретчі ми будемо використовувати нові терміни: **скрипт** — це послідовність команд, що визначає, які дії та в якому порядку потрібно виконати певному об'єкту (**спрайту**). Рудий кіт — це один зі спрайтів.

Проект (програма) — це сукупність об'єктів, скриптів, звуків. Вони зберігаються в окремому файлі та використовуються разом.

Будемо вчитися створювати проекти у програмному середовищі Скретч.

Програмне вікно середовища Скретч має такий вигляд:

Робоче вікно середовища містить кілька областей, розташованих у трьох колонках.

Команди пункту **меню Файл** дають змогу створити новий проект, зберегти його та відкрити за потреби.

Усі дії спрайт виконує на **Сцені**. Саме тут ти зможеш побачити результат роботи програми. Спрайтів може бути кілька, кожен із яких може виконувати різні скрипти.

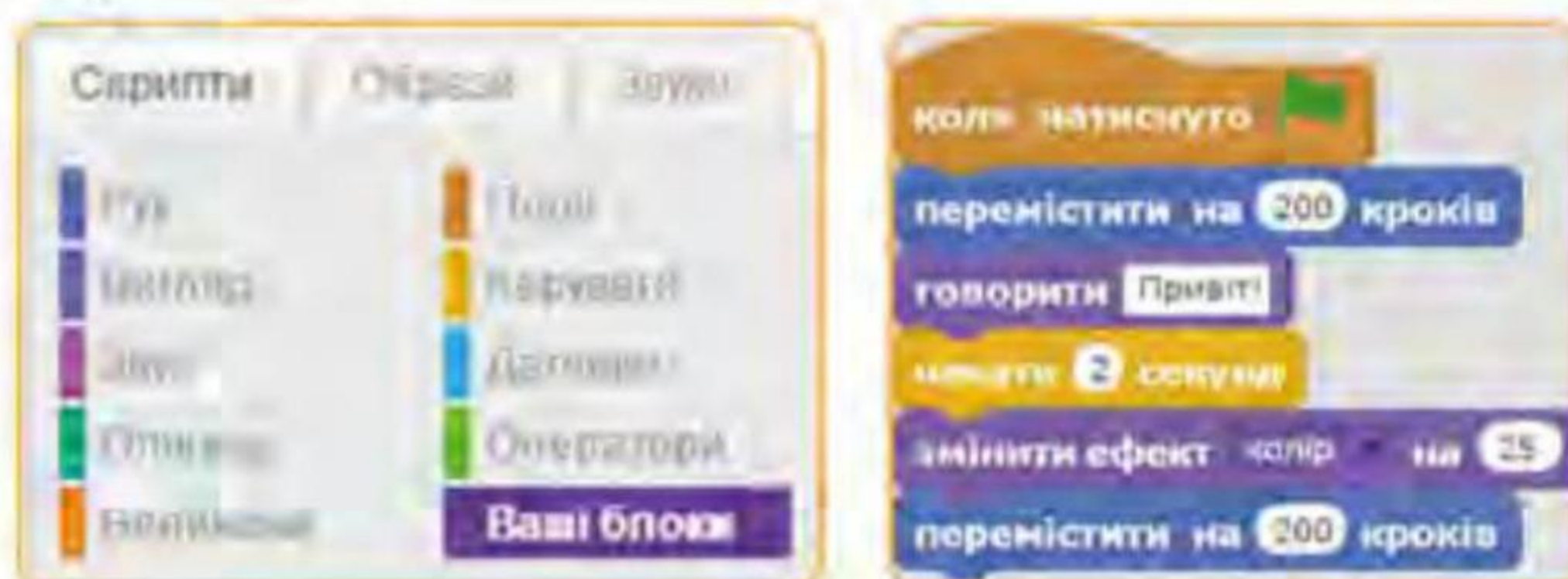
Блоки перетягують із меню **в зону скриптів** і з'єднують їх з іншими блоками. З'єднані разом блоки утворюють **скрипт**.

Меню із блоками містить 10 пунктів. Основні з них:

Рух (сині блоки) — меню з блоками, що дають команди виконавцеві рухатися певним чином.

Вигляд (фіолетові блоки) — допомагають змінювати зовнішній вигляд спрайту.

Керувати (золотисті блоки) — меню з блоками, що керують виконанням скриптів.

Практичне завдання за комп'ютером

1. Запусти середовище програмування Скретч.
2. З-поміж золотистих блоків (керувати) обери блок із зеленим прапорцем і перетягни його в зону скриптів.
3. З-поміж синіх блоків (рух) обери блок «перемістити на 10 кроків». У віконечку заміни «10 кроків» на «200 кроків». Перетягни цей блок і з'єднай із попереднім.
4. Перейди до фіолетових блоків. Обери блок «говорити Привіт!» та з'єднай їх із попередніми.
5. Серед блоків групи «Керувати» обери команду «чекати 2 секунди», а потім — команду «змінити ефект — колір» (фіолетові блоки).
6. Ще раз додай команду «перемістити на 200 кроків».
7. Запусти програму, натиснувши прапорець.
8. Збережи скрипт. Для цього обери вкладку **Файл**, а далі — опцію **Зберегти як**.
9. У віконечку, що з'явилося, введи ім'я та збережи скрипт у папці, яку тобі вкаже вчитель/учителька.
10. Заверши роботу з програмою.

1 Прочитай уривок із казки «Чарівні дзеркала».

...Карі подивилася вниз і побачила на підлозі кошеня, яке лапкою мило мордочку. Раптом воно заговорило людським голосом.

— Це чарівні дзеркала. Їх тобі подарувала добра Чарівниця на день твого народження. У зеленому дзеркальці ти побачиш себе такою, якою уявляєш себе сама. У червоному — такою, якою тебе бачать інші люди. А в блакитному дзеркальці — відображення такої, якою ти є насправді.

— Але чому ж у мене в дзеркалах така різна зовнішність? — розгублено запитала Карі.

— Чарівні дзеркала відображають не тільки зовнішність, — муркочучи сказало кошеня.

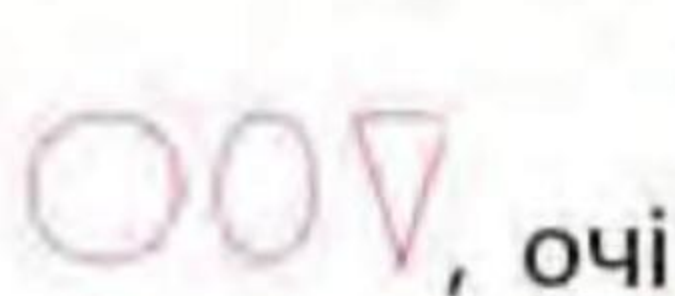

● Що відображали чарівні дзеркала?

2 Уяви, кого б ти побачив/побачила у річці. Опиши «його»/«її» за підказками.

У того, кого я побачив/побачила б у річці, обличчя нагадує

, ніс

, волосся

● За бажанням підготуй малюнок за цим описом.

3 Розглянь фотографії. Розкажи, як зовнішність людини відображає її почуття.

4

Виконай завдання.

1. Що означають слова *зовнішність, портрет*?
2. Знайди монстрика за описом зовнішності. Назви його ім'я.
Я маленький і зелений. У мене два вушка. Я сміюся і махаю лапкою.

- Чи вдалося вам упізнати монстрика за зовнішністю?
- Чим різняться монстрики?

Розкажи, що відчуває кожен з цих монстриків. Придумай ситуації, що спонукали їх до таких почуттів.

5

Уяви, кого б ти побачив/
побачила, подивившись
у дзеркало. Опиши його/її
за підказками.

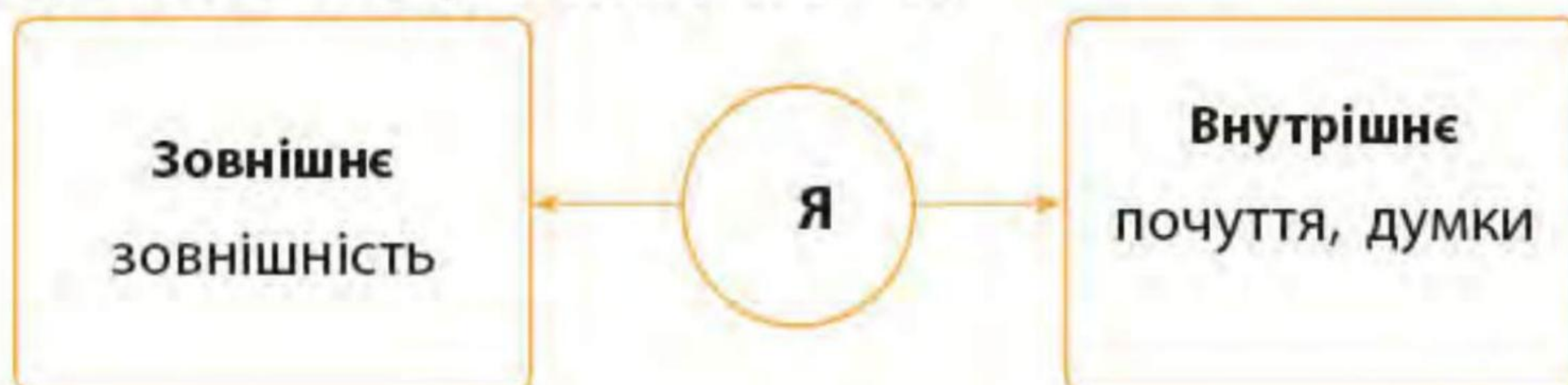
6

Усно заверши твердження.
Я радію, коли...
Я сумую, коли...
Я злюся, коли...

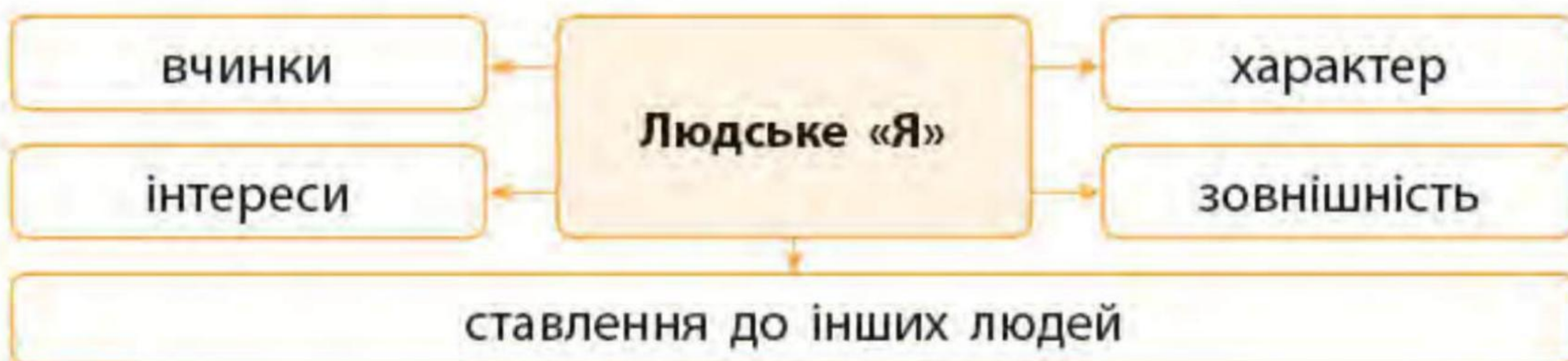
7

Прочитай схему. Поясни її зміст.

1 Прокоментуй схему.

2 Поділись своїми думками.

- Які складові свого «Я» людина отримує від народження? Чого навчається протягом життя?
- Що відчувають діти? Як ви про це дізналися?

- Коли ти відчуваєш страх, а коли радість? Де живуть страх і радість?

Я хочу дізнатися, як навчитися розуміти себе й інших людей.

3 Знайди в словничку слова **особистість**, **почуття**, **емоції**. Що вони означають?

Кожен улаштований по-своєму, і немає людини, яка була б закінченим лиходієм. Немає й таких, хто поєднував би в собі всі достоїнства: красу, стриманість, розум, смак і вірність. Кожен гарний по-своєму, і важко сказати, хто ж насправді кращий.

Мурасакі Сікібу, японська письменниця

4 Прочитай текст.

Ти вже знаєш, що в кожній людини є своє унікальне й неповторне «Я». Воно виявляється в зовнішності й людських

якостях. Зовнішність: колір шкіри, волосся, форму носа — людина має від народження. А людські якості набуваються й розвиваються протягом усього життя. Людина розвиває мислення й мовлення, пам'ять і увагу, вчиться спілкуватися з іншими людьми, засвоює правила поведінки в суспільстві. Людину, яка працює над собою, виховує в собі позитивні риси характеру, намагається бути корисною іншим людям, називають особистістю.

Колись давно помітили, що в людини є два світи. Один — зовнішній світ. Це всі явища та предмети, що оточують людину. Їх можна побачити.

Інший — внутрішній світ людини. У ньому «живуть» думки, пам'ять, почуття, емоції, бажання, здібності.

Внутрішній світ кожної людини індивідуальний і неповторний, адже в кожного з нас різні бажання, почуття, емоції, характери. Для того щоб жити щасливо, дуже важливо пізнати себе, свій внутрішній світ, навчитися розуміти інших людей.

Самопізнання — це виявлення своїх якостей, здібностей, рис характеру. Як це робити? Із чого починати? По-перше, думати, по-друге, спостерігати за собою, ставити собі запитання, по-третє, багато читати.

5 Дай відповіді на запитання.

- Яку людину називають особистістю?
- Чого потрібно навчитися для того, щоб жити щасливо?
- Що таке самопізнання?
- Назви складові внутрішнього світу людини.

Розглянь малюнки.

- Яка мрія була в Ганнусі? Чи здійснилася вона?
- Що відчуває Ганнуса?
- Як ти дізнався/дізналася, що Ганнуса щаслива?

- Яке бажання було в Ромчика? Чи здійснилось воно?
- Які почуття виникли в Ромчика? Що підказує, що він сердиться?

Почуття людей пов'язані з їхніми бажаннями. Здійснюються бажання — люди радіють, відчуваються задоволеними, щасливими. Не здійснюються — люди засмучуються або сердяться. Робити висновки про почуття ми можемо за емоціями, що виявляються в жестах, позі та виразі обличчя людини.

Немає нічого поганого в тому, що люди засмучуються або сердяться. Погано, якщо такі почуття тривають довго. І погано, якщо людина через свої негативні емоції ображає інших. Ось чому треба вчитися володіти своїми емоціями.

Я дізнався/дізналася, що людину, яка працює над собою, виховує позитивні риси характеру, намагається бути корисною іншим людям, називають особистістю.

Я прагну навчитися розуміти інших людей.

Виготуй іграшку-складанку
та пограй з друзями.

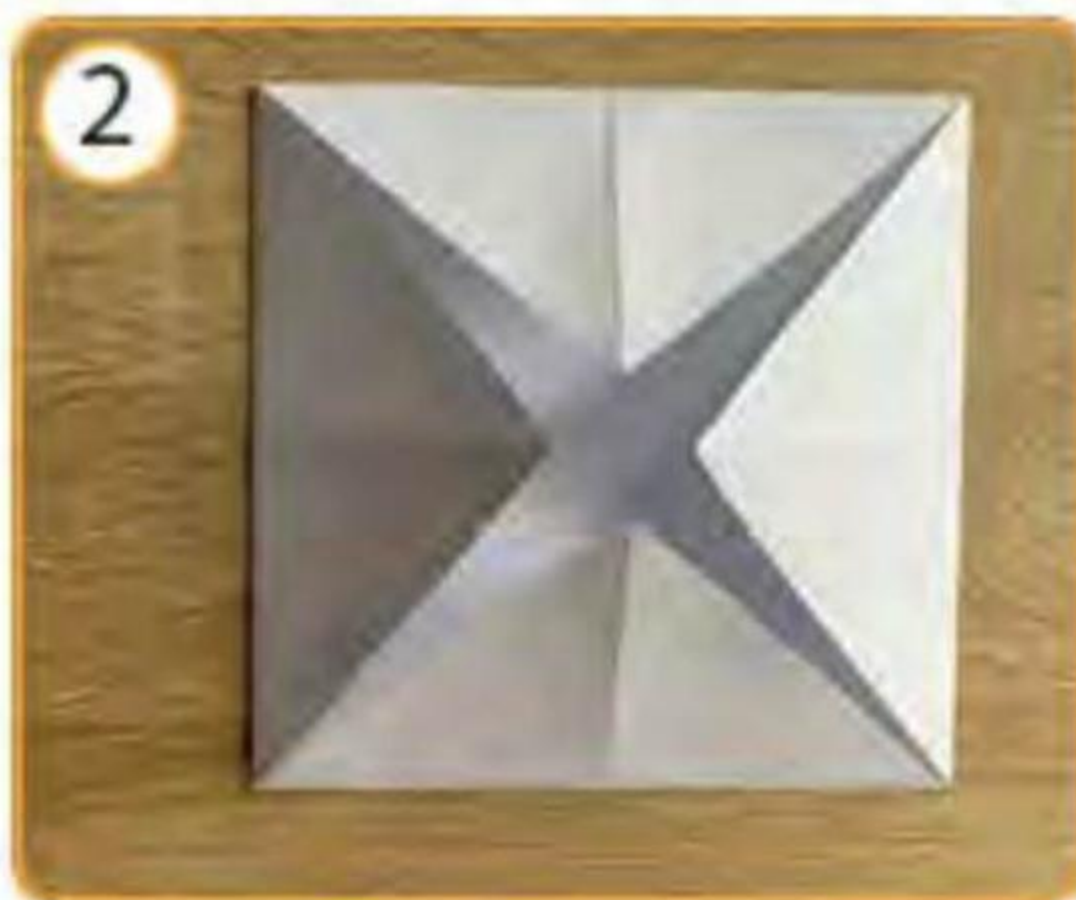
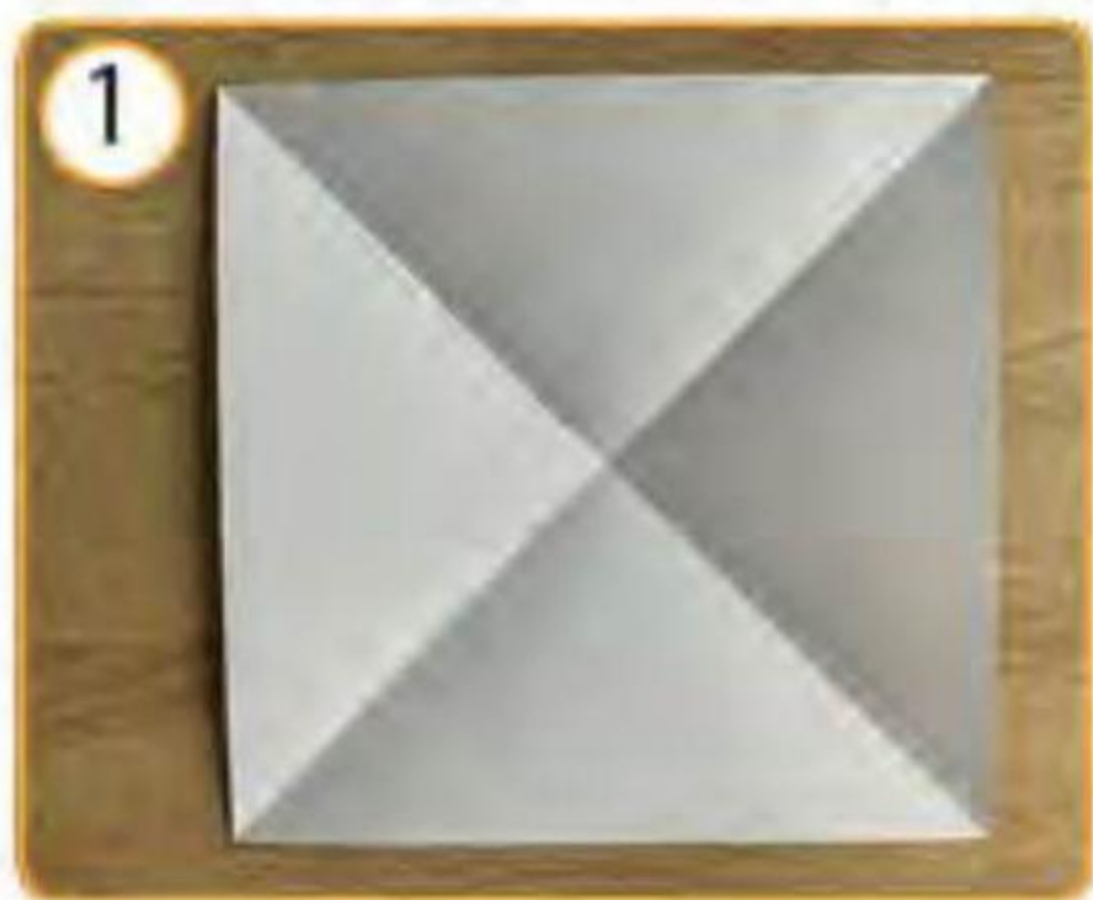
Матеріали та інструменти

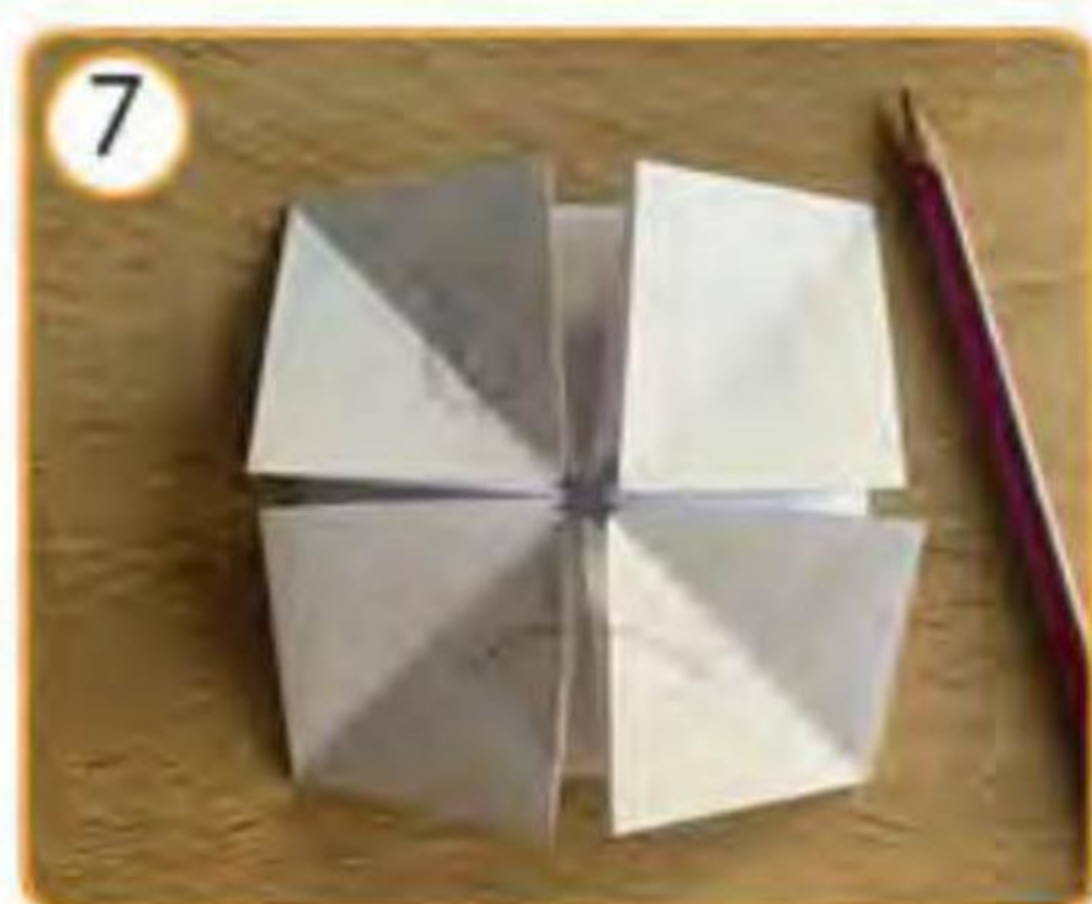
- аркуш паперу формату А4
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець
- циркуль
- фломастери

Послідовність виготовлення виробу

1. З аркуша паперу формату А 4 зроби квадрат. Зігни квадрат за діагоналями, розгорни його.
- 2–3. Кути загни до середини, як показано на фото, а потім розігни їх. Переверни заготовку на зворотній бік.
4. Протилежні сторони квадрата загни до середини, як показано на фото.
- 5–6. Праву та ліву частини заготовки зігни до центра, щоб утворилась фігура, як показано на фото.

7-8. Розміть емоції на складанці простим олівцем, а потім розмалюй кольоровими олівцями.

9-10. За бажанням на кольоровому папері за допомогою циркуля розміть 3 кола радіусом 4 см. Склади їх на 4 частини, як показано на фото.

11-12. За допомогою фломастерів намалюй на колах різні емоції. Зелене коло розріж навпіл по горизонталі, червоне — на 4 рівні частини по згинах, а жовте — навпіл по вертикалі.

13-15. Наклей вирізані частинки емоцій на різні боки складанки.

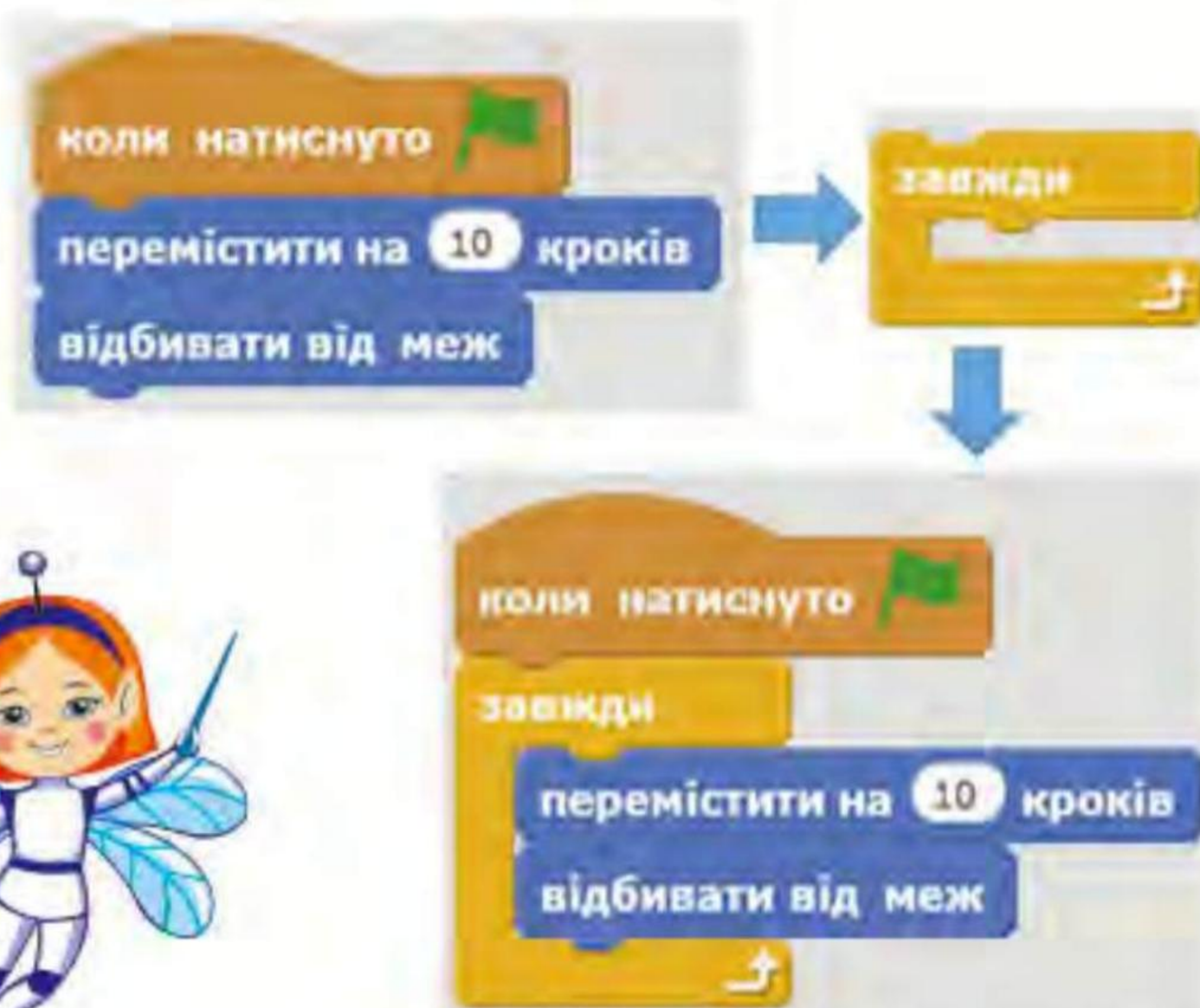
Якщо запустити програмне середовище Скретч, то за замовчуванням програма тобі запропонує створити скрипт для Рудого кота. Проте можна обрати й інший спрайт. Для цього під сценою потрібно знайти команду «**Новий спрайт**», а потім обрати потрібний спрайт із бібліотеки.

Сьогодні у програмному середовищі Скретч ми створимо модель руху молекул газу.

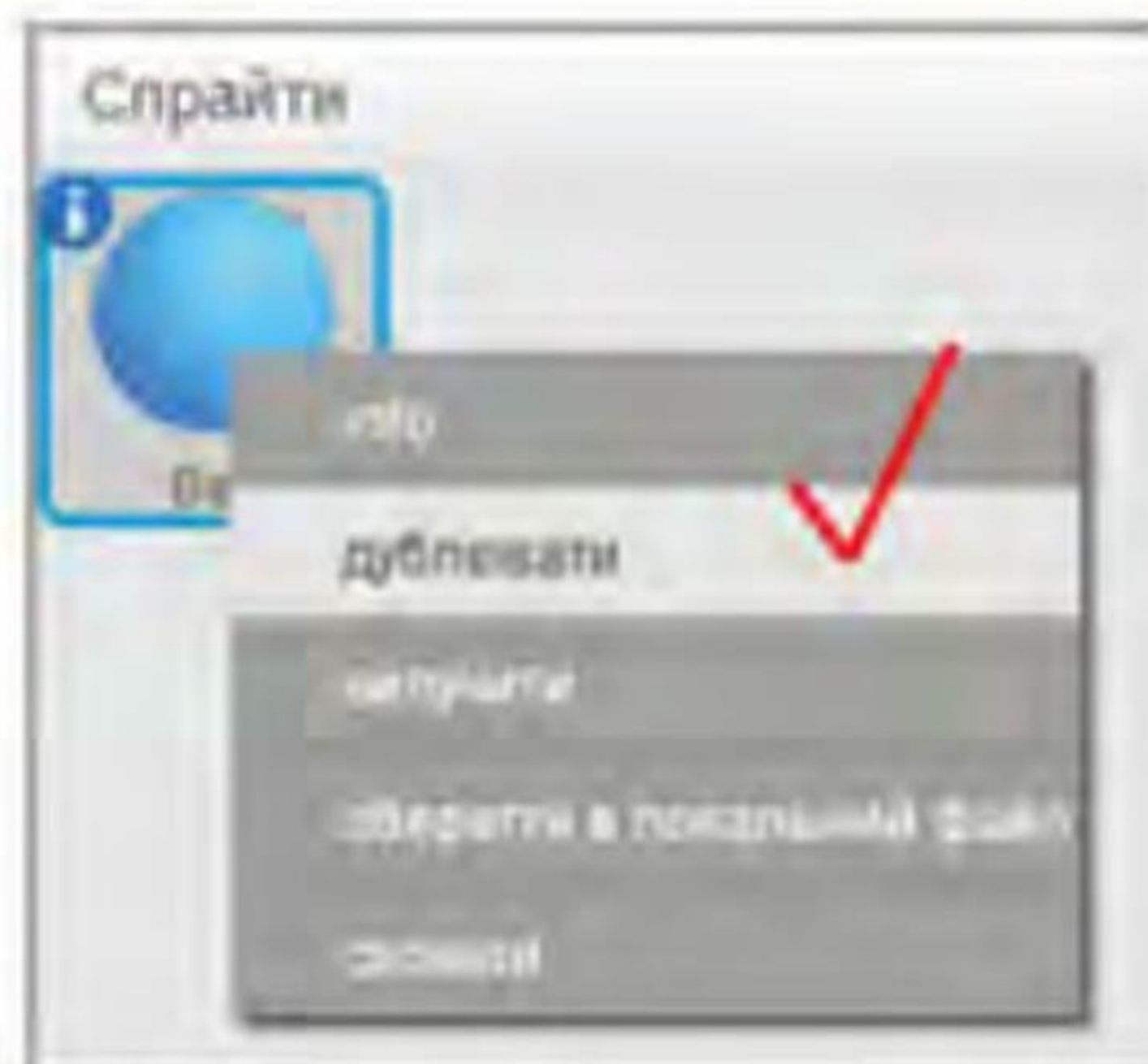
Практичне завдання за комп'ютером

1. Запусти середовище програмування Скретч.
2. Зміни спрайт. Для цього спочатку потрібно вилучити спрайт Рудого кота. Підведи мишу до спрайту і натисни праву клавішу миші. З'явиться контекстне меню: обери команду **вилучити**. Кіт зник, сцена — порожня.
3. Натисни кнопку: **Оберіть спрайт із бібліотеки**, а далі — **Ball**. Це і буде моделлю однієї молекули.
4. Напишемо спочатку скрипт для однієї молекули. Спрайт повинен постійно рухатися по сцені й відбиватися від її країв. Тому до відомої тобі команди «**переміститися на 10 кроків**» додай команду «**відбиватися від меж**».
5. Щоб рух молекули відбувався постійно, використай команду «**завжди**» з блоків групи «**Керувати**». Розмісти команди руху всередині.

6. Тепер додамо інші молекули. Для цього клацни на зображення спрайту правою клавішею мишки (в зоні спрайтів). З'явиться контекстне меню цього спрайту. Обери команду «**Дублювати**». Таким чином ти продублюєш не лише сам спрайт, а і його готовий скрипт.

7. Виконай дублювання 10 разів.
8. Запусти виконання програми. Досліди, як рухаються спрайти.
9. Щоб рух спрайтів більше нагадував рух молекул, змінимо напрямок руху кожної. Для цього клацни лівою клавішею мишки на літеру «i», що розміщена у верхньому лівому кутку зображення спрайту (в зоні спрайтів), і зміни кут напрямку руху.

10. Виконай ці самі дії для кожного спрайту окремо, але кут щоразу обирай інший.
11. Запусти виконання програми. Що змінилося?
12. Збережи скрипт і заверши роботу з програмою.

Самостійна розумова праця. Способи позбавлення втоми

Праця є невід'ємною складовою життєдіяльності людини. Вона спрямована на поліпшення життя окремої людини і суспільства загалом. Але праця є різною, вона поділяється на два основні види: фізична і розумова.

1 Прочитай перелік професій. Як вважаєш, яка професія вимагає більше фізичної активності, а яка — розумової?

Механік	Фінансовий аналітик	Вчителька
Юрист	Інженер-програміст	Прибиральниця
Лікар	Електрик	Психолог
Письменниця	Вантажник	Науковець
Водій	Архітектор	Боксер
Тренер	Музикант	Танцівник

Людина може здійснювати розумову працю, тому що здатна запам'ятовувати, аналізувати, шукати і структурувати дані, застосовувати інформацію для розв'язання проблем.

Розумова праця потребує активізації уваги, процесів мислення й інших психічних функцій та супроводжується нервово-психічним і емоціональним напруженням.

Твоє навчання є самостійною розумовою працею.

Людина опановує розумову працю поступово. Таку роботу необхідно починати з більш простих завдань, поступово переходячи до чогось більш складного. Від розумової праці настає втома, людина потребує відпочинку, тобто чергування праці й відпочинку. Для профілактики можливої перевтоми потрібен правильний розклад робочого дня. Важливо робити перерви 5–10 хвилин через кожну годину роботи. Вихідні дні треба присвятити активному відпочинку на свіжому повітрі.

2 Напиши невеличке есе «Гігієнічні вимоги до розумової праці учнів і учениць».

Самостійною називають людину, яка багато вміє робити сама й не чекає допомоги від інших. Вона здатна ухвалювати важливі рішення й відповідати за свою поведінку. Але вважати самостійною людину, яка може сама ходити, читати, писати, — неправильно. Самостійна людина — та, що ставить перед собою мету, сама шукає шляхи її досягнення, сама відповідає за здобутий результат.

Наприклад. Третьокласниця Маринка читала повільніше за всіх у класі. Це заважало їй добре навчатися не лише на уроках читання, а й на уроках української мови, математики, курсу «Я досліджую світ». Учитель порадив дівчинці щодня читати вголос по 20–30 хвилин. Тоді Маринка поставила собі за мету навчитися читати швидко.

Щодня, повернувшись зі школи додому, вона ставила перед собою годинник, розгортала книжку й читала 20 хвилин. Їй дуже хотілося пограти з дівчатками в м'яча, побавитися з кошеням Пушком, подивитися улюблені мультфільми...

І вона це робила, але тільки тоді, коли минало 20 хвилин!

...Через два місяці Маринці читала на уроці уривок з оповідання. Дівчинка прочитала його швидко, зрозуміло й виразно. Її успіху раділи всі: і сама Маринка, і вчитель, і діти.

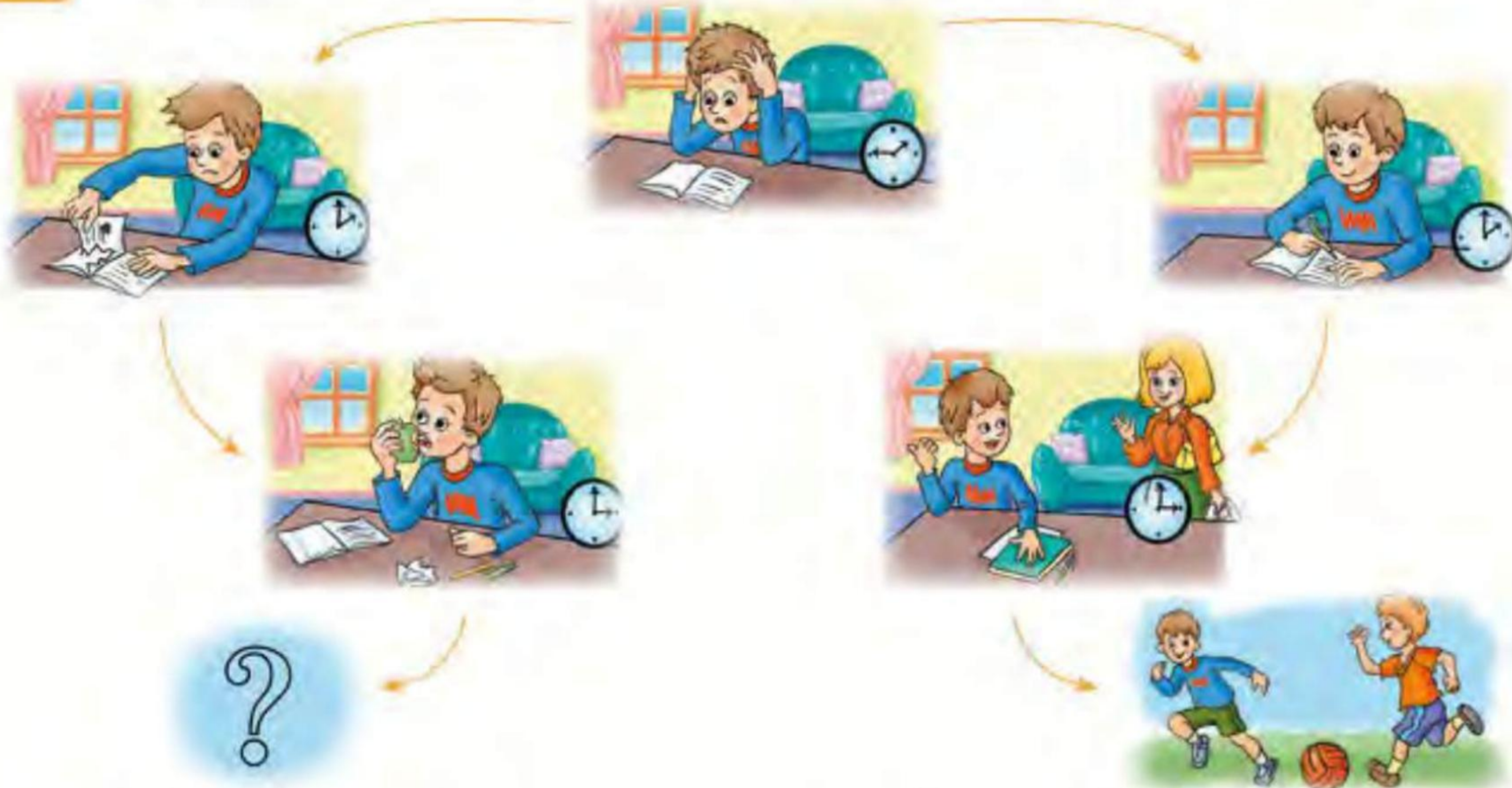
Маринка вчинила як самотійна, серйозна, наполеглива людина.

3 Знайди в словничку слово *самотійність*. Що воно означає?

4 Розглянь малюнки. Як краще вчинити хлопчикові?

● Коли хлопчик поводить як самотійна людина?

5 Прочитай, що думають Єгор і Настя про самотійність. Із чийм висловленням ти погоджуєшся?

Самотійність — це коли ти сам дбаєш про себе, про свої речі й кімнату і сам, без нагадувань і допомоги, готуєш уроки.

Самотійність — це коли ти сам відповідаєш за свої вчинки. Навіть якщо ти скоїв погано, то зізнаєшся та виправляєш помилки самотійно, а не перекладаєш свою провину на інших.

Тепер я знаю, яку людину називають самотійною. Я прагну бути самотійною людиною.

Фізична активність — будь-який довільний рух тіла, який вимагає енергетичних витрат і забезпечується м'язами.

Рухова активність

Рухова активність впливає на збереження і зміцнення здоров'я людини. Фізичні вправи підвищують загальний тонус і працездатність, а також стимулюють захисні сили організму — зростає стійкість до несприятливих впливів навколишнього середовища, тому лікувальну фізкультуру широко застосовують у медичній практиці.

Принципи рухової активності

Систематичність

Займатися щодня або не рідше ніж тричі на тиждень

Поступовість

Навантаження слід збільшувати поступово

Різноманітність

Добирати вправи слід так, щоб гармонійно розвивати всі фізичні якості

Користь рухової активності

У користі рухової активності були переконані видатні люди всіх епох.

Під впливом фізичних вправ удосконалюються будова і діяльність усіх органів, підвищується працездатність і зміцнюється здоров'я.

Прочитай текст.

Кишенькові гроші

Мене звуть Ганнуса. Щотижня мама дає мені 200 гривень на мої особисті потреби. Бабуся ці гроші називає кишеньковими. Мій старший брат Дмитро працює у банку. Він говорить, що ці гроші — мій невеличкий дохід. Так називають гроші, які людина одержує.

Протягом тижня я купую інколи булочки, подеколи зошити або інше навчальне приладдя. За тиждень я витрачаю 180 гривень. Дмитро називає ці гроші витратами, а ті, що залишилися, — заощадженнями. Я їх накопичую, тому що хочу придбати кролика.

- Скільки гривень становить щотижневий дохід Ганнусі?
- Скільки грошей становлять щотижневі витрати?
- Скільки грошей вона заощаджує щотижня?
- Чи є у вас кишенькові гроші? Як ви їх витрачаєте?

Подивись мультфільм «Кишенькові гроші». На скільки частин радить розподілити кишенькові гроші тітонька Сова?

Розглянь схему, яку склав Ромчик. Розкажи, звідки отримує гроші родина Ромчика.

- Дізнайся, які доходи має твоя родина. Склади відповідну схему.

- 4** Розглянь і прочитай таблицю, яку склала Оксанка. Розкажи, на що витрачає гроші її родина.

Витрати моєї родини

Постійні, обов'язкові	Непостійні
на оплату комунальних послуг на продукти харчування на придбання ліків для бабусі на поповнення мобільних телефонів на оплату моїх занять гімнастикою купівля одягу та взуття	придбання іграшок відвідування музею зустрічі із друзями

- Дізнайся, як витрачає гроші твоя родина. Запиши це в таблицю у своєму зошиті.

- 5** Розглянь малюнок. Розкажи, у якому магазині ти можеш придбати ці товари.

- 6** Розглянь схему. Розкажи, на які дві груп розподіляють товари.

- До якої групи товарів належать морозиво та цукерки, мандарини?
- До якої групи товарів — сукня, кросівки, футбольний м'яч?

7

Ромчик хоче придбати нові кросівки, а Оксанка — нову сукню. Поміркуй, що дітям потрібно знати, щоб придбати речі, які їм потрібні та підходять.

- Дізнайся у дорослих свій розмір взуття та одягу.

Кожна людина хоче купувати якісні товари та користуватися ними. Ніхто не хоче їсти черствий хліб із пліснявою або пити прогіркле молоко. Ніхто не хоче купувати взуття, у якого через день відклеїться підошва. Тому люди уважно розглядають товар під час купівлі. Дізнатися про якість товару можна завдяки етикетці або упаковці товару.

8

Розглянь упаковку йогурту.

- Чи є на упаковці дата виготовлення товару?
- Чи є на упаковці кінцева дата споживання (вживання)?
- Чи є рекомендований термін вживання після відкриття?
- Про що ще може розповісти упаковка?

9

Розглянь етикетки, які було прикріплено на сукні, що придбала Оксанка.

- Чи є на етикетці назва товару?
- Чи зазначено розмір?
- Чи є інформація щодо догляду за сукнею?

Сьогодні дізнаємося
про технологію виготовлення
бутербродів та корисні продукти
для них.

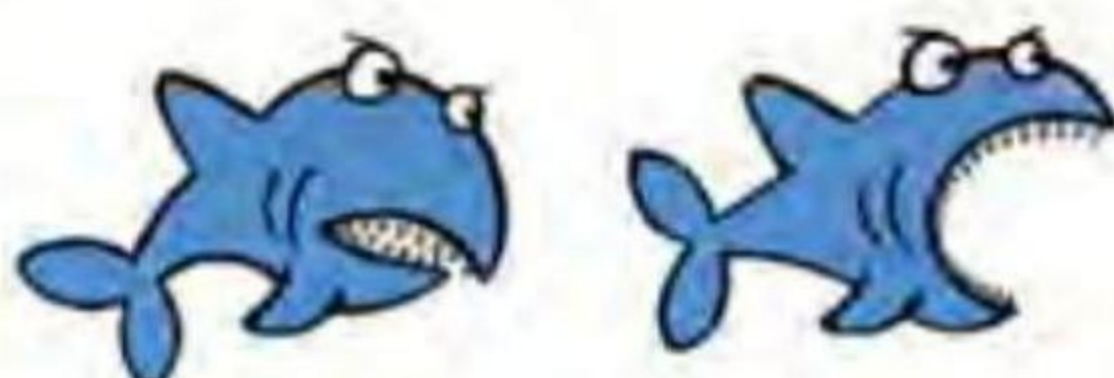
- Розглянь фото. Які інгредієнти використали для приготування бутербродів? Яке приладдя? Визнач вартість кожного інгредієнта.
- Розглянь фото та склади технологію виготовлення бутербродів.

- Знайди рецепти бутербродів з корисних інгредієнтів. Визнач їхню кількість та підрахуй вартість.

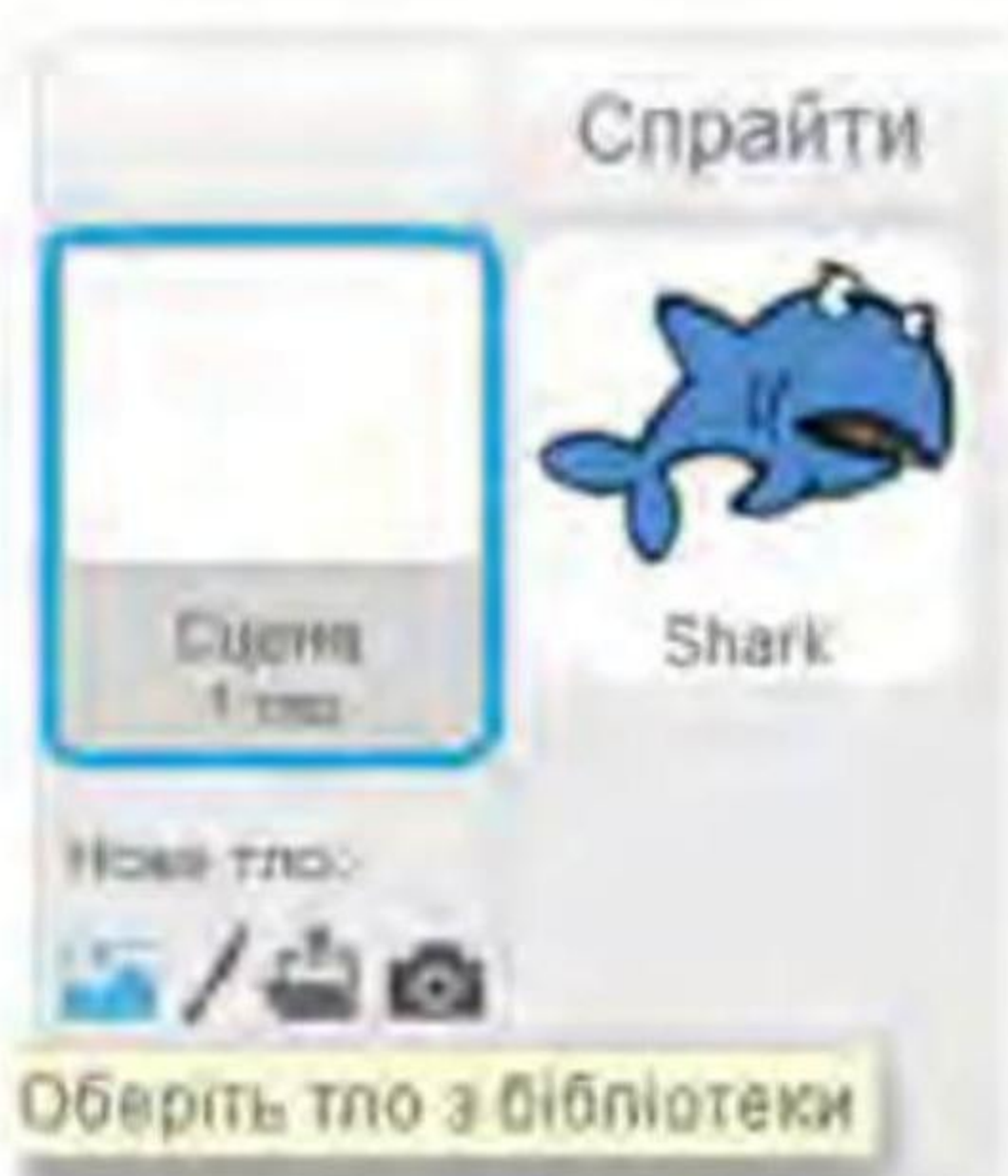

Розглянь малюнок. Порівняй зображення акули. Що спільного між цими двома образами? Чим вони різняться? До багатьох спрайтів може існувати кілька образів (костюмів). Зміну образів можна використовувати, щоб рух спрайта був більш цікавим.

Щоб перевірити, які існують костюми у певного спрайта, відкрий вкладку **Образи**. Ти побачиш можливі варіанти костюмів для обраного спрайта.

У разі створення нового проєкту за замовчуванням установлюється **білий фон (тло)**. У середовищі програмування Скретч тло можна змінювати.

Сцена — це також об'єкт, який навіть може мати кілька різних фонів. Для сцени можна написати власні окремі скрипти, проте команди деяких блоків використовувати не можна (блоки руху, блоки малювання тощо).

Щоб замінити біле тло на інше, потрібно знайти вкладку **Нове тло** та обрати команду: **Оберть тло з бібліотеки**. У **Бібліотеці** обираємо опцію **Під водою**, а далі — одне із зображень, наприклад, **underwater 3**.

Будемо вчитися змінювати образ спрайта на тло сцени.

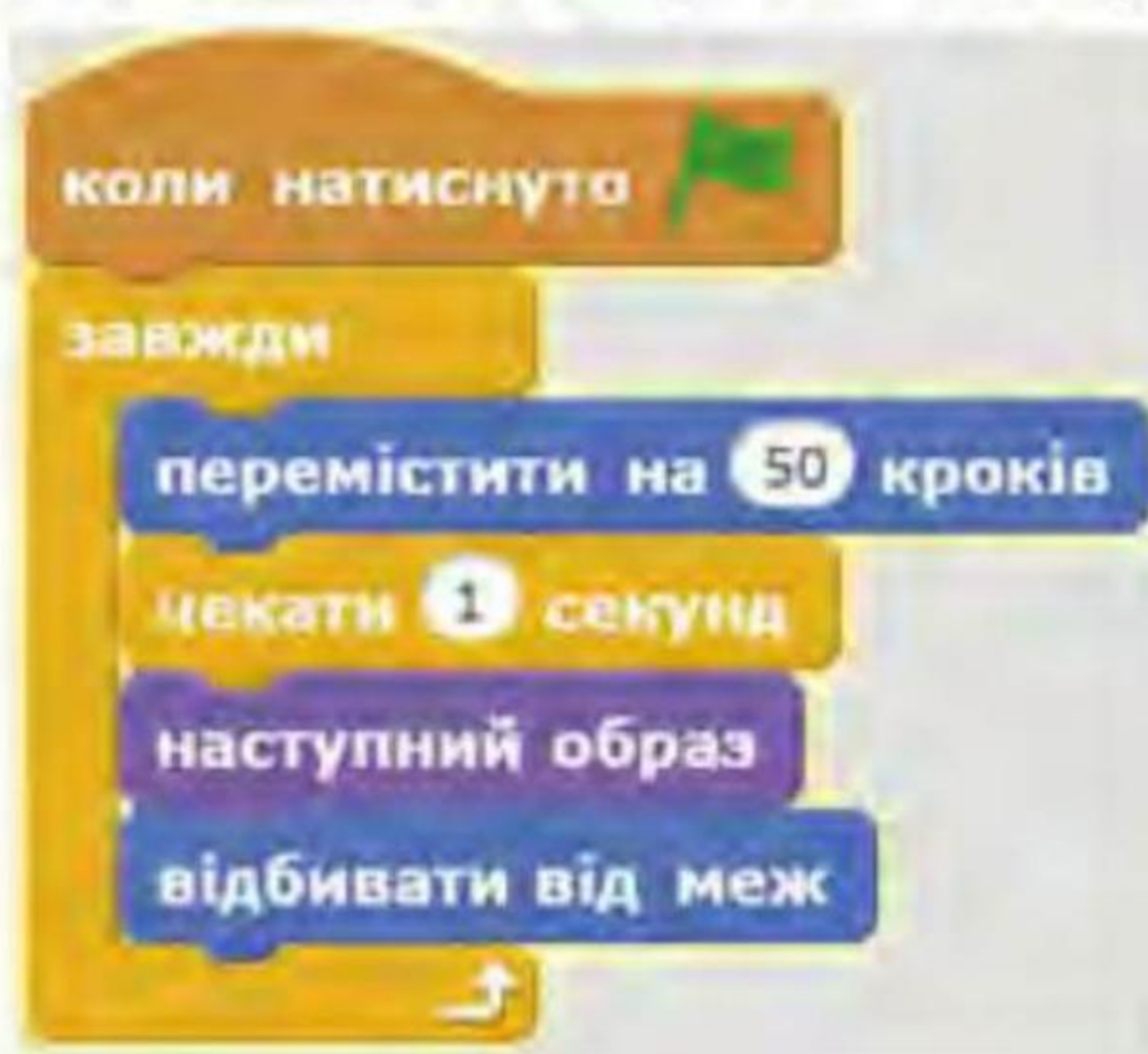

Практичне завдання за комп'ютером

1. Запусти середовище програмування Скретч.
2. Вилучи спрайт Рудого кота і натисни кнопку: **Обери спрайт із бібліотеки** і далі — **Shark**. Скільки образів існує для цього спрайта? Переглянь кожен.

3. Самостійно створи для цього спрайта скрипт, щоб акула плавала по сцені, змінювала костюм, а коли доходила до межі сцени, поверталася.
4. Розглянь малюнок. Порівняй, свій скрипт і зразок. За потреби внеси зміни у свій скрипт.

5. Досліди, як поводить себе акула, коли доходить до краю сцени? Чи перевертається вона вниз головою? Для того, щоб виправити цей недолік, наприкінці скрипту додай блок

Досліди, що змінилося після цього.

6. Випробуй інші типи обертання і поспостерігай, що саме буде змінюватися. Обери той тип обертання, який тобі до вподоби.
7. Збережи проєкт і заверши роботу над програмою.

**Потреби інших, їх урахування
та пошук можливості допомоги**

Прочитай притчу про Езопа.

Одного разу філософ Ксанф, рабом якого був Езоп, запросив гостей і звелів Езопу приготувати обід: першого дня — найгірший, другого дня — найкращий.

Першого дня на перше, на друге і на третє Езоп приготував язик.

— Чому ти подаєш одні язики? — запитали Езопа.

— Мені звеліли приготувати найгірший обід, а що може бути гірше за язик? Тільки тому, що ми маємо язик, ми засмучуємо одне одного, лаємося, брешемо, обманюємо, хитруємо й сваримось. Язик робить людей ворогами, руйнує міста, навіть цілі держави. Він приносить у наше життя горе й зло. Чи може бути щось гірше за язик?

Другого дня Езоп знову подав язик.

Господар і гості здивувалися.

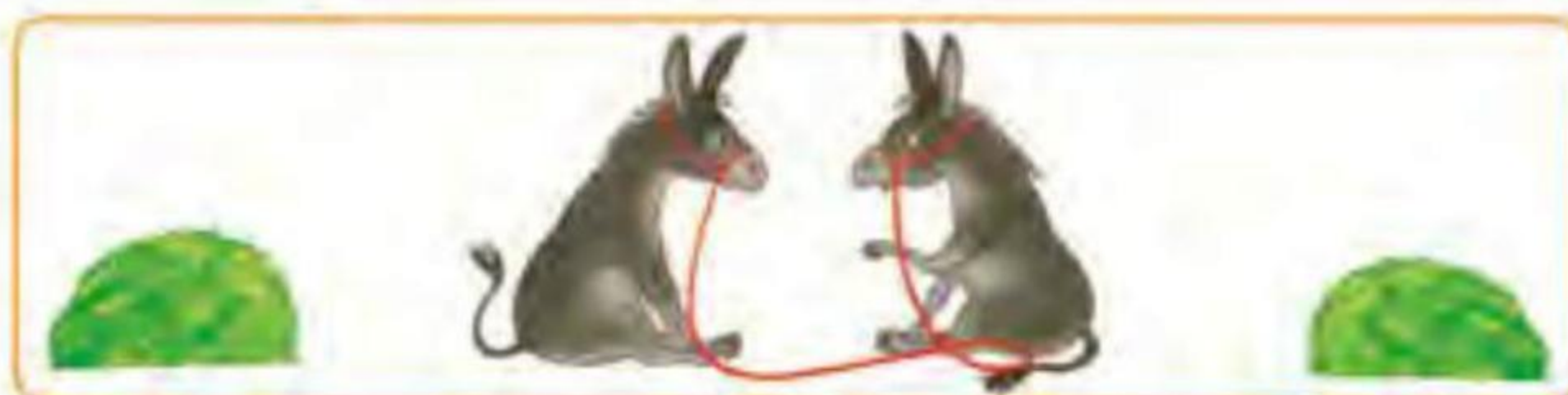
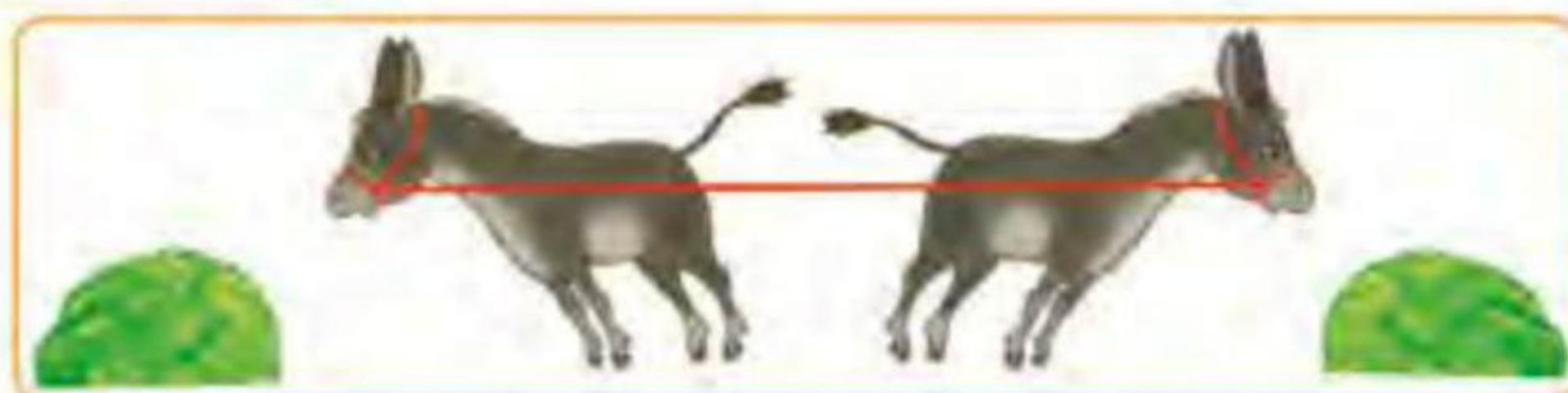
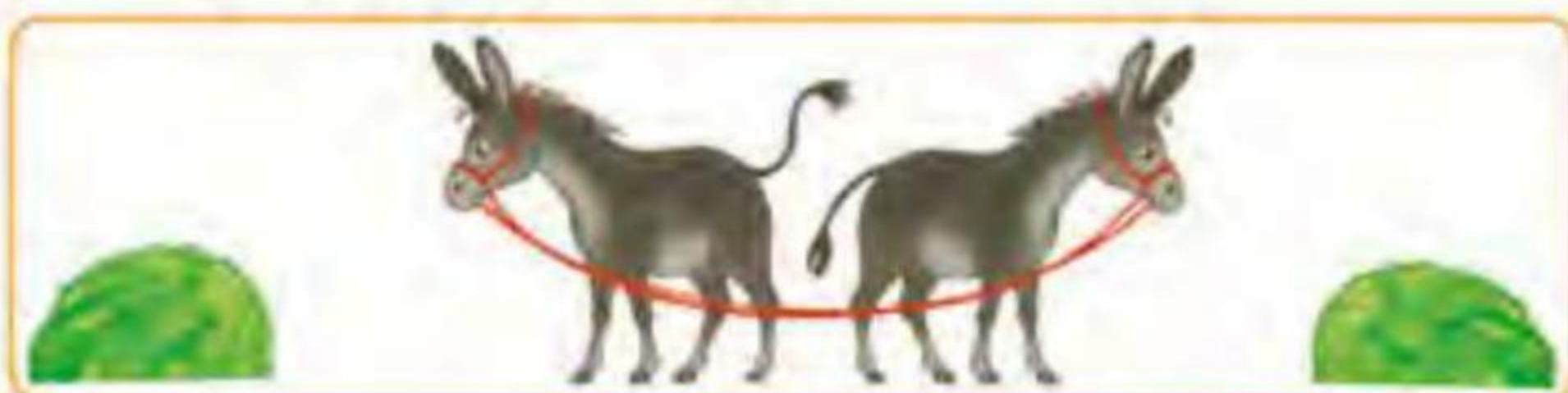
— Мені веліли приготувати найкращий обід, — пояснив Езоп, — а що для філософа може бути краще за язик! За допомогою язика навчаємося, розв'язуємо різні питання, просимо, вітаємо, миримося, даємо, отримуємо, виконуємо прохання, надихаємо одне одного. Язик допомагає нам будувати міста, розвивати культуру. На мою думку, що немає нічого кращого за язик.

- Що хотів підкреслити Езоп, приготувавши однакові найкращий і найгірший обіди?

2

Розгляньте малюнки. Як осликам розв'язати конфлікт? Дайте їм пораду.

- Які з поданих рис характеру допомагають залагодити будь-який конфлікт?

Доброзичливість, жадібність, охайність, поступливість, милосердя, сміливість, чесність.

Я дізнався/дізналася, що існує багато способів уникнути конфлікту.

Я розумію, що у розв'язанні конфлікту можуть допомогти доброзичливість, милосердя і поступливість. Я прагну не брати участь у конфліктах й гідно поводитись під час їх розв'язання.

3

Знайди в словничку слова **милосердя**, **делікатність**. Що вони означають?

4

Поясни подані прислів'я.

- Не одежа красить людину, а добрі діла.
- Добре ім'я краще багатства.

Прочитай притчу.

Одного разу один старий мудрий індіанець, вождь племені, розмовляв зі своїм онуком.

— Чому є погані люди? — запитав його допитливий малюк.

— Поганих людей немає, — відповів вождь. — У кожній людині є дві половини — світла й темна. Світла половина душі закликає людину до любові, доброти, чуйності, надії, щирості. А темна уособлює зло, егоїзм, руйнування, заздрість, брехню, зраду. Це як битва двох вовків. Уяви, що один вовк світлий, а другий — темний. Розумієш?

— Розумію, — сказав малюк, зворушений до глибини душі словами діда. Хлопчик на якийсь час замислився, а потім запитав:

— Але який же вовк перемагає зрештою?

Старий індіанець ледь помітно посміхнувся:

— Завжди перемагає той вовк, якого ти годуєш.

● До чого закликає світла сторона душі людини?

Ми не робимо нічого великого, ми робимо мало, але з великою любов'ю.

Мати Тереза, черниця, засновниця доброчинних місій

● Які чесноти притаманні матері Терезі та її помічникам?

Я дізнався/дізналася, що найціннішими чеснотами є розумна доброта, співчуття.

Я прагну виховувати у своєму характері такі чесноти.

Прочитай текст.

Перед тим, як здійснити якийсь учинок, ти, напевно, запитуєш себе: чи можна так робити?

Вагаючись, ти пригадуєш, чого тебе вчили, співвідносиш свої дії з правилами поведінки в суспільстві. У тебе є два шляхи: виконувати ці правила або порушувати їх. Опинившись перед вибором, ти прислухаєшся до свого внутрішнього голосу — совісті.

Пам'ятай: обираючи вчинок, ти обираєш і наслідки, до яких він призводить.

Усі знають, що не можна битися, брехати, брати чужі речі, кривдити інших людей. Проте одні дотримуються цих правил, а інші — ні. Тобто хтось дослухається до своєї совісті, а хтось вирішив її не слухати.

Розгляньмо приклад. Якийсь хлопчик звик битися і не хоче виправлятися. Такий забіяка має бути готовий до неприємних наслідків. Або його провчить хтось сильніший, або уникатимуть більш слабкі. Ба більше, у бійці він може покалічити людину, а за це йому доведеться відповідати. У цьому разі хлопчик скоює **правопорушення** — тобто порушення правил. Кожне суспільство встановлює свої закони для громадян. І своєю поведінкою хлопець-забіяка порушує закони України. Він не виконує свої обов'язки громадянина: «Не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей», а також порушує права іншої людини: «Кожна людина має право на захист честі й гідності».

Якщо людина порушує закони держави, її карають. Як саме — визначає суд.

Більшість людей не порушують закони, і зовсім не тому, що бояться покарання. Від негідних учинків їх застерігає внутрішній голос — совість. Вони знають, що душевний спокій і лад із самим собою — найголовніше.

Коли тобі пропонують зробити щось протиправне, умій відмовитися! Нікому не дозволено примушувати тебе порушувати закон.

- Розглянь малюнки. Чому хлопчик каже «Ні»?

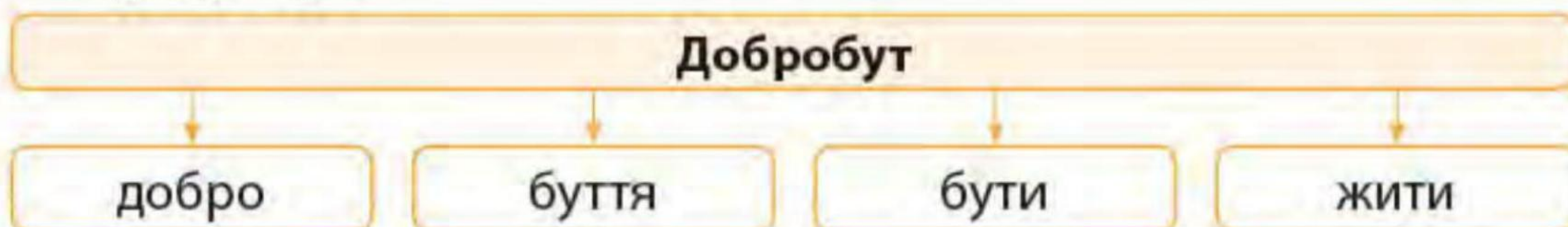

Тепер я знаю, що правопорушення — це вчинки, які завдають шкоди іншим людям.

1 Виконай завдання.

1. Користуючись підказкою, спробуй пояснити значення слова **добробут**.

2. Поміркуй і розкажи, що потрібно людині для гарного життя.

2 Прочитай уривок з казки «Зайчикова хатка».

Йде зайчик дорогою, плаче. Йому назустріч — два собаки:
— Гав-гав-гав! Чого, зайчику, плачеш?

А зайчик відповідає:

— Як же мені не плакати? Була в мене хатка луб'яна, а в ли-
сиці — крижана. Настала весна, лисиччина хатка розтанула.
Попросилася вона до мене переночувати, та мене й вигнала!

— Не плач, зайчику!

Ми твоєму горю зарадимо!

- У чому зайчик відчував потребу: в їжі, житлі або в одязі?

3 Розглянь малюнки. Розкажи, як люди задовольняють свої потреби в лікуванні, їжі, одязі, гарному вигляді.

- Назви малюнки: на яких люди купують товар; на яких отримують послугу.

У кожної людини є основні потреби — в їжі, одязі та житлі та безліч інших. Для того, щоб їх задовольнити, людина купує

товар або отримує послугу. Таким чином вона стає споживачем/споживачкою. Ти також є споживачем/споживачкою.

Споживач — це людина, яка щось купує або отримує послугу.

4 Тарас і Оксанка написали у яких ситуаціях вони були споживачами. Чи погоджуєшся ти з ними?

Я споживач, коли:

- малюю в альбомі
- купую сік
- їду в поїзді
- відвідую кінотеатр

Я споживачка, коли:

- купую морозиво
- граюсь зі своїм собакою
- відвідую музей
- купую футбольний м'яч

5 Користуючись схемою, розкажи, що купують або отримують споживачі.

Сьогодні навчимося виконувати шов «уперед голку» та оздоблювати ним сердечко.

Матеріали та інструменти

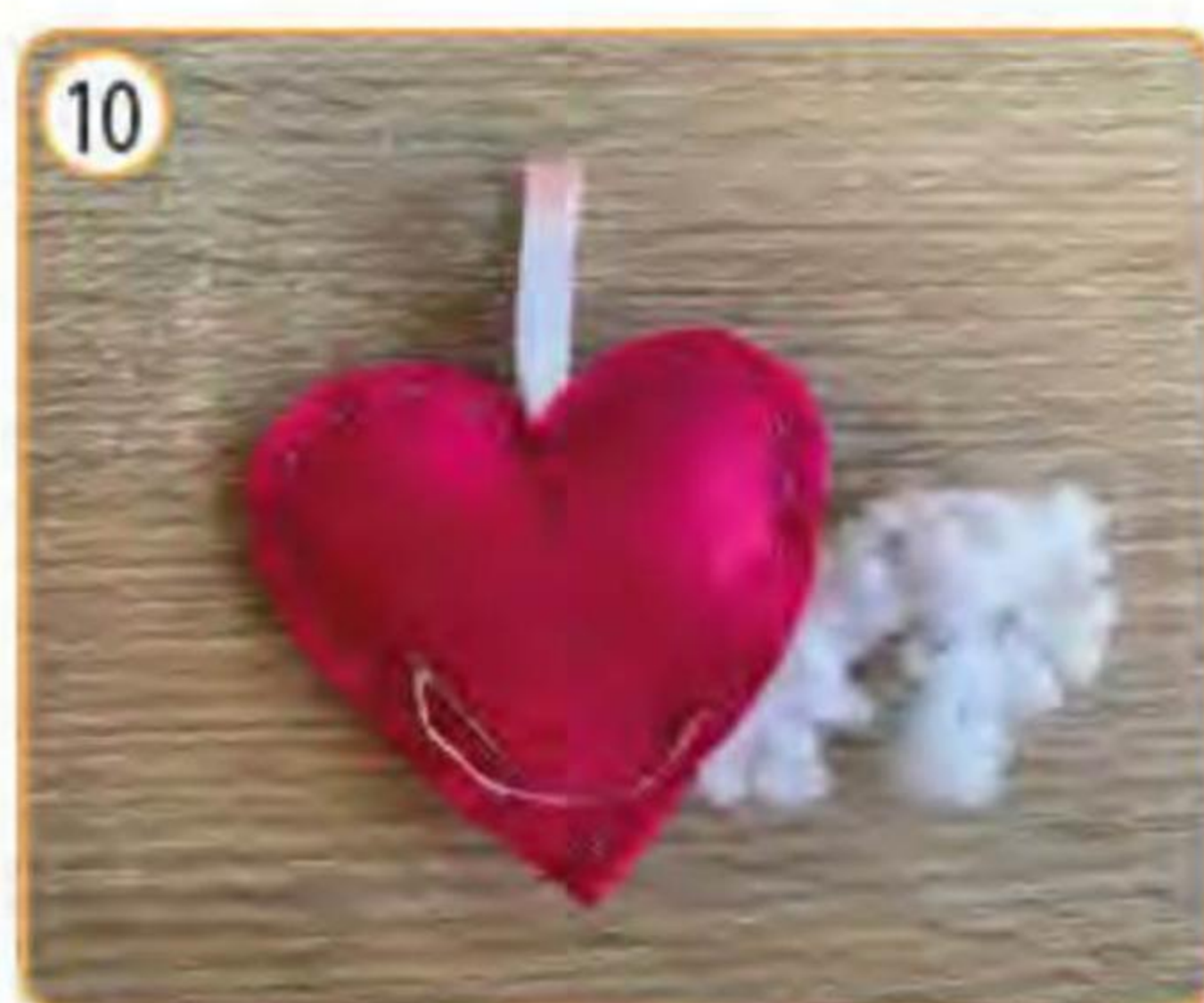
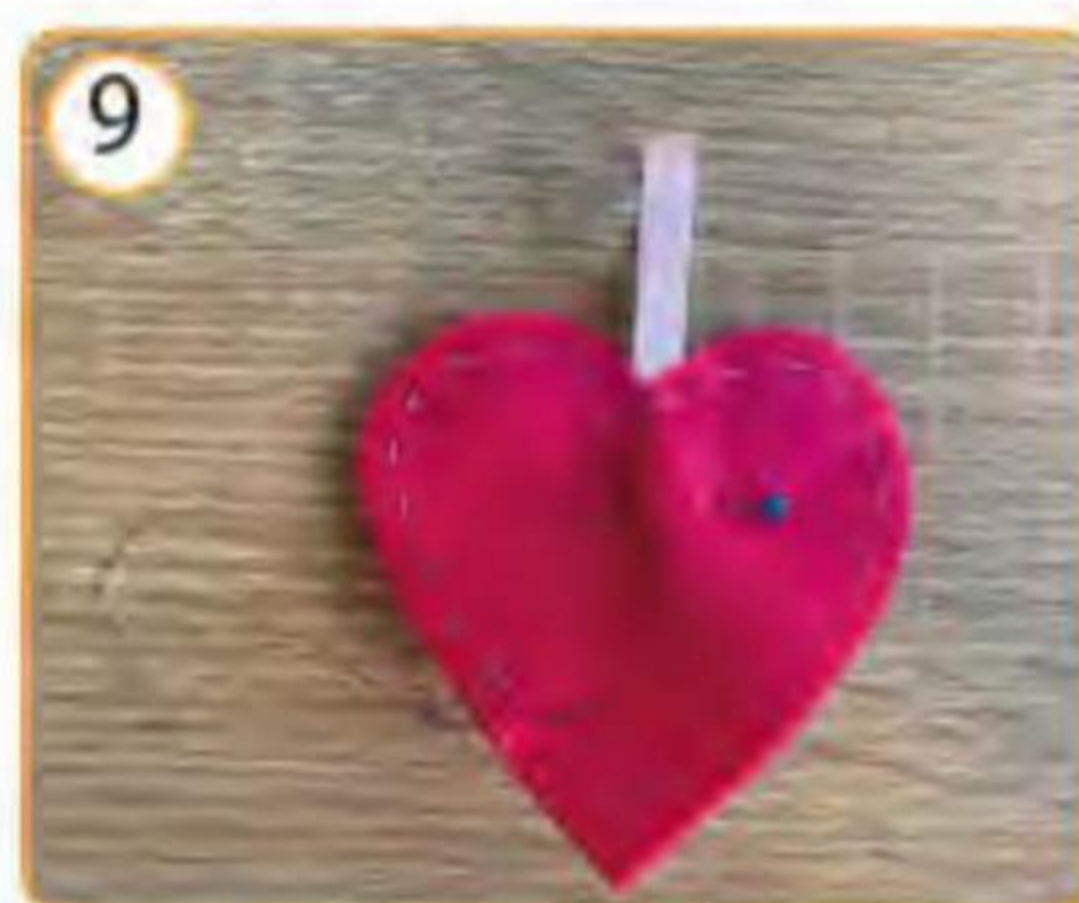
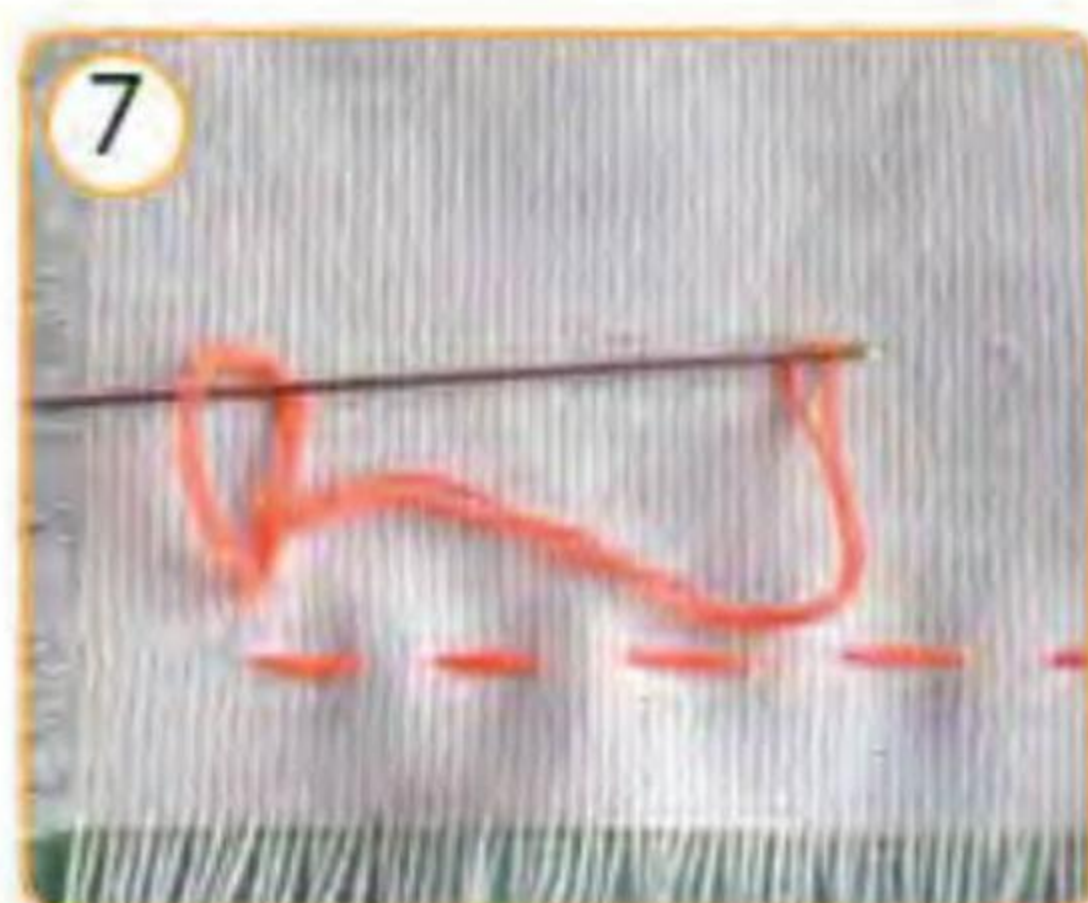
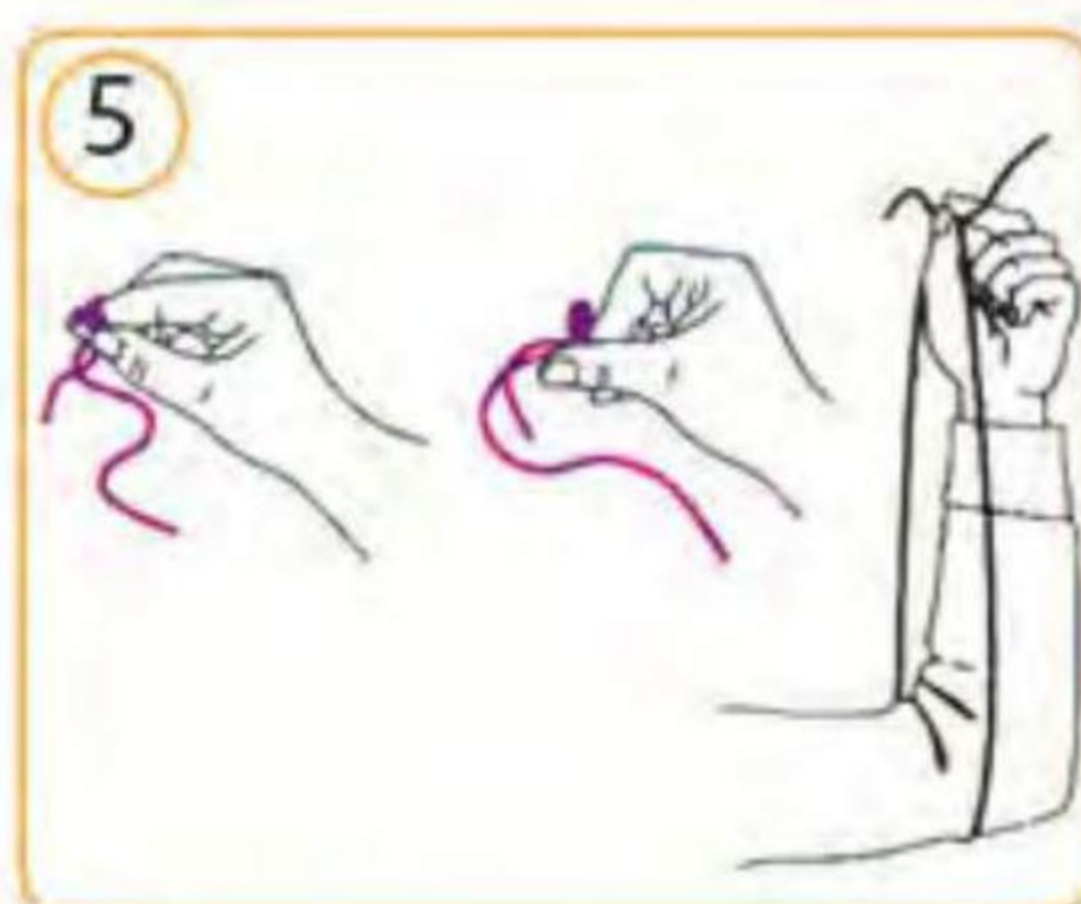
- фетр
- наповнювач (вата, синтепон, холлофайбер)
- ножиці
- викрійка
- олівець (або крейда)
- булавки
- нитки для шиття
- голка
- стрічка

Послідовність виготовлення виробу

1. Склади фетр навпіл. Зафіксуй викрійку булавками, як показано на фото. Обведи викрійку олівцем.
2. Зніми викрійку, зафіксуй фетр булавкою та виріж по контуру.
- 3–4. Стрічку завдовжки 10–12 см сложи навпіл та закріпи її на одній деталі булавкою. Наклади другу половинку сердечка та закріпи булавкою.

5. Відміряй нитку, засели в голку та зав'яжи вузлик.
- 6–7. Закріпи нитку з голкою на тканині з внутрішнього боку верхньої деталі. Починай зшивати деталі швом «уперед голку». Пам'ятай, що стібки повинні бути однаковими.
8. На місці вкладеної стрічки зроби подвійні стібки, щоб краще її закріпити.
9. Продовжуй зшивати деталі швом «уперед голку», рухаючись за формою сердечка.
10. Залиш місце, не дошиваючи на ширину двох пальчиків, та наповни сердечко наповнювачем.
11. Доший до кінця. Виведи нитку між деталями та закріпи. За бажанням оздоб сердечко бантиком або камінцями.

Які країни є сусідами України? Чи доводилося тобі подорожувати цими країнами?

Сьогодні ми здійснимо віртуальну подорож до сусідньої країни — Польщі. А допоможе нам у цьому програмне середовище Скретч.

Польща — це європейська країна з багатою історією, різноманітною культурою і чудовими природними пейзажами. Не лише спільний кордон об'єднує нас, але й культурні, економічні та політичні зв'язки. Польща є надійним сусідом і важливим партнером України. У Польщі зараз проживає понад 2 млн українців.

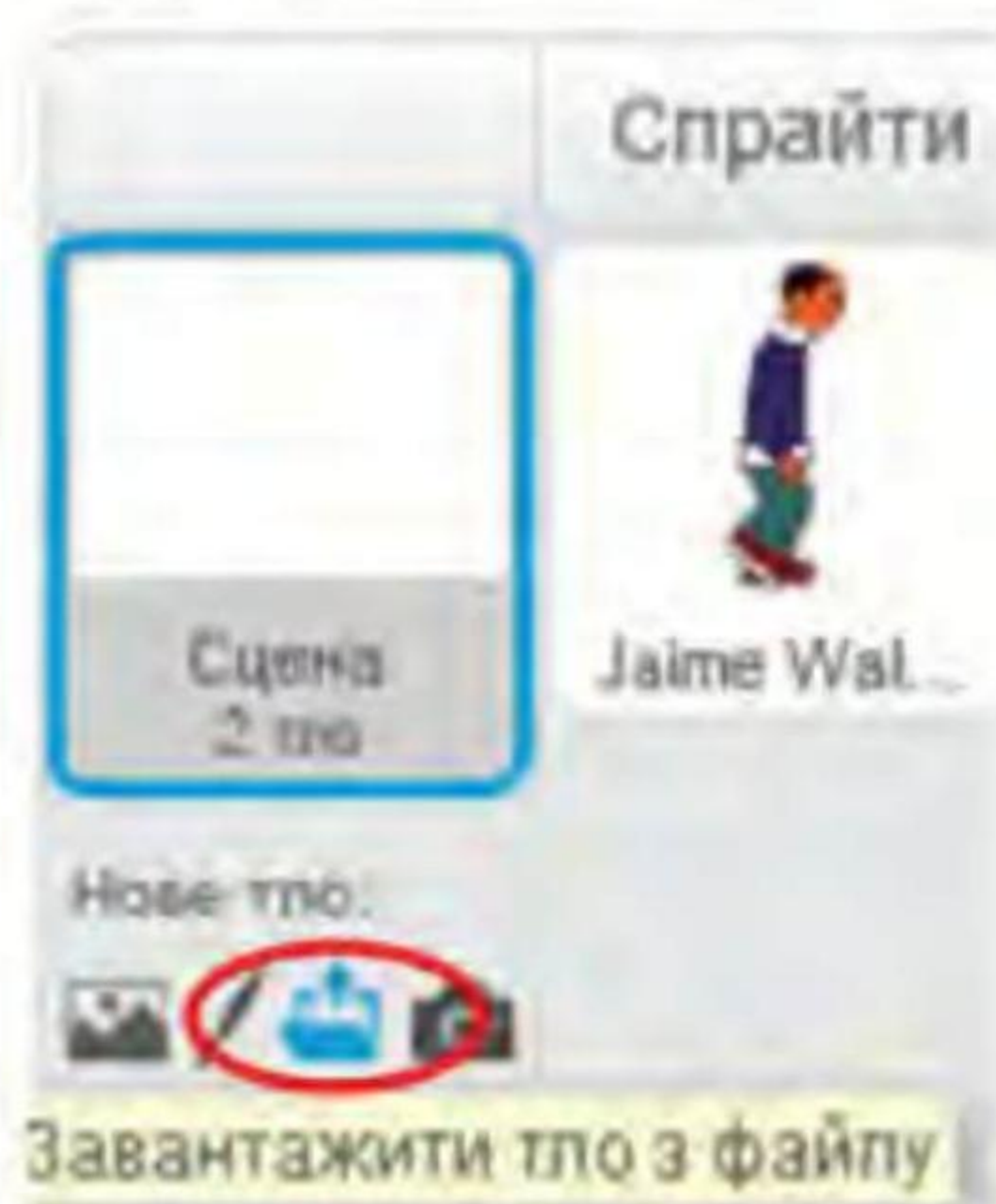

Здійснимо віртуальну подорож до Польщі.

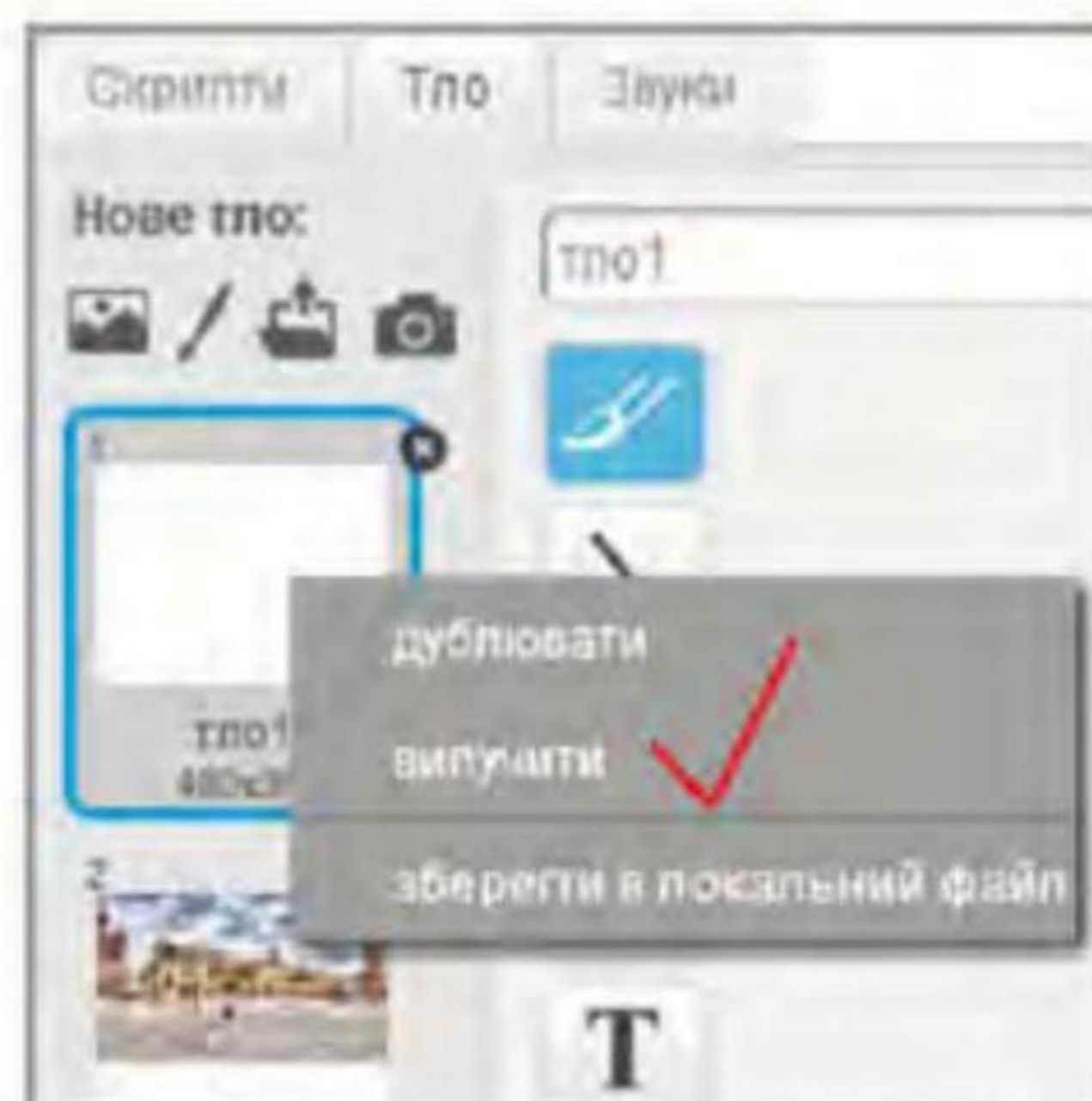
Практичне завдання за комп'ютером

1. Знайди в інтернеті зображення видатних місць Польщі. Збережи ці зображення у папці, яку тобі вкаже вчитель/учителька.
2. Запусти програмне середовище Скретч.
3. Вилучи спрайт Рудого кота й обери два інші спрайти. Це будуть наші мандрівники. Зверни увагу, щоб спрайти мали такі костюми, які будуть імітувати рух.
4. Напиши для кожного спрайта скрипт, за яким герой буде безперервно ходити вздовж сцени та відбиватися від країв. За цих умов образ спрайта буде змінюватися. Пильнуй, щоб спрайт не перевертався догори ногами. Запускатися скрипт повинен **за допомогою прапорця**.

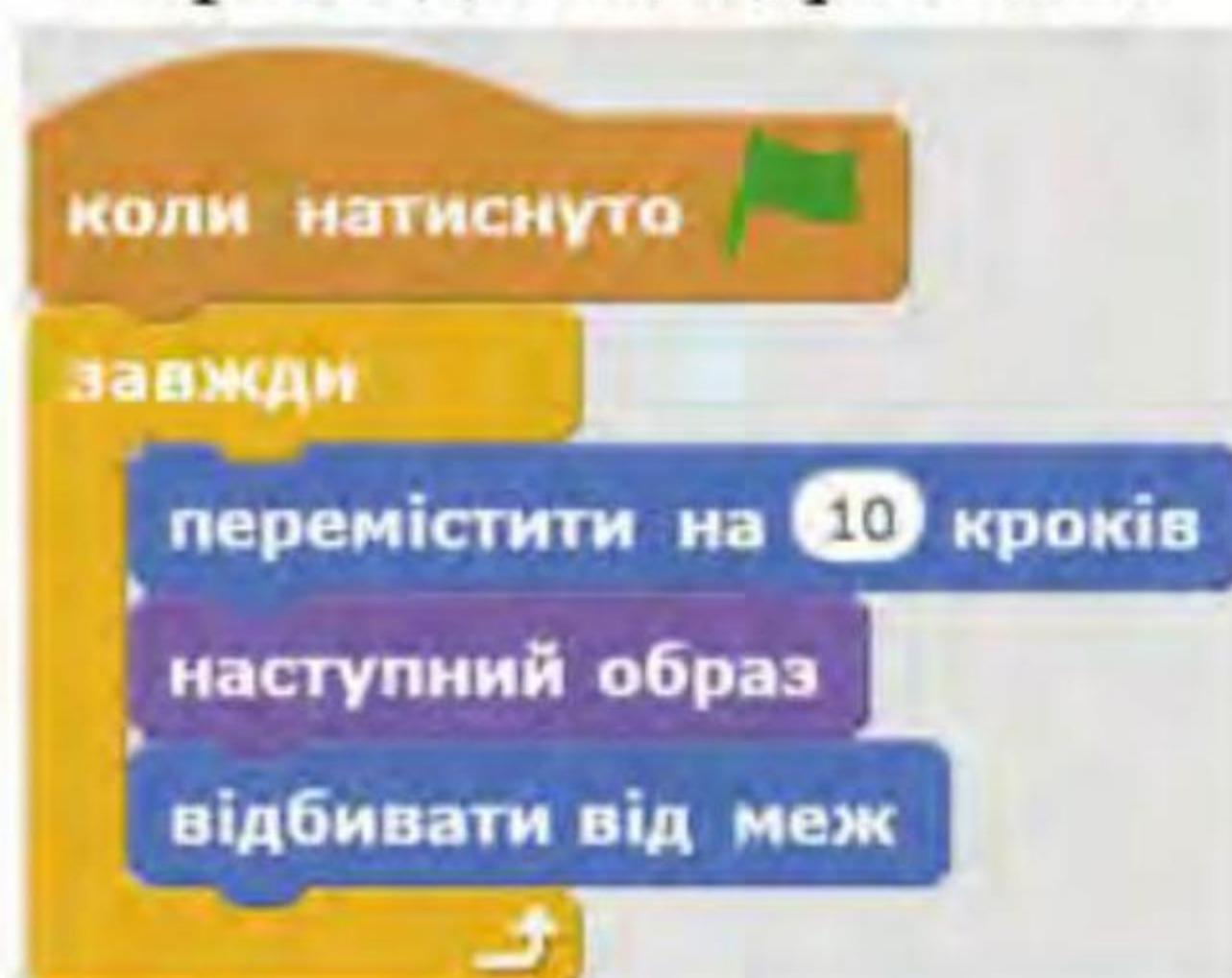

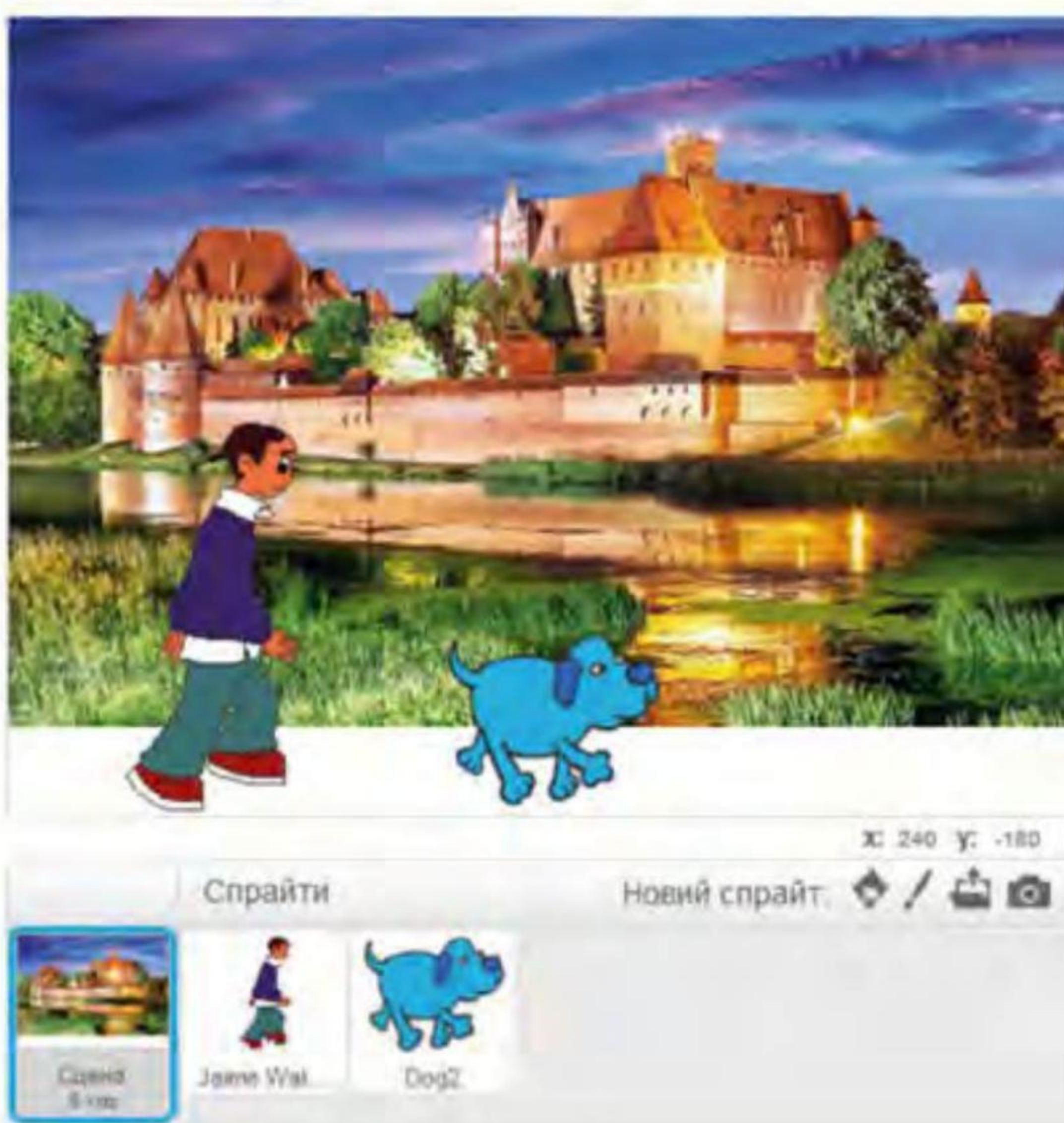
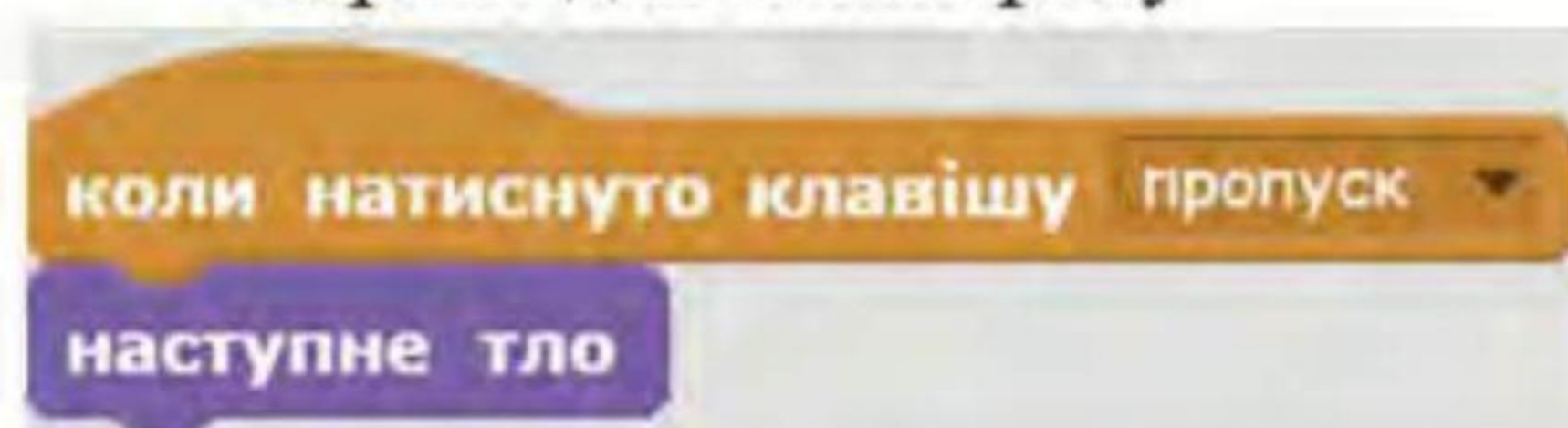
5. Клацни мишкою по зображенню сцени, обери команду **Завантажити тло з файлу** й обери фото, яке ти знайшов/знайшла в інтернеті.
6. Також завантаж інші фото.
7. Вилучи початкове біле тло.
8. Тепер напиши скрипт для сцени. Нехай скрипт буде запускатися клавішею **пропуск**. Потім додай також команду «**наступне тло**».
9. Запусти програму за допомогою прапорця. Коли потрібно буде замінити тло, натискай клавішу **пропуск**.
10. Якщо спіткали проблеми, скористайся зразками:

Скрипт для мандрівників

Скрипт для зміни фону

1 Прочитай текст.

Європа — частина найбільшого материка Землі — Євразії. У Європі налічується 50 незалежних держав, поміж яких і наша **Україна — одна з найбільших за територією країн Європи.**

Багаторазово вчені намагалися обчислити, де знаходиться центр Європи. Ще в 19-му столітті австрійські географи за допомогою приладів знайшли таку точку. Вона розташована на території нинішньої України поблизу села Ділове Рахівського району Закарпатської області (на березі річки Тиса неподалік від кордону з Румунією).

За своїм розташуванням Україна є **європейською державою.**

Географічний центр Європи

Жителів Європи називають **європейцями**. Більшість корінних європейців мають світлу або смагляву шкіру, вузький випнутий ніс, колір очей — від світло-блакитного до карого. Волосся в мешканців Європи пряме або хвилясте, причому в жителів півночі воно зазвичай біляве, а в південців — темне. З європейцями нас, українців, пов'язує не тільки зовнішня схожість, але й територіальна, історична та культурна близькість.

Прапор Євросоюзу

● З якою метою створено Євросоюз?

Деякі країни Європи об'єдналися, утворивши союз держав, який так і назвали — **Європейський Союз**. Спочатку до нього входило шість країн, а зараз він налічує двадцять сім країн-учасниць.

Країни союзу спільно ухвалюють закони, розробляють правила для поліпшення життя європейців. У Євросоюзі є свій прапор і своя грошова одиниця (валюта) — євро.

Дев'ятого травня у країнах Євросоюзу відзначають День Європи. Цього дня європейці вшановують спільні цінності, спільну історію та, що найголовніше, планують спільне майбутнє.

2 Розкажи за схемою, які країни входять до Євросоюзу. Дізнайся назви решти країн-учасниць.

Тепер я знаю, що Україна — європейська держава за розташуванням, спільними цінностями та історією.

Я прагну дізнаватися про історію та культуру інших європейських країн.

3 Прочитай текст.

У світі є багато країн. У кожної країни є свої історія, звичаї, мова та культура, свої символи.

Країни різняться за місцем розташування, площею, кількістю населення, рівнем розвитку тощо.

Кількість країн постійно змінюється. Сто років тому їх налічувалося близько шістдесяти, а нині — понад сто дев'яносто. **Україна як незалежна країна з'явилась на карті світу 1991 року.**

У кожної країни є головне місто — *столиця*. В Україні це місто **Київ**.

У різних країнах різна форма правління. Деякими державами правлять *монархи*, тобто *самовладці*. Уся влада в таких країнах належить одній людині — королю, шейху або султану. Деякими іншими країнами повновладно керують президенти. В Україні вся влада належить її громадянам. Про це говорить Основний Закон країни — Конституція. Тому Україну називають **республікою**.

Народи всіх країн бажають самостійно вирішувати свою долю й мирно співіснувати з іншими народами. Досягнути цієї мети допомагає **Організація Об'єднаних Націй (ООН)**. Це найбільша та найавторитетніша міжнародна організація. У ній є майже всі держави світу. До складу ООН входить і наша країна. Україна прагне жити в мирі та злагоді з іншими країнами світу, співпрацювати з ними, розвивати економічні й культурні зв'язки.

Розкажи за схемою про основну мету роботи ООН.

**Основна
мета ООН**

Підтримання миру
на планеті

Розвиток дружніх відносин
між країнами

Допомога країнам
у досягненні цієї мети

Спільна діяльність щодо
поліпшення умов життя
бідних людей, боротьба
з голодом і хворобами,
ліквідація неписьменності та
сприяння повазі прав
і свобод людини

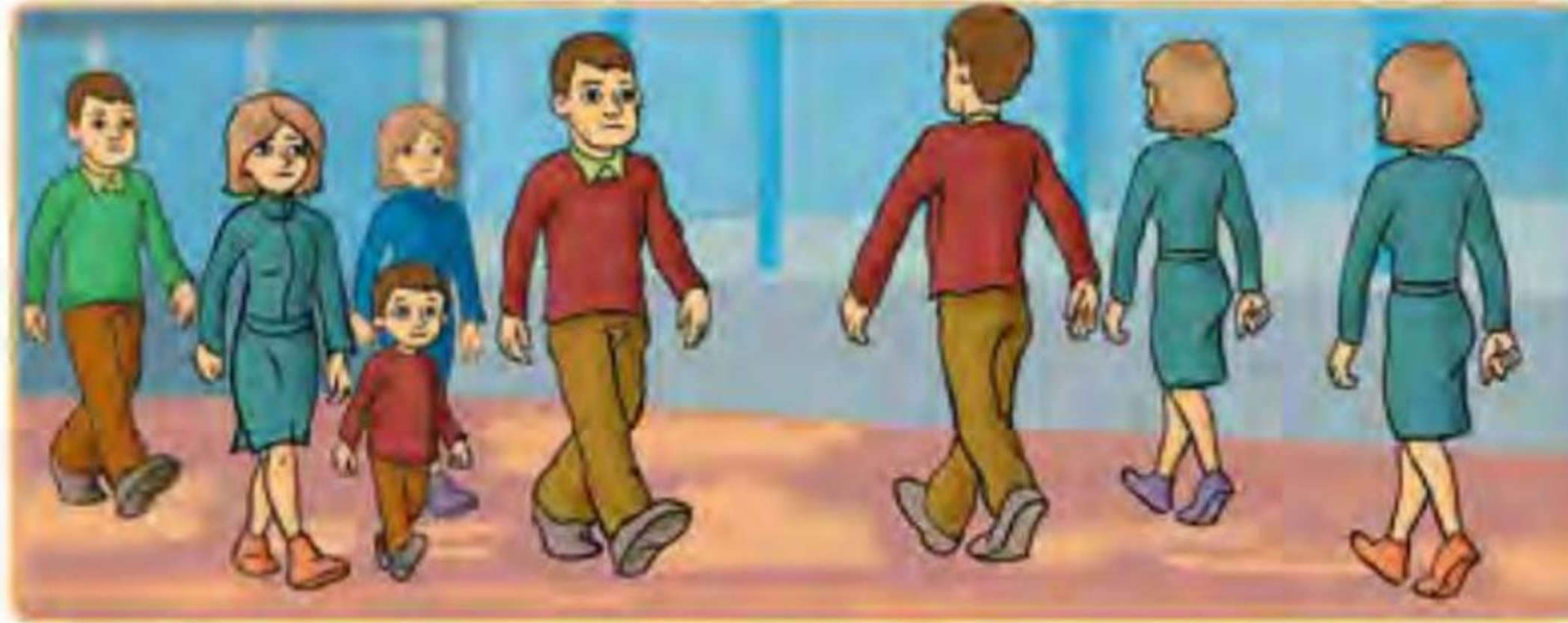

Якщо хочеш дізнатися більше про якусь країну — підготуй повідомлення.

Тепер я знаю, що Україна — одна з незалежних країн світу. Народи всіх країн бажають жити в мирі та злагоді. Я прагну вивчати історію, культуру своєї Батьківщини та інших країн.

Уяви, що всі люди на Землі — однакові. Чи цікаво було б так жити? Чому?

Чи доводилось тобі бувати в інших країнах? Або дивитися телемандрівки до інших куточків нашої планети? Що, по-твоєму, відрізняє людей різних країн?

Землю називають *планетою людей*, адже її населення сягнуло семи мільярдів.

Люди є різними зовні. Тому вчені розподілили їх на **раси**. У представників різних рас різняться обличчя, колір шкіри, статура. На думку вчених, так склалося тому, що люди мешкали в різних кліматичних умовах і поступово до них пристосовувалися.

Наприклад, мешканці північних районів завжди мали бліду шкіру, оскільки сонця в цих краях небагато. І навпаки: темна, засмагла під палючим сонцем шкіра стала зовнішньою прикметою мешканців екваторіальних земель.

У світі налічується майже сто тисяч мов. Якщо якась мова має спільні особливості з іншою мовою, то вчені кажуть, що ці

мови належать до однієї мовної групи. Так, наприклад, українська мова має спільні риси з білоруською мовою. Тому разом вони належать до східнослов'янських мов. Проте деякі мови унікальні. Вони не схожі на жодну іншу мову, наприклад японська.

Для того щоб порозумітися, люди вивчають різні мови. Людина може володіти двома, трьома, навіть десятима мовами, вільно розмовляти ними. Це допомагає спілкуватися з іншими людьми. Адже кожному приємно чути звертання рідною мовою, тому що це — виявлення поваги до людини.

Існує такий вислів: «Скільки я знаю мов, стільки разів я людина». Чому так кажуть? Тому що мова — культура народу, його душа. Вивчаючи іншу мову, жителі кожної країни знають і поважають свою рідну.

- Чи можеш ти сказати, що старанно опановуєш рідну мову? Яку ще мову, крім української, ти вивчаєш?
- Хочете про народ знати — маєте його казку прочитати.

Прочитай текст.

Лисиця і яструб

(Шотландська народна казка)

Сів якимось яструб на березі річки і задрімав на теплом від сонця камені. Підбігла до яструба хитра лисиця і вхопила його своїми гострими зубами.

— Ой, не їж мене! — заблагав її яструб. — Відпусти мене на волю, а я за те знесу тобі яйце завбільшки з твоєю головою.

«Ох і пощастило ж мені! — подумала лисиця. — Такого птаха впіймала! Справжнісінький скарб!»

Розтулила вона зуби і випустила яструба.

А той сів на гілці дерева і почав дразнити дурну лисицю.

— Не знесу я тобі яйця завбільшки з твою голову, — сказав він. — Не знесу через те, що не можу. Зате дам тобі три поради. Ось вони. Перша порада: ніколи не вір абикому. Друга порада: не засмучуйся через дрібниці. І третя порада...

Тут яструб подивився на голодну лисицю й сказав:

— Третя порада така: що впіймала, те тримай міцно.

- Чого навчила тебе ця казка? Пригадай, які європейські казки ти знаєш.
- Герої яких казок зображені на малюнках?

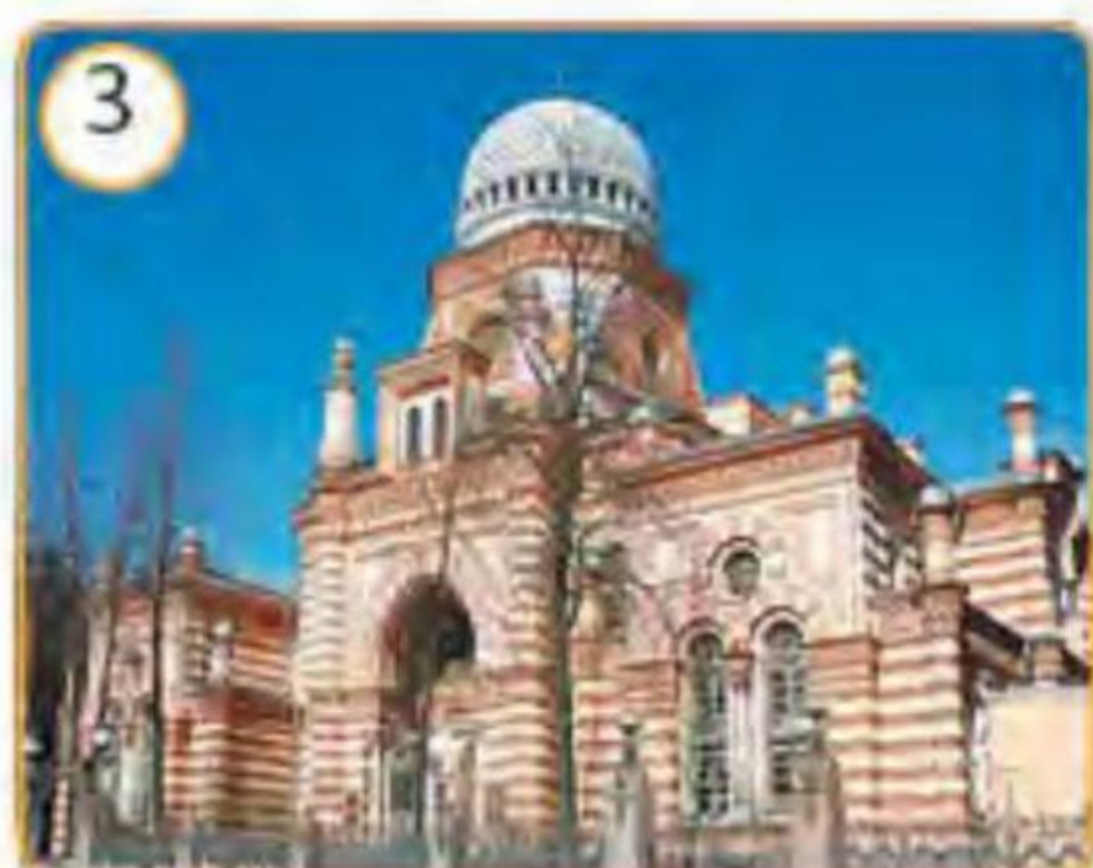
Тепер я знаю, що у світі є різні народи, які різняться мовою, історією, культурою. Але ця різноманітність є багатством.

Я прагну дізнаватися про культуру різних народів і вивчати різні мови.

У різних куточках Землі люди по-різному пристосовуються до умов життя. Вони на свій лад будують житла, носять різний одяг, по-різному обробляють землю й вирощують різні сорти рослин і породи тварин. Вони звикли до різної їжі й мають різні культурні традиції...

Народи, які населяють нашу планету, мають різні вірування та релігії. У світі є такі основні релігії: християнство, іслам, іудаїзм, індуїзм і буддизм. Вибір релігії — особиста справа кожної людини, і цей вибір треба поважати.

Культові споруди основних релігій. 1. Християнство: а) православ'я, б) католицизм. 2. Іслам. 3. Іудаїзм. 4. Індуїзм. 5. Буддизм

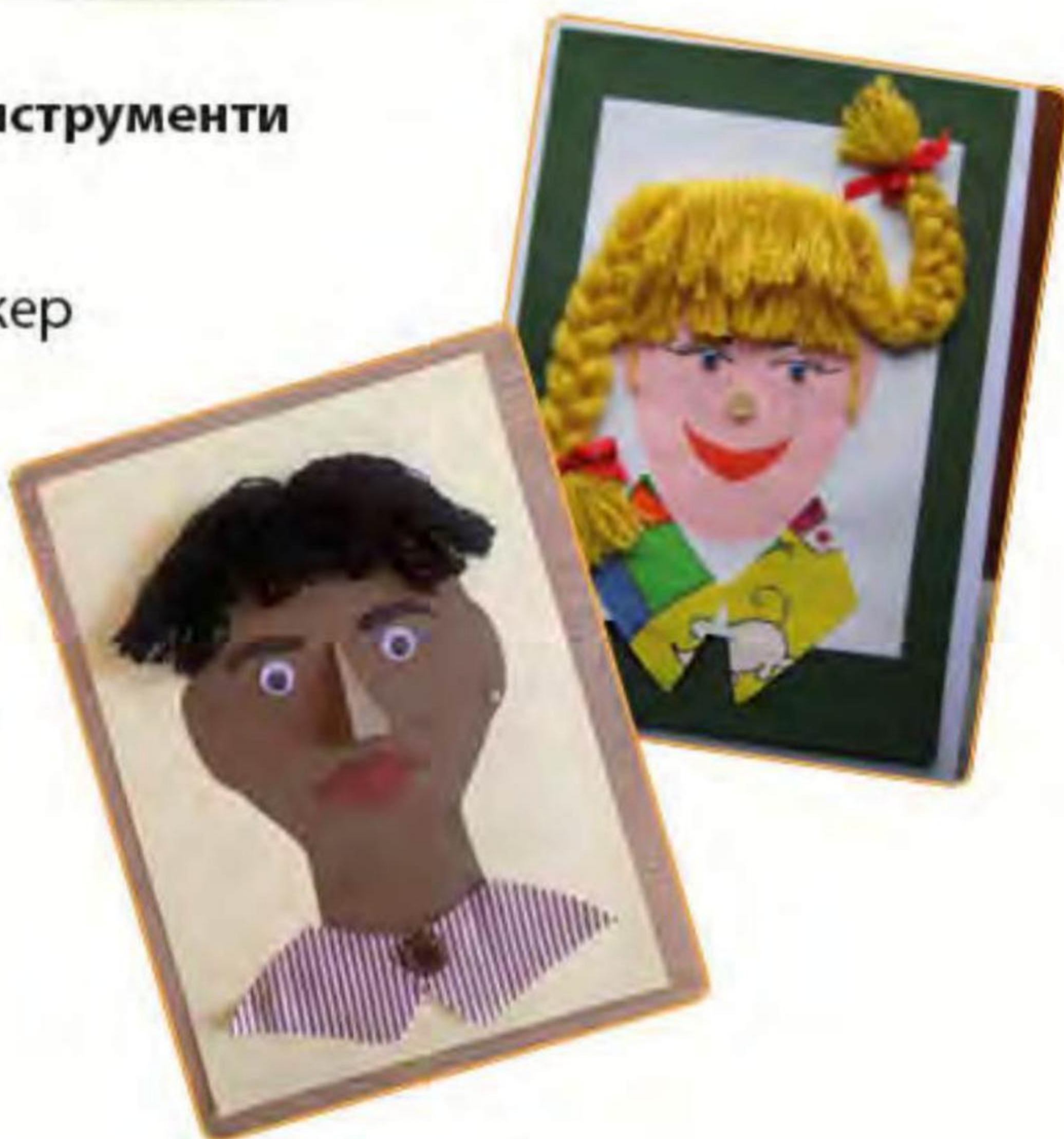
Тепер я знаю, що у світі є багато різних країн і народів. Знайомитися з їхнім життям і культурою дуже цікаво. Я прагну вивчати та поважати культури різних народів і толерантно ставитися до них.

Обери одного з представників рас та зроби колаж портрета за поданим планом, урахувуючи колір шкіри, розріз та колір очей, форму губ та носа, колір волосся, використовуючи для цього різні матеріали.

Матеріали та інструменти

- кольоровий папір
- фломастер або маркер
- картон — основа
- гудзики
- тканина
- нитки для в'язання
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка

Послідовність виготовлення виробу:

1–2. За шаблоном або самотійно виріж силует голови представника раси та наклеї його на білий чи кольоровий аркуш картону.

§3. Колаж. Портрет представників різних рас

3–6. Щоб сформувати волосся, на чотири пальчики долоньки намотай нитки для в'язання. Перев'яжи їх та зніми з долоньки. Розріж нитки та сформувай зачіску. Приклей волосся до обличчя.

7–8. Намалюй фломастером або зроби в техніці аплікації брови, очі та повіки, ураховуючи особливості раси. Добери ґудзики, приклей на місце зіниць і носа, з кольорового паперу виріж та приклей рот.

9. Добери яскраву тканину, яка підходить представникові певної раси, виріж із неї та приклей елементи одягу (комірець).

Чи любиш ти подорожувати? В яких містах або селах тобі пощастило побувати? Пропоную зіграти в гру: рухайся за стрілочками. Якщо інформація, що записана в ромбі, — правдива, обирай «так», якщо інформація неправдива, то обирай «ні». В яке місто ти потрапиш?

Прочитай вислів: «У рідному краю і сонце ясніше світить».

Як ти думаєш, чому в рідному краю все здається кращим? Поясни, що для тебе означає «рідний край»? Це твій будинок, вулиця, місто (або село) чи вся країна? Чи добре ти знаєш свій рідний край? Чому твоє місто/село носить таку назву? Які історичні та культурні пам'ятки є у твоєму рідному краю?

Дізнаємося більше про історичні та культурні пам'ятки мого краю.

Запрошую взяти участь у навчальному проєкті «Пам'ятки рідного краю».

План роботи над проєктом

1. Об'єднайтеся в три групи та оберіть одну з тем:
 - Цікаві факти з історії виникнення мого міста/села.
 - Історична пам'ятка мого краю.
 - Культурна пам'ятка мого краю.
2. Визначте мету проєкту: що ви хочете дізнатися та продемонструвати.
3. Обговоріть, яку саме частину проєкту може виконати кожен учасник/кожна учасниця команди.
4. Знайдіть інформацію в інтернеті згідно теми вашого дослідження. Якщо є така можливість, зробіть власні фото цікавих історичних або культурних пам'яток твого краю. Оберіть ту інформацію, яка зможе зацікавити ваших однокласників/однокласниць. Впорядкуйте зібрану інформацію.
5. Не забувайте про авторське право. Зробіть список джерел, у якому вкажіть імена авторів та посилання на джерела інформації. Цей список згодом потрібно розмістити на останньому слайді презентації.
6. Продумайте зміст презентації на 4–5 слайдів.
7. Створіть презентацію згідно плану.
8. Обговоріть створену презентацію у своїй команді, запропонуйте, як її можна покращити. Вислухайте пропозиції однокласників/однокласниць. Обговоріть свої подальші дії щодо проєкту.
9. Підготуйте презентацію до захисту.

1 Дай відповіді на запитання.

- Кого називають мандрівником?
- Навіщо люди подорожують?
- Розглянь малюнок.

- Кого вважають першою українською мандрівницею?
- Яким був маршрут подорожі?
- На чому мандрували в давні часи? Як подорожують тепер?

2 Прочитай текст.

Подорожувати можна літаком, потягом або навіть на велосипеді чи пішки (якщо відстань невелика). А коли немає змоги поїхати або піти куди-небудь, можна подорожувати за допомогою книг або інтернету, тобто здійснити віртуальну подорож.

3 Створи кілька проєктів. Як це зробити? Будемо працювати крок за кроком.

1. Як буде називатися наш проєкт?
2. Що ми повинні дізнатися?
3. Що нам потрібно для виконання проєкту?
4. Чия допомога нам знадобиться?
5. Які джерела інформації нам можуть допомогти?
6. Що буде головним результатом нашого проєкту?

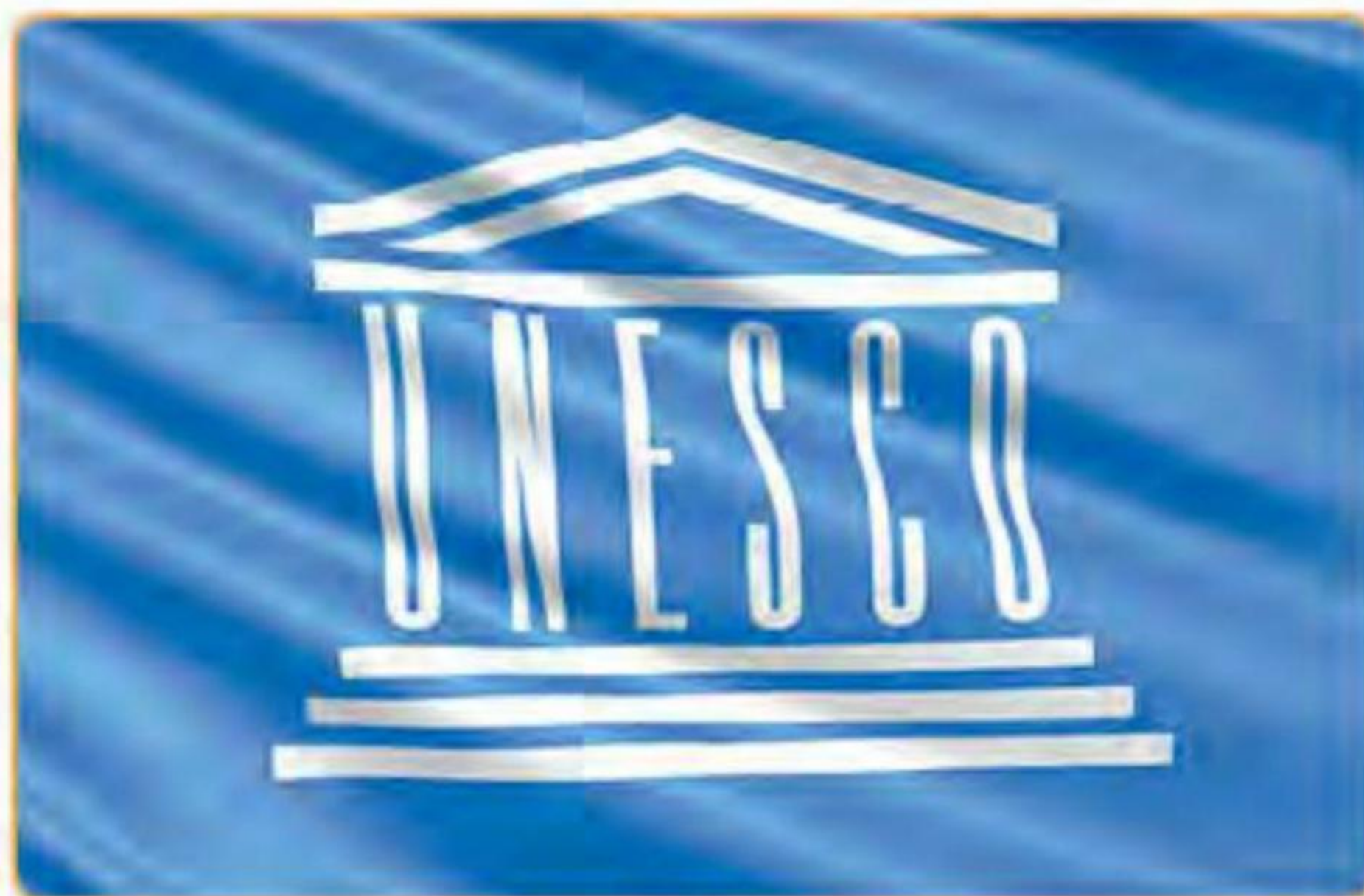

1 Знайди в словничку словосполучення *пам'ятка культури*. Що воно означає?

2 Прочитай текст.

ЮНЕСКО — міжнародна організація, спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка за співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвиткові національної культури, охороні пам'яток культури тощо.

Світова спадщина ЮНЕСКО — це видатні культурні та природні цінності, що становлять надбання всього людства. Держави, на території яких розташовані об'єкти Світової спадщини, беруть на себе зобов'язання їх зберігати.

Україна є членом ЮНЕСКО з 1975 року. На території нашої держави — сім культурних і один природний об'єкт зі списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Два з них — Собор Святої Софії та Києво-Печерська лавра в Києві — визнані шедеврами творчого людського генія.

- Навіщо створено ЮНЕСКО? Що є Світовою спадщиною ЮНЕСКО?

3 Розглянь фотографії та розкажи, які об'єкти в Україні належать до Світової спадщини ЮНЕСКО.

Озеро Синевир

Історичний центр Львова

4 Поміркуйте і розкажіть, як ви можете охороняти й зберігати культурну спадщину свого народу.

5 Попрацюй над проектом «Культурна спадщина моєї держави».

Дізнайся повний перелік об'єктів зі списку Світової спадщини ЮНЕСКО, розташованих на території України. Обери один із них, виконай і захисти проект.

6 Ознайомся з найвідомішими архітектурними пам'ятками України.

Національний заповідник «Хортиця»

Запорозька Січ — це символ епохи козацької вольниці, військової доблесті й самобутності українського народу.

Генуезька фортеця у Судаку — музей-заповідник просто неба, одна з найкраще збережених культурних пам'яток України, відомих на весь світ.

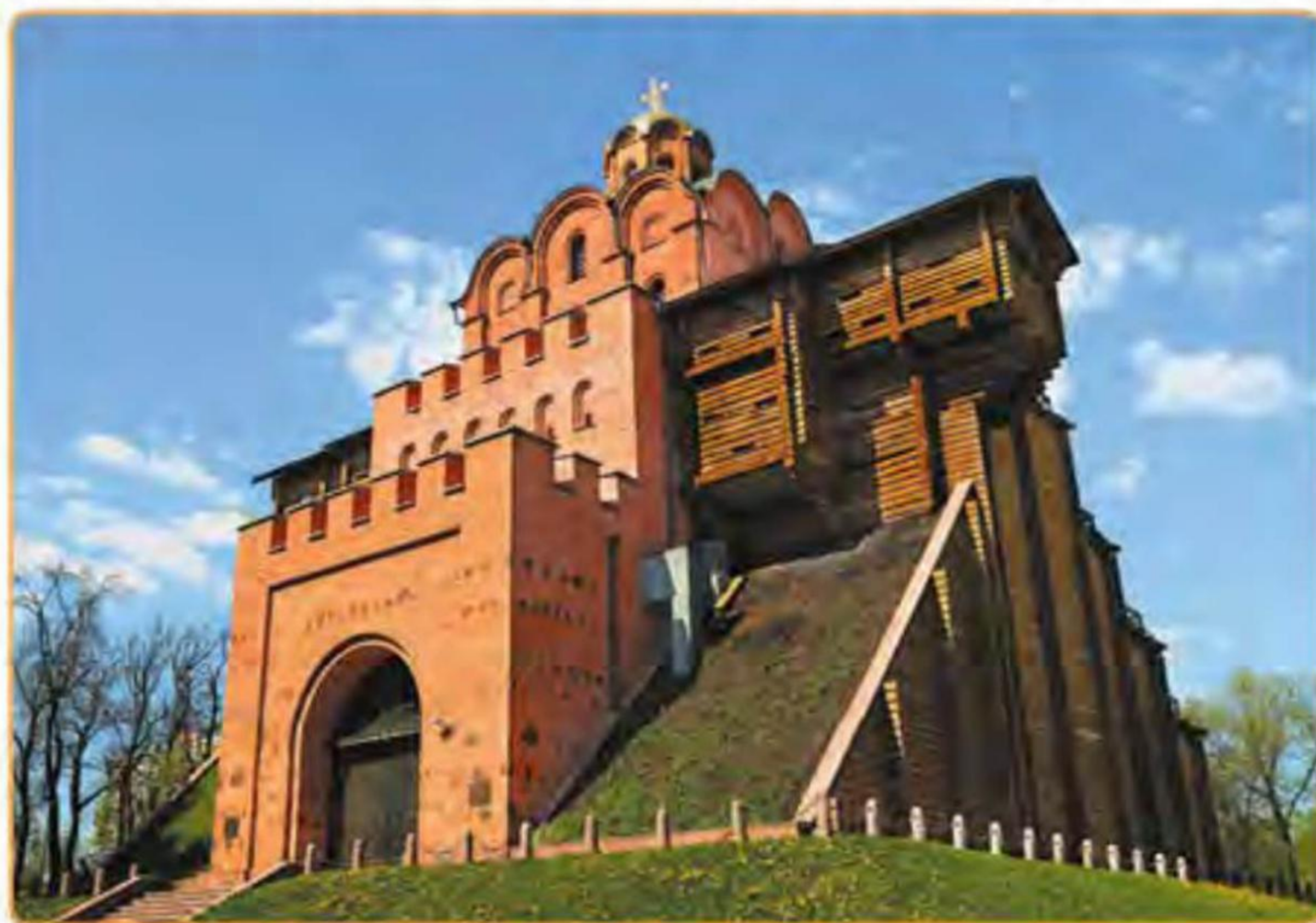

Одеський національний академічний театр опери та балету — візитівка міста, шедевр архітектури, визнаний одним з найкрасивіших театрів Європи.

Золоті Ворота в Києві — пам'ятка України, яка не має аналогів в Європі. Згідно з однією легендою, ворота назвали золотими через те, що коли мандрівники в'їжджали в Древній Київ, вони платили місту данину золотом. Інша легенда свідчить, що стулки воріт було зроблено зі щирого золота.

Я дізнався/дізналася, що в усьому світі люди охороняють об'єкти культурної спадщини.

Я прагну охороняти культурну спадщину свого народу.

Цінності — це те, що особливо важливо для людини.

Їхнє усвідомлення та реалізація дають їй змогу сформуватись як особистості, відчувати задоволення від праці.

Цінності бувають матеріальними та духовними.

Матеріальні цінності мають поліпшувати наше повсякденне життя. До них належать: корисна та смачна їжа, зручні одяг, житло, засоби пересування, побутова техніка тощо.

Духовні цінності мають морально-етичне походження.

Це — любов, доброта, справедливість, честь і чесність, гідність і шляхетність, краса та щастя.

Виготов архітектурну споруду в техніці витинанки.

Матеріали та інструменти

- картон — основа
- кольоровий папір
- клей
- олівець
- ножиці
- пензлик

Послідовність виготовлення виробу

1. Добери контрастні кольори картону — основи та кольорового паперу для витинанки.
2. Склади половину прямокутного аркуша кольорового паперу навпіл, оскільки архітектурні споруди мають симетричну форму. Простим олівцем від лінії згину нанеси на папір половину контуру архітектурної споруди.
3. Виріж по контуру та замалюй олівцем внутрішні деталі (віконця та двері), які будеш вирізати.
4. Розгорни вирізану витинанку. Змасти зі звороту тонким шаром клею ПВА та приклей на картон — основу.

87 1 Переглянь Анімаційний серіал «Моя країна Україна» — 20 серія.

87 2 Що нового ти дізнався/дізналася про місто Умань із цього мультфільму? У вільний час переглянь серії про інші міста та села України.

87 3 Представ результати своєї роботи над проєктом. Візьми участь в обговоренні інших виступів. Який виступ тобі сподобався найбільше?

Доповни речення: «Під час роботи над проєктом я дізнався/дізналася..., я навчився/навчилася...». Чи сподобалося тобі працювати в команді?

87 4 Розглянь ребус. Тут закодовано назву українського міста. Розгадай ребус. Бажаєш зашифрувати назву іншого міста або села?

Практичне завдання за комп'ютером

1. Сьогодні ти ознайомишся з роботою сайту **Генератор ребусів №1**.
2. Для цього перейди за посиланням: <http://rebus1.com/ua/> або знайди цей сайт за ключовими словами «генератор ребусів українською».
3. Задумай назву будь-якого міста чи села. У спеціальному віконечку введи цю назву та зроби відповідну позначку — «дитячий ребус».

Початкове слово або фраза українською мовою (наприклад, *Земля*):

Слова

Згенерувати ребус

☒ дитячий ребус ☐ звичайний ребус

Сканати ребус

Інший варіант ребусу

4. Натиснувши кнопку «Згенерувати ребус», ти отримаєш закодовану назву міста або села, яку ти задумав/задумала.
5. Переглянь інші варіанти ребуса, обери той, який тобі до вподоби, завантаж і збережи його.
6. Запропонуй однокласнику/однокласниці розгадати твій ребус.

Я міркую, яким/якою хочу бути	4
1. Я ЛЮДИНА	
§ 1. Я пізнаю світ	7
§ 2. Вирощування рослин. Горщик для рослин	11
§ 3. Комп'ютерні системи: для чого вони?	12
§ 4. Взаємодію у спільноті	14
§ 5. Дізнаюся про рівність людей	16
§ 6. Що таке справедливість?	18
§ 7. Рамка для фото спільноти класу	19
§ 8. Цифрові пристрої різних видів	21
2. Я ДОСЛІДЖУЮ ПРИРОДУ	
§ 1. Рослини моєї місцевості	22
§ 2. Тварини моєї місцевості	26
§ 3. Вплив довкілля на організм рослин	28
§ 4. Аплікація з круп. Соняшник	30
§ 5. Вчимося створювати презентації	31
§ 6. Вплив довкілля на організм тварин	33
§ 7. Охорона рослинного і тваринного світу	37
§ 8. Вироби з паперу. Лелека	39
§ 9. Як додати зображення до презентації	40
3. МОЄ ЗДОРОВ'Я І БЕЗПЕКА	
§ 1. Опосередкована небезпека. Як звертатися по допомогу	42
§ 2. Безпека в школі	44
§ 3. Безпека в довкіллі	46
§ 4. Макет світлофора	48
§ 5. Як зробити анімацію об'єктів презентації	49
§ 6. Дорожня безпека. Групи дорожніх знаків	51
§ 7. Види перехресть. Дорожньо-транспортні пригоди (ДТП)	54
§ 8. Брелок зі світловідбивними елементами	55
§ 9. Готуємося захищати проєкт	56
4. Я ДОСЛІДЖУЮ ПРИРОДУ	
§ 1. Як війна впливає на природу України	57
§ 2. Що я можу? Що я знаю?	60

§ 3. Природоохоронні території рідного краю	62
§ 4. Колективна стіннівка «Забери сміття з життя»	64
§ 5. Проєкт «Тварини і рослини мого краю»	65
§ 6. Охорона довкілля від забруднення	67
§ 7. Охорона природних ресурсів	70
§ 8. Свята, які сприяють захисту природних багатств	73
§ 9. Лепбук «Бережи природу»	76
§ 10. Чому збереження природних багатств є таким важливим	77

5. Я СЕРЕД ЛЮДЕЙ

§ 1. Я шукаю інформацію про минуле і сьогодення	78
§ 2. Конструювання. Катапульта	80
§ 3. Спілкуємося безпечно у мережі	81
§ 4. Розв'язуємо проблеми класу і школи	83
§ 5. Мовленнєвий етикет	85
§ 6. Моя громада і моє місце в ній	87
§ 7. Щоденник гарних справ	89
§ 8. Спілкуємося етично у мережі	90

6. Я ДОСЛІДЖУЮ ПРИРОДУ

§ 1. Тіла і речовини	91
§ 2. Різноманіття речовин у довкіллі	94
§ 3. Вода. Поширення води у природі	98
§ 4. Поросятко з поролону	100
§ 5. Лінійні алгоритми	101
§ 6. Значення води для живих організмів. Колообіг води у природі	103
§ 7. Як використовують відновлювальні джерела енергії	105
§ 8. Барельєф «Морські мешканці»	108
§ 9. Знайомимося з Рудим котом	109

7. МОЄ ЗДОРОВ'Я ТА БЕЗПЕКА

§ 1. Моє розумове і емоційне здоров'я	111
§ 2. Я дізнаюся про те, що таке емоції й почуття	113
§ 3. Іграшка-складанка «Емоції»	116
§ 4. Моделюємо рух молекул	118

§ 5. Як правильно організувати розумову працю	120
§ 6. Як фізична активність впливає на мій розвиток.....	123
§ 7. Я вчуся обирати речі й продукти харчування	124
§ 8. Приготування бутербродів	127
§ 9. Як змінити костюм спрайта та фон сцени	128
§ 10. Я дізнаюся про те, що таке доброчинність.....	130
§ 11. Власні потреби і культура споживання.....	134
§ 12. Сердечко з фетру.....	136
§ 13. Подорожуємо Польщею	138

8. Я ГРОМАДЯНИН/ГРОМАДЯНКА

§ 1. Я у Європі та світі. Україна на карті світу	140
§ 2. Країни, що мають спільний кордон з Україною	143
§ 3. Колаж. Портрет представників різних рас	147
§ 4. Проєкт «Пам'ятки рідного краю».....	149
§ 5. Віртуальна мандрівка. Історичні та культурні пам'ятки рідного краю.....	151
§ 6. Дізнаємося про історичні та культурні пам'ятки України.....	152
§ 7. Матеріальні цінності	155
§ 8. Архітектурні витинанки	156
§ 9. Захист проєкту «Пам'ятки рідного краю».....	157

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

ПІДРУЧНИК ДЛЯ 3 КЛАСУ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
(У 2-Х ЧАСТИНАХ). ЧАСТИНА 2

Особливості підручника:

- формування ключових і предметних компетентностей на засадах діяльнісного підходу
- адаптивне об'єднання міжпредметного та внутрішньопредметного змісту для формування ключових компетентностей
- завдання практичного, дослідницького і творчого характеру
- реалізація моделі соціальної поведінки під час роботи над проєктами
- викладення матеріалу з опорою на потреби, інтереси й особистий досвід дитини

Інтерактивний електронний додаток містить:

- відеопрезентації за розділами
- покрокові інструкції виготовлення виробів
- навчальні відеоролики
- інтерактивні завдання

Інтерактивний
електронний додаток
до підручника
доступний за QR-кодом
або посиланням
rnk.com.ua/107907

